

Mayıs 2023 | Sayı 1

Başkent Üniversitesi Hukuk Topluluğu Dergisi

SECUNDUM LEGEM

“Ius est ars boni et aequi”
The law is the art of goodness and equity.
-Celsus

SECUNDUM LEGEM

Genel Yayın Yönetmeni

Anıl Kaymak

Yayın Kurulu

Dilara Yılmaz
Helinsu Çamkıran
Defne Deniz Gürler
Zeki Umut Demiral

Editör

Işıl Nur Karabulut

Tasarım Koordinatörü

Dr. Öğr. Üyesi Banu Erşanlı Taş

Tasarım Ekibi

Elif Damla Mollaoğulları
İrem Adatepe

Kapak Tasarımı

Sevgi Öztürk

Başkent Üniversitesi

Hukuk Topluluğu Dergisi

Secundum Legem

Mayıs 2023

Sayı: 1

*Dergide yayımlanan
içeriklerdeki görüşler
ve sorumluluk yalnızca
ilgili yazara aittir.*

*Merkez üssü Kahramanmaraş olan ve on
ilimizi etkileyen depremde yitirdiğimiz
canlarımızın anısına...*

İÇİNDEKİLER

- 4** Roe v. Wade
Işıl Nur Karabulut
- 8** Israrlı Takip Suçu
Helinsu Çamkıran | Danışman: Duygu Merki Çoksezen
- 11** AİHM İçtihatları Işığında Cumhurbaşkanına Hakaret Suçu
Dilara Yılmaz
- 15** Demokrasi İle Otokrasi Karşı Karşıya: Rusya-Ukrayna Savaşı
Batınay Kaplan
- 20** Eine vergleichende Analyse der Ad-hoc-Schiedsgerichtsbarkeit und der institutionellen Schiedsgerichtsbarkeit
Altay Onur Şener
- 24** Ceninin Hukuki Konumunun Belirsizliğine Dair Bir Yaklaşım
İlayda İleri | Danışman: Erdem İlker Mutlu
- 28** Sefiller Tiyatro İncelemesi
İlayda Erden
- 30** Eski Türk Devletlerinde Kadının Yeri Ve Hakları
Bilge Aktepe
- 32** Endüstri 4.0
Büşra Yıldırım
- 36** Dezenformasyon Yasası Hakkında İnceleme
Revnak Altıparmak | Danışman: Kerem Altıparmak
- 41** Yeni Bir Kişilik Olarak Yapay Zeka
Defne Deniz Gürler
- 42** Who Owns The Space?
Zeki Umut Demiral / Danışman: Gamze Ovacık
- 45** Kitaplık
Neslihan Erişti / Işıl Karabulut
- 48** Kutsal Örümcek
Cemre Kazanç
- 49** Animal Experimentation Across The World
Beyza Çakır

Değerli Secundum Legem Okurları;

Başkent Üniversitesi Hukuk Topluluğu olarak siz değerli okuyucularımızın takdirine sunduğumuz Secundum Legem dergisinin ilk sayısının haklı gururunu yaşıyoruz.

2022-2023 Eğitim ve Öğretim Yılı Başkent Üniversitesi Hukuk Topluluğu Yönetim Kurulunun titizlikle dizayn ettiği özerk komiteler sistemi ve bunu haiz olan dergi komitesinin yoğun çabalarıyla hazırlanan Secundum Legem, ilgililerine ulaşabilmemiz için güçlü bir vasıta ve övünç kaynağı oldu. İlk sayımızda projelerimizin birçoğunu gerçekleştirmiş olmak bizler için çok kıymetli. Özellikle “Tez Danışmanlığı Pratiği” projemiz ile lisans seviyesindeki yazarlarımıza, danışmanları aracılığıyla profesyonel bir çalışma ortamı sunduk. Ayrıca, İngilizce ve Almanca dillerinde yazılmış makaleler ile uluslararası alanda gerçekleştirilen hukuk çalışmaları için büyük bir adım attık. Tasarım aşaması için Başkent Üniversitesi İletişim Tasarım Topluluğu ile kıymetli bir iş birliğine imza atarak ortaya profesyonel bir çalışma çıkarttık.

Elektronik yayımların günümüzdeki atılımını da değerlendirerek kısıtlı bir baskının yanı sıra dergimizin bu sayısını elektronik dergi formatında da ilgililerine ulaştırmayı doğru bulduk.

Başta danışman olarak bu sayımıza katkı sunan kıymetli hukukçular Kerem Altıparmak, Duygu Merki Çoksezen, Erdem İlker Mutlu ve Gamze Ovacık olmak üzere, dergi komitesi üyelerimize, Başkent Üniversitesi İletişim ve Tasarım Topluluğuna, yazarlarımıza ve emeği geçen herkese teşekkür ederiz. Bir sonraki sayımızda görüşmek dileğiyle...

Turan Erdem

Başkent Üniversitesi Hukuk Topluluğu Yönetim Kurulu Başkanı

Ayşe Gökçe Coşkun

Başkent Üniversitesi Hukuk Topluluğu Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı

Anıl Kaymak

Başkent Üniversitesi Hukuk Topluluğu Yönetim Kurulu Üyesi / Dergi Koordinatörü

Kıymetli Secundum Legem Ailesi;

Uzun bir süreden sonra tekrardan, yeni bir adla fakültemiz adına dergi çıkarma serüveninin bir parçası olma heyecanını sizinle paylaşıyor olmaktan çok mutluyuz. Başta sevgili fakülte arkadaşlarımız ve hocalarımız olmak üzere, tüm hukuk camiasıyla fikirlerimizi paylaşabilme ve bu bilgi aktarımının bir parçası olabilme amacıyla bu yola atılma kararı aldık. İçeriklerimizi hazırlarken amacımız hem hukuk camiasının dışındaki kimselere hem de bu camiaya yıllarını vermiş saygıdeğer hukukçulara hitap etmektir.

İçerik hazırlama hususunda fakültede kaçınıcı yılı olduğu fark etmeksizin katılımda bulunmak isteyen her öğrenciye kalem hakkı tanıyarak dergideki bakış açılarını mümkün olduğunca genişletme gayesiyle hareket ettik. Dergimizin bünyesinde Türkçenin yanında İngilizce ve Almanca dilinde yazılara da yer vermemizin nedeni dergimizin bir nebze de olsa uluslararası bir bakış kazanmasını istememizdir.

Dergimizin ilk sayısını hem bizlerde hatıra bırakması amacıyla sınırlı sayıda da olsa basmaya hem de günümüz teknolojisine uyum sağlaması adına dijital ortamda yayımlamaya karar verdik. Dijital ortamda yayımlayarak hem izi silinmeyecek bir kayıt bırakmak hem de ilerleyen sayılar için fakülte arkadaşlarımızın kullanılabileceği bir çevrim içi ortam yaratmak istedik. Dergiyi meydana getirme yolunda başta ekip arkadaşlarımız olmak üzere herkes olağanüstü bir çaba gösterdi. Bu durum da dergiyi bizim göz bebeğimiz haline getirdi. Bugün bu dergiyi siz değerli okuyucularla paylaşırken emeği dokunan herkese teşekkürü borç biliriz. Biz uzun zamandan sonra bir adım atarak ilk sayımızı büyük bir heyecan ve mutlulukla yayımlıyoruz ve ilerde de fakülte arkadaşlarımızın bunu devam ettirmesini diliyoruz. Dergimize bir şans verdiğiniz için siz değerli okurlara teşekkür ediyor ve bir sonraki sayıda buluşmayı umuyoruz.

Dilara Yılmaz

Zeki Umut Demiral

Dergi Komitesi Eş Başkanları

Işıl Nur Karabulut

Editör

Helinsu Çamkıran

Defne Deniz Gürler

Dergi Koordinatörü Yardımcıları

Roe v. Wade

Roe v. Wade is a legal case that held U.S. Supreme Court very occupied between the years 1970 and 1973. The same Court overturned this fundamental human right and took away the right of birthing people's say to their bodies in 2022. Jane Roe -a nickname to protect the plaintiff's privacy, whose real name is Norma Leah Nelson McCorvey- was a single woman who lived in Texas, Dallas; she brought a class action against the criminal abortion law of the State.

Until the law criminalized abortion in Connecticut, abortion was legal throughout the United States if performed before quickening. With that, in the mid-nineteenth century, doctors who established the American Medical Association (AMA) led a campaign to criminalize abortion, except when it's necessary for the pregnant person's life. By the end of the century, all states banned abortion and subjected contraception to various criminal sanctions. Abortion was still a contentious issue at the start of the 20th century. However, unlike nineteenth-century advocates, those in the twentieth century-advocated liberalizing access to abortion. In the late 1950s, a group of professionals -primarily lawyers, doctors, and clergy- began to question whether abortion ought to be prohibited in all cases. In the late 1960s, Americans were discussing the ban on abortion as a problem of equal rights, poverty, and sexual freedom. These discussions led the State to pass laws allowing access to the procedure under certain conditions. Be-

cause as logic and arguments for liberalizing access to abortion changed, public support for the legislation grew swiftly.

Of course, there were some methods to prevent pregnancy before Roe v. Wade. But when the Supreme Court secured the right to use contraception in 1965, it granted this right only to married individuals. Even after Roe v. Wade, not every person had access to abortion due to financial problems as The Supreme Court's Webster v. Reproductive Health Services decision in 1989 upheld the ban on the use of public funds and state hospitals for abortion and introduced many more prohibitions. On the other hand, some had difficulties with the domestic policy of the State they were in. Some examples of people who have suffered due these reasons can be given : In 1977, Rosie Jimenez died in Texas because she could not afford the legal abortion fee. In 1988, Becky Hell, who could not tell her family that she was pregnant, died in the State of Indiana due to illegal abortion since parental consent was required for abortion. Just like Indiana, some other states also found family consent for abortion as a requirement. One of them was Pennsylvania, which is precisely why the Planned Parenthood v. Casey case came to the fore in 1992. But there were decisions in this case that could affect minors and many others who wish to have an abortion.

In 1988 and 1989, the Pennsylvania legislature revised its aborti-

on control law. The new requirements were informed consent and a 24-hour waiting period before the surgery. A teen needed one parent's consent in order to get an abortion (the law allows for a judicial bypass procedure). Moreover, A married person who wants to get an abortion must provide evidence that they told their spouse about their plans to abort the fetus. Several abortion facilities and physicians have challenged these provisions. A federal appeals court affirmed all of the restrictions except for the husband notification requirement. In conclusion, with a bitter 5-to-4 decision, the Court again reaffirmed Roe, but it upheld most of the Pennsylvania provisions.

While the year was still 1970, many lawyers, human rights defenders, doctors, feminists, and activists were striving to do something about the abortion law, which was against human rights. And it was the time when Roe v. Wade came to the fore.

Norma McCorvey, a pregnant 22-year-old single woman in Dallas in 1970, went under the name "Jane Roe" to conceal her identity. McCorvey previously had a child out of wedlock and had placed the child for adoption. "I was a woman alone with no place to go and no job. No one wanted to hire a pregnant woman. I felt there was no one in the world who could help me," she told the Southern Baptist Convention news service in 1973.

McCorvey visited two Dallas lawyers looking to build a case to challenge the Texas aborti-

on ban after learning she was pregnant. Sarah Weddington and Linda Coffee were recent grads of the University of Texas Law School. They filed a suit in the U.S. District Court for the Northern District of Texas on behalf of "Jane Roe," and a married couple identified only as "Jane and John Doe." The suit argued the Texas law was "cruel" and "inadequate", specifically for underprivileged people who couldn't afford to travel to neighboring states to obtain legal abortions.

A three-judge federal panel overturned the Texas abortion legislation on June 17, 1970. The judges determined that the statute violated the Ninth Amendment's right to privacy because it was "vaguely drafted" and "extensive". Wade filed an appeal with the U.S. Supreme Court. The Court rejected Jane Roe's attorneys' requests for injunctions prohibiting the implementation of Texas law, so they did as well. The Court likewise dismissed the plaintiffs' Jane and John Doe.

Early in 1971, the Court resolved to take the case, but it postponed hearings until it had decided on two closely linked matters. On December 13, 1971, the Roe v. Wade legal case finally started. Abortion was prohibited in 29 states at the same time.

The Supreme Court acknowledged that the freedom to choose whether to continue a pregnancy is a part of the right to liberty guaranteed by the Constitution, which protects individual privacy, in its Roe v. Wade ruling from 1973. Roe granted reproductive freedom the most significant level of constitutional protection, known as "strict scrutiny," positioning it among other fundamental rights such as free-

dom of expression and freedom of religion for the first time.

To evaluate abortion limitations, the Supreme Court devised a trimester-based framework, emphasizing the necessity to strike a balance between right to privacy and the State's interest in protecting potential life.

The Court mandated that the State demonstrate any "compelling interest" in interfering with abortion decisions and that limits on abortions carried out before fetal viability were restricted to those that directly and narrowly supported legitimate mother health concerns. After viability, the State was free to prohibit abortions or take other measures to promote its interest in protecting fetal life. But, even after that, the State's interest in the viable fetus must give way to the right to an abortion to protect life and health.

In the years since Roe v. Wade was decided, the scope of its protection for people's right to choose abortion has been reduced. Most remarkably, the Supreme Court's decision in Planned Parenthood v. Casey in 1992 made profound changes: it reduced the judicial scrutiny given to laws restricting abortion. It eliminated Roe's "trimester system," which described how the balance between a woman's freedom to choose abortion and the State's desire to control the procedure changed as the pregnancy advanced. However, Roe's importance should not be dismissed. In this instance, the High Court's ruling continues to serve as a guide for those fighting to protect women's reproductive rights, and it should be understood by everyone whose lives have been impacted. Even though Roe had significant legal consequences, still,

not everyone could access abortion treatment; low-income individuals, people of color, young people, and others continued to confront barriers.

The Court compromised young people's reproductive rights and weakened Roe's defense of low-income people. A plurality of the Court, led by Justice Powell, outlined a general scheme in Bellotti v. Baird (1979), which would pass constitutional muster for states imposing parental consent requirements. As a result of this invitation, over 30 states now require parental notice or consent for minors seeking abortions.

Roe only helped to define the contours of the right to privacy, which protects individuals from unwarranted governmental interference in private affairs. Furthermore, this decision and those that followed acknowledged that the right to choose childbearing options is central to people's lives and their ability to participate fully and equally in society.

With Roe v. Wade, the United States aided an emerging global trend of recognizing people's reproductive autonomy. Before 1973, several countries worldwide had already liberalized their restrictive abortion laws, including China, India, the former Soviet Union, and the United Kingdom. The 30 years following Roe have seen the most significant global relaxation of abortion legislation in history. Yet, during the same period, the United States, through court judgments and legislation, has acted to make abortion restrictions more restrictive. For broad social and economic reasons, approximately 62% of the world's population today lives in the 66 nations that aut-

horize abortion at the request of the woman or with the agreement of medical practitioners.

So what is the status of abortion in Türkiye?

Abortion is legal in Türkiye within the first ten weeks of pregnancy, according to the Population Planning Law (15 Law No. 2827 of 1983). If the woman is married, her husband must agree to the pregnancy termination. An abortion may be performed after ten weeks with the approval of a medical professional and a gynecologist. The attending physician may authorize an abortion if it is immediately necessary to preserve a woman's life.

So, how and why was this law overturned by the same supreme Court that made it legal, which led to changing the domestic laws of many countries and the direction of countless people's lives?

For years, anti-abortion rights politicians promised to appoint judges and justices hostile to abortion rights. These politicians used their power at every turn to manipulate the nomination rules. Now, the Supreme Court is dominated by judges who are hostile to abortion rights.

With a few exceptions, Mississippi's "Gestational Age Act" passed in 2018 and outlaws any abortions performed after 15 weeks of pregnancy. The only licensed abortion facility in Mississippi, Jackson Women's Health Organization, and one of its doctors filed a lawsuit in federal district court contesting the statute and asking for an immediate temporary restraining order (TRO). The district court granted the TRO during a hearing while the case moved forward

with discovery. The State had not given evidence that a fetus would be viable at 15 weeks, and Supreme Court precedent forbids states from outlawing abortions before viability. Hence, the district court granted the clinic's request for summary judgment after discovery and banned Mississippi from executing the legislation. The Fifth Circuit U.S. Court of Appeals likewise supported this choice. On the other hand, the Supreme Court answers to those who claim that this decision's reversal is unconstitutional:

"We hold that Roe and Casey must be overruled. The Constitution does not refer to abortion, and no such right is implicitly protected by any constitutional provision, including the one on which the defenders of Roe and Casey now chiefly rely—the Due Process Clause of the Fourteenth Amendment. That provision has been held to guarantee some rights not mentioned in the Constitution. Still, any such right must be "deeply rooted in this Nation's history and tradition" and "implicit in the concept of ordered liberty." *Washington v. Glucksberg*, 521 U. S. 702, 721 (1997) (internal quotation marks omitted)

As a result, one in three women now lives in states where abortion is not accessible. In the first few months after Roe was overturned, 18 states banned or severely restricted abortion. Today more states are working to pass bans.

Black, Latino, Indigenous, and other communities of color have suffered hardship due to the abortion laws that have been in place since June 2022. In addition, systemic racism has long prevented these communities from accessing opportu-

nities and medical treatment.

Women of color between 18 and 49 experience more barriers to health care than White women. In addition, women of color have limited financial resources and transportation alternatives to White women, making traveling out of State for abortion more challenging. According to the data, White women (69%) take contraception more frequently than Black (61%) or Hispanic (61%) women overall. However, some women of color live where access to complete contraception alternatives is more constrained. Additionally, there is a long history of racism in the medical community that targets the sexual and reproductive health of people of color. Examples include forced sterilization, medical experimentation, and the systematic elimination of midwifery. Numerous women of color also complain of discrimination by specific healthcare professionals, including dismissive behavior, the presumption of stereotypes, and disregard for illnesses like fibroids that disproportionately affect women of color. These elements have fueled medical mistrust, which some women see as a barrier to accessing contraception. Inequalities in more significant social and economic factors that influence health, commonly known as social determinants of health, such as income, housing, safety, and education, also impact family planning and reproductive health choices. The removal of Roe v Wade affected everyone who had a uterus, not just women. It was difficult enough for trans men, non-binary gender-nonconforming, and intersex individuals to reach the reproductive health care they needed because they were already pushed out of the

gender norms of society. The chances that transgender, non-binary, and gender nonconforming people will receive proper care may decrease even further now that the right to an abortion is not a constitutional right. Heidi Moseson, a senior research scientist at Ibis Reproductive Health in Oakland, says, "If we can address the barriers for people facing the greatest barriers, we're going to make care more accessible for everyone. As a scientist, it's simply inaccurate to say abortion is only a women's issue because trans men, nonbinary people, and gender-expansive people have abortions." Therefore, ignoring gender-minority groups does not eliminate their existence. A state should respect the rights of every citizen regardless of gender, sexual orientation, religion, language, or race. Overturning Roe v Wade affected many people and will continue to do so. All people want is to

have a say over their bodies.

References

Planned Parenthood Action Fund (2023, 01, 01) *Roe v. Wade Overturned: How the Supreme Court Let Politicians Outlaw Abortion* <https://www.plannedparenthoodaction.org/issues/abortion/roe-v-wade#scotus> Elizabeth Nash (2023, 01 01) *Roe v. Wade Overturned: Our Latest Resources* <https://www.guttmacher.org/abortion-rights-supreme-court> Center for Reproductive Rights (2023, 01 03) *Roe v. Wade and Right to Privacy* https://reproductiverights.org/sites/default/files/documents/roeprivacy_0.pdf United Nations Human Rights (2023,0103) *International Covenant on Civil and Political Rights*. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>

Turkey The Population Planning Law. Law No. 2827 of 24 May 1983. (2023, 01 03) <https://cyber.harvard.edu/population/abortion/Turkey.abo.htm> SUPREME COURT OF THE UNITED STATES OCTOBER TERM, 2021, (2023, 01 04) *DOBBS v. JACKSON WOMEN'S HEALTH ORGANIZATION* https://www.supremecourt.gov/opinions/21pdf/19-1392_6j37.pdf Oyez (2023, 01 04) *DOBBS v. JACKSON WOMEN'S HEALTH ORGANIZATION* <https://www.oyez.org...> Samantha Artiga, Latoya Hill, Usha Ranji, Ivette Gomez (2023, 01 05) *What are the Implications of the Overturning of Roe v. Wade for Racial Disparities?* <https://www.kff.org/racial-equity-and-health-policy/issue-brief/what-are-the-implications-of-the-overturning-of-roe-v-wade-for-racial-disparities/>

Israrlı Takip Suçu

Şiddet olgusu, tüm dünyada zamanla daha kapsayıcı bir şekilde tanımlanmış, fiziksel olarak verilen zararın yanında psikolojik ve ekonomik zararlar da şiddet kavramı içinde yer edinmiştir. Israrlı takip hareketleri de bu gelişmeler doğrultusunda yakın zamanda gerek ülkemizde gerekse dünyanın geri kalanında şiddet türlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkçe’de ısrarlı takip kavramını oluşturan kelimeleri incelediğimizde sözlükte ısrar: direnme, üsteleme, üstünde durma anlamlarına gelirken takip kelimesi ise: yetişmek, yakalamak veya bulmak amacıyla birinin arkasından gitme, izleme olarak tanımlanmıştır.

Israrlı takip, İngilizce’de “stalking” kelimesi ile özdeşleşir. Çoğu sosyal medya kullanıcılarının aşına olduğu bu kelime, bir kişiyi onun izni olmadan devamlı bir şekilde gözetlemek anlamına gelmektedir. Kökü olan “stalk” kelimesi: “öldürmek, yakalamak veya onlara zarar vermek için bir hayvana veya insana doğru yavaş ve sessizce hareket etmek” anlamına gelir. Israrlı takip olgusunun Türk hukuk doktrininde ise çeşitli tanımlarını görmek mümkündür. Örnek vermek gerekirse: Akduman ve arkadaşları, “bir kişinin hedef olarak belirlediği birini güvenliğinden endişe edecek, korku yaratacak şekilde takip etmesidir” şeklinde tanımlamaktadır. Çakmut, “fail tarafından, mağdur istemediği halde kendisine veya yakınına yönelik olarak, ısrarlı biçimde, araçla, iletişim vasıtasıyla, sözle, hareketle veya hukuka aykırı başka bir davranışla gerçekleştirilen, hukuken korunan bir hakkın güvenliği bakımından korku duyulmasına neden olan, rahatsız edici veya tehditkâr fiiller” şeklinde tanımlanmaktadır. Erdoğan ve İsten’e göre ise “failin birden fazla kez mağdura kendi varlığını, onu rahatsız edecek şekilde hissettirmesi ve mağdura kendini denetim altında hissettirmesidir.”

Sosyolojik ve psikolojik açıdan incelendiğinde ısrarlı takip olgusu eski bir kavram olmakla birlikte, kavramın hukuki bir değer kazanması oldukça yenidir. Israrlı takip suçu, ilk olarak 1982’de Amerika Birleşik Devletleri’nde ünlü oyuncu Theresa Saldana’nın hayranı tarafından takip edilip bıçakla yaralanması, ardından 1989 yılında ünlü oyuncu Rebecca Schafer’in bir hayranı tarafından yıllarca takip edilip taciz edildikten sonra öldürülmesi üzerine 1990 yılında Kaliforniya eyaletinde, suç olarak düzenlenmiştir. Kaliforniya Ceza Kanunu’nun 646.9. maddesinde ısrarlı takip suçu, “kişide ölüm ya da büyük bir fiziksel zarara uğrayacağına yönelik korku yaratmak kastı ve buna ilişkin yakın ve ciddi bir tehdit içerecek şekilde bir kimsenin, diğer bir kimseyi sürekli olarak takip ederek taciz etmesi” şeklinde tanımlanmıştır. Maddede yer alan ısrarlı takip teşkil eden eylemin tehdit içermesi gerekliliği, sonrasında değiştirilerek mağdurun kendisinin ve yakınlarının güvenliği için korku duyması yeterli kabul edilmiştir. Başlangıç aşamasında ünlülere takıntı derecesinde hayranlık duyan ve zarar veren insanlar için düzenlenen bu suç tipi zamanla sadece ünlüleri değil sı-

radan insanları da koruma altına alarak kapsamını genişletmiştir.

Ülkemiz açısından bakıldığında ise ısrarlı takip konusunun mevzuatımıza girişi 2012 yılında 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’un 1. maddesinin 1. fıkrası ile olmuştur. Sözü edilen maddede şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınlar, çocuklar, aile bireylerinin yanı sıra “tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması” da ele alınmıştır. Ayrıca bu kanuna dayanarak 2013 yılında çıkarılan yönetmelikte, tek taraflı ısrarlı takip tanımı yapılmıştır. Ülkemizde ısrarlı takip suçunun kanunlaşmasına yönelik duyarlılığı arttıran olaylar arasında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin 9 Haziran 2009 tarihli Opuz-Türkiye kararı, 11 Mayıs 2011 tarihli İstanbul Sözleşmesi ve teknolojideki hızlı gelişmeler olduğunu söyleyebiliriz.

Nahide Opuz davası, kadına yönelik aile içi şiddet nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)’de Türkiye’ye karşı 2002 yılında açılmış bir davadır. 2009 yılında mahkeme Opuz’u haklı bularak, Türkiye’yi tazminata mahkûm etmiştir. Opuz davası, AİHM’nin aile içi şiddete karşı vatandaşını koruyamadığı gerekçesiyle bir devleti mahkûm ettiği ilk davadır. Karar, Avrupa Konseyi’nin aile bireylerini aile içi şiddetten korumak için hazırladığı yeni bir insan hakları sözleşmesine (İstanbul Sözleşmesi) ilham vermiştir. İstanbul Sözleşmesi’nin (Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bun-

larla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi) Israrlı Takip başlıklı 34.maddesinde ‘*Taraflar başka bir kişiye yönelik, kendi güvenliği için korku duymasına neden olacak şekilde tekrar eden, kasıtlı ve tehditkar davranışların cezalandırılmasını sağlamak üzere gerekli hukuki veya diğer tedbirleri alır.*’ diyerek kavramı tanımlamış ve devletlere yükümlülükler getirmiştir. Teknolojideki hızlı gelişmeler, herkesin özel hayatını incelemeyi, takip etmeyi, taciz etmeyi çok daha rahat bir şekilde erişme imkanı tanımıştır. Yaşanan bu çeşitli gelişmelerin ısrarlı takip kavramının kanunlaştırılmasını kaçınılmaz kılmıştır. 12.05.2022 tarihli 7406 sayılı Kanun’un 8. maddesi ile Türk Ceza Kanunu’na 123/A maddesi olarak eklenmiştir. Sözü geçen madde şu şekildedir: “*MADDE 8- 5237 sayılı Kanuna 123 üncü maddesinden sonra gelmek üzere aşağıdaki madde eklenmiştir.*

Israrlı takip
MADDE 123/A- (1) Israrlı bir şekilde; fiziken takip etmek ya da haberleşme ve iletişim araçlarını, bilişim sistemlerini veya üçüncü kişileri kullanarak temas kurmaya çalışmak suretiyle bir kimse üzerinde ciddi bir huzursuzluk oluşmasına ya da kendisinin veya yakınlarından birinin güvenliğinden endişe duymasına neden olan faile altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verilir.

(2) Suçun;
 a) Çocuğa ya da ayrılık kararı verilen veya boşandığı eşe karşı işlenmesi,
 b) Mağdurun okulunu, iş yerini, konutunu değiştirmesine ya da okulunu veya işini bırakmasına neden olması,
 c) Hakkında uzaklaştırma ya da konuta, okula veya iş yerine yaklaşmama tedbirine karar verilen fail tarafından işlenmesi,
 hâlinde faile bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir.

(3) *Bu maddede düzenlenen suçun soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlıdır.*”

7406 Sayılı Kanun gerekçesinde, ısrarlı takip olarak nitelendirilen fiillerin bağımsız bir suç olarak düzenlenmesi ile mağdurların, özellikle de kadınların, maddi ve manevi kişiliğine veya vücut bütünlüğüne yönelik daha ağır fiiller ortaya çıkmadan önceki aşamada ısrarlı takip fiillerinin orantılı bir yaptırıma bağlanmasının amaçlandığı ifade edilmiştir.

Kanun metninden de anlaşılacağı üzere ısrarlı takip suçu seçimlik hareketli suç tipine örnektir. Failin karşı tarafı ısrarlı bir şekilde fiziken takip etmesi ya da onunla temas kurmaya çalışması ile suç ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda ısrarlı takip suçu zarar suçlarına da örnek teşkil eder. Fiilin işlenmesi ile birlikte kişi üzerinde ciddi bir huzursuzluk oluşmasına ya da kendisinin veya yakınlarından birinin güvenliğinden endişe duymasına sebebiyet verir.

Israrlı takip sayılan eylemler hem erkekler hem de kadınlar tarafından işlenebilmektedir. Mamafih günümüz olaylarında ısrarlı takip suçunda genel olarak erkekleri fail, kadınları ise mağdur konumunda daha sık görmekteyiz. Örneğin Amerika’da işlenen ısrarlı takip suçlarının %75-80’i erkekler tarafından işlenmektedir. ABD’de yapılan başka bir araştırma sonucunda Amerika’da kadınların yüzde 73’ü dijital şiddete maruz kalmaktadır. Özellikle 18-24 yaş arası kadınlarda bu şiddet cinsel tacize kadar ilerlemektedir. Kadın cinayetlerinin %76’sı, kadına şiddet davalarının da %67’sinin gerisinde belli bir süre ‘ısrarlı takip fiili’ bulunmaktadır. Ülkemiz açısından inceleyecek olursak ‘Kadına Yönelik Aileiçi Şiddet Araştırması, Türkiye’de

her on kadından üçünün hayatında en az bir kez ısrarlı takibe maruz kaldığını belirtmektedir.

Elde edilen bu veriler neticesinde ısrarlı takip fiillerinin ülkemizde suç olarak sayılmasının özellikle kadınlar bakımından oldukça isabetli bir karar olduğunu vurgulamak gerekir. Günümüzde yaşanan kadın cinayetlerinin özüne indiğimizde; başlangıçta kendisine karşılık bulamayan erkeğin, kadını ısrarlı bir şekilde takip edip rahatsızlık verdiğini sonrasında olayın cinayete, cinsel tacize kadar uzanabildiğini görmekteyiz. Öte yandan, maddenin kalemeye alınış şeklinde birtakım eksiklik ve yanlışlıklar bulunduğu belirtilmelidir. Türk Ceza Kanunu’nun 123/A maddesinde belirtilen huzursuzluğun ciddi olmasının aranmasının muğlak bir ifade olduğu, maddenin yorumlanmasını zorlaştırdığı görülmektedir. Zira hakimin huzursuzluğun ölçütünü yaparken ciddi boyuta ulaşmış olup olmadığını tespit etmesi oldukça güçtür. Madde metninden anlaşılacağı üzere hareketin ısrarlı takip suçunu oluşturabilmesi için fiziken takip etme eylemini failin kendisi yapması gerekmektedir. Oysaki günümüzde sıkça rastladığımız pek çok olayda fail üçüncü kişileri kullanarak da fiziken takip eylemlerini rahatça sürdürebilir. Bu sebeptendir ki kanuna üçüncü şahıslar vasıtasıyla takip yapmanın da eklenmesinin daha isabetli olacağı söylenebilir. Fail sadece mağduru değil, mağdura zarar vermek için ya da ondan haber almak için mağdurun yakınlarını da gizlice takip edebilir. Bu nedenle sözü geçen maddede mağdurun bizzat kendisinin olabileceği gibi bir yakınının güvenliğinden endişe duyması halinde de ısrarlı takip suçu kapsamına alınması yerinde bir ifade olmuştur.

Karşı tarafça yinelenen ve kişide huzursuzluğa yol açan ısrarlı takip fiillerinin gerek dünya da gerekse ülkemizde müstakil bir suç tipi olarak düzenlenmesi ehemmiyetli bir konu olmuştur. Düzenlenmesinin temel amacı diğer potansiyel suç tiplerinin önüne geçerek mağdurun korunup failin ceza almasıdır. Her ne kadar kanundaki bu maddedinin kaleme alınış şekli Türk hukuk doktrininde çeşitli eleştirilere sebep olsa da ısrarlı takip fiillerinin suç olarak sayılmasının gerekliliği konusunda hemen hemen tüm hukukçuların ortak bir kanaya vardığını söylemek gerekir.

Kaynakça

Türk Ceza Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2022,12 Mayıs).Resmi Gazete (Sayı: 31848). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/05/20220527-7.htm>
 Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliği. (Sayı: 6284). Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=17030&mevzuatTur=-KurumVeKurulusYonetmeligi&>

mevzuatTertip=5

Erdoğan Y. , İştin İ. (2022). İsrarlı Takip Suçu. LEGAL Hukuk Dergisi,20(238), https://www.academia.edu/90355161/ISRARLI_TAKI%C4%B0P_SU%C3%87U

Doğan R. , (2014). Kadına Yönelik Şiddetin Bir Türü Olarak, İsrarlı Takip (Stalking) Kavramı ve Suçu. Ankara Barosu Dergisi, (2), https://dergipark.org.tr/tr/pub/abd/issue/33817_s.135-154

Özar S., (2022). İsrarlı Takip Suçu (TCK m.123/A). Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 71(3), doi.org/10.33629/auhfd.1116087

Önok R.M. , (2022). Ceza Hukuku Tekniği Açısından İsrarlı Takip Eylemlerinin Suç Olarak Düzenlenmesi.

İstanbul Barosu Kadın Hakları Merkezi, 8 Mart 2022 Özel Yayını s.12 <https://www.academia.edu/79820880/>

Vikipedi. “Nahide Opuz Davası”. https://tr.wikipedia.org/wiki/Nahide_Opuz_davas%C4%B1

<https://sozluk.gov.tr/>
 Buket Soygüt, ‘Kadına Yönelik Erkek Şiddetinin Önlenmesi Bağlamında Stalking (İsrarlı Takip) ve Cezasızlık Sorunu’

(2020) 5(1-3) Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2781, 2782;

Ahmet Türkmen, ‘Yeni Bir Hukukî Olgu Olarak İsrarlı Takip ve Taciz (Stalking) Ve Bunun Türk Medenî Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi’ (2009) 11(Özel Sayı) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1387, 1389;

Özlem Yenerer Çakmut, ‘İsrarlı Takip (Stalking), Kişinin Huzur ve Sükûnunu Bozma ve Türk Ceza Hukuku Bakımından Genel Değerlendirme’ (Balıkesir Barosu)

Christine B. Gregson, ‘California’s Antistalking Statute: The Pivotal Role of Intent’ (1998) 28(2) Golden Gate University Law Review 221, 234 ,

KAHDEM. “Opuz vs Türkiye AİHM Kararı”. <https://www.kahdem.org.tr/opuz-vs-turkiye-aihm-karari/>

THE NATIONAL VICTIM CENTER, Stalking–Questions and Answers No 43, 1995, <http://www.nvc.org/ddir/info43>, s. 2

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması”, (Ankara 2015), 118

Dilara Yılmaz

AİHM İçtihatları Işığında Cumhurbaşkanına Hakaret Suçu

“Akıl gücü kaba güçten üstündür, düşünceye gem vurulamaz, özgür düşünce tutuklanamaz, susturulamaz, alt edilemez, olaylar nasıl gelişirse gelişsin, gelecekte egemenlik kaba kuvvetin değil, özgür düşünceninindir.”

Aiskhylos

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Cumhurbaşkanına Hakaret Suçu’na Dair,

Anayasamızın değiştirilemeyecek hükümlerinden biri olan madde 2’ nin de belirttiği gibi Türkiye Cumhuriyeti demokratik bir hukuk devletidir. Temel hak ve özgürlüklerin güvencesi de bu maddede saklıdır. Ancak TCK madde 299’da düzenlenen Cumhurbaşkanına hakaret suçu, taraf bulunduğumuz Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin de temel haklardan biri olarak düzenlenen “İfade Özgürlüğü”ne dair haklar ile büyük çelişki içerisindedir. İfade Özgürlüğü maddesi incelendiğinde düzenlemenin iki maddeden oluştuğu görülür. “1. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir. 2. Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bil-

gilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.” İlk bent hakkın içeriğine ilişkin ikinci bentte hakkın sınırlandırılmasına ilişkin ölçütler belirtilmiştir. Ancak AİHM’in bu yöndeki kararları incelendiğinde, demokratik düzenin sağlanmasında, bireyin ve toplumun gelişmesinde ifade özgürlüğüne atfedilen önemin büyük olduğu açıktır. Bu nedenle de ikinci bentteki sınırlandırmaların uygulama alanı çok dar ve katı olarak yorumlanmakta olup asıl olan ifade özgürlüğünün sağlanmasıdır. İfade özgürlüğüne ilişkin düzenleme sadece bir kesimin lehine olan ya da çok büyük anlam ifade etmeyen unsurlar için değil, ayrıca devletin veya bir kesimin aleyhine olan veya açıklanmasının istenmeyen etki yarattığı düşünceleri de kapsar. Yine AİHM, sıradan bir insanla bir siyasetçi arasındaki halkın gözü önünde bulunulmasından kaynaklanan farktan ötürü, eleştiri bakımından bir siyasetçinin daha hoşgörülü olması gerektiğini çeşitli kararlarda vurgulamıştır. Bununla birlikte siyasetçinin de kişiliği korumaya tabii olup menfaat çatışması göz önüne alınarak bu konuda sağlıklı karar verilmesi yoluna gidilmesi isabetli olacaktır. Pakdemirli-Türkiye davası. Cumhurbaşkanına hakaret suçu bakımından ise AİHM’in bu su-

çun vücut bulduğu bir kararı incelendiğinde, Fransa yerel mahkemesinin sanığın Cumhurbaşkanına “Defol git, gerizekale.” söylemi üzerine sanığı mahkûm edip para cezası vermesi AİHM tarafından, siyasetçilerin genel kamunun bir parçası olmaları nedeniyle eleştiriye daha açık olduklarını doğrudan doğruya hakaret içeren bir ifade olmasına rağmen bu konuda ceza yargılamasına gidilmesinin demokratik düzene aykırı olduğuna ve tanığın ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine karar verilmiştir. Eon- Fransa davası.

Mevcut olayın ifade özgürlüğü içinde mi değerlendirileceği yoksa mevcut siyasi kişiliğin kişilik haklarının korunması mı gerektiğine karar verilirken AİHM’in bazı ölçütleri mevcuttur.

İfade özgürlüğü, mevcut şartlara aykırılık, saldırı halinde de mevcuttur. Önemli olan kullanılan ifadelerin tahrik edici ya da nefret söylemi boyutuna ulaşmamasıdır. Ayrıca sadece hakaretin mevcut olması cezalandırma için yeterli olmayıp cezanın makul sınırlar içinde de verilmiş olması şarttır.

Yine ceza kanunumuzda bu suçun cezasının mahkumiyet olmasına karşın AİHM ancak olağandışı hallerde başka hakların ihlal edilmesi halinde mahkumiyete hükmedilmesi gerektiği kanısındadır.

Cumhurbaşkanına hakaret suçu ve ifade özgürlüğüne değinilirken Avrupa Konseyi Medyada Siyasi Tartışma Özgürlüğü Bildirisi'nde de yol gösterici hükümlerden yararlanılabilir. Söz konusu düzenlemelerde devlet organlarının ceza yargılamasında hareket beyanlarına karşı kurum olarak korumaya alınmaması gerektiği, koruma olacaksa da çok sınırlı hallerde ve ifade özgürlüğüne aykırı olmaması şartıyla getirilebileceği belirtilmiştir. Bunun nedeni ise zaten kurumu temsil eden kişilerin bireysel korumaya tabi olmasıdır.

Yine bir kamu görevi getirmeyi üstlenen siyasi kişiliklerin bu görev kapsamında kamu tarafından çeşitli eleştirilere tutulacakları olağan akışın getirisi ve demokratik düzenin gerekçesidir.

Bu kişiliklerin herhangi bir bireyden daha üstün hak ve korumaya sahip olmaları beklenemez, o nedenle bu kişilere karşı işlenen suçların daha ağır cezalandırılmaması gerekir. Bu suçların meydana gelmesi halinde aynı başvuru yollarına başvurulmalı ve itibarın zedelenmesiyle orantılı olarak cezalandırılmalıdır.

Türkiye özelinde Cumhurbaşkanına hakaret suçu bakımından incelemeye TCK düzenlemesi ile başlanmalıdır. TCK madde 299'da düzenlenen Cumhurbaşkanına Hakaret Suçu 3 bentte düzenleme bulmuştur: 1.Cumhurbaşkanına hakaret eden kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. 2.Suçun alenen işlenmesi hâlinde, verilecek ceza altıda biri oranında artırılır. 3.Bu suçtan dolayı kovuşturma yapılması, Adalet Bakanının iznine bağlıdır.

TCK 125. maddede düzenlenen hakaret suçu incelendiğinde

suçun cezası üç aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezasıyken Cumhurbaşkanına hakaret suçunun cezası 1. bentte de görüldüğü üzere bir yıldan dört yıla kadar hapis cezasıdır. AİHM'in çeşitli kararlarında da görüldüğü üzere bir takım kişilere karşı daha fazla koruma sağlayan özel kanun hükümleriyle düzenlemeler getirilmesi sözleşmeye aykırıdır. Yine hakaret suçunun cezasının hapis cezası olarak düzenlenmesi ceza yargılamasına tabi olması da ifade özgürlüğünün ihlali olarak değerlendirilir. Hakaret suçunun mahkûmiyet sonucunu doğurması bireylerin ifadelerini açıklamakta çeşitli çekinlere ve korkulara sahip olmasına, toplumda özgür düşünce ortamının oluşmamasına sonuç olarak da demokratik düzenin sağlanamamasına yol açar. Bu durumda başta AİHS'in gerçekleştirmek istediği yegane amaç olan demokratik devlet anlayışı gerçekleşmemiş olacağı gibi Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın da özü korunamamış olur.

Yine eleştirilere açık olan bir husus TCK 125'de düzenlenen hakaret suçunun şikayete tabi olmasına karşı Cumhurbaşkanına hakaret suçunda şikayet unsurunun bulunmamasıdır. AİHM'in siyasi kişiliklerin eleştiriye karşı daha açık ve hoşgörülü olması gerektiğinin üzerinde birden fazla kez durmasına rağmen neden mevcut düzenlemede Cumhurbaşkanının şikayetten vazgeçmesi ya da şikayet etmeme durumu yok sayılmıştır, tartışmalıdır.

Cumhurbaşkanının aynı zamanda ülkede mevcut siyasi partilerden birinin de başı olması ve bu partiyi temsil etmesinden kaynaklı daha ağır eleştirilere maruz kalması doğaldır. Türkiye'de Cumhurbaşkanı diğer bazı sistemlerde olduğu gibi tarafsız

ve bağımsız bir figür olmadığından ötürü kendisine yapılan eleştirilerin de bu eksende kalması siyaset hayatının mevcut gelişmeleriyle örtüşmemektedir. Bu nedenle siyasi bir partinin eylemlerinin gündeme konu olması ve vatandaşları tarafından çeşitli yorumlarda bulunulması olağan durumun bir getirisiidir. Bu halde Cumhurbaşkanının bu konumundan kaynaklı olarak eleştirilere daha açık olması, hoşgörü seviyesinin de daha fazla olması beklenirken mevcut verilerin aksine işaret etmesi değiştirilmesi gereken bir durum olarak karşımıza çıkar. Türkiye'deki bu suç düzenlemesi incelenirken Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisinin "Hakaretin Suç Olmaktan Çıkarılmasına Doğru" başlıklı kararının da incelemeye dahil edilmesi gerekir.

Bu karar incelendiğinde Türkiye'de hakaret suçunun hâlâ hapis cezasına sahip olmasının meclis tarafından eleştirildiğini görmek mümkün. Meclis Türkiye'yi bu cezaları yürürlükten kaldırılması için teşvik etmiş ve kamuya mal edilen kişilere özel koruma tanıyan hükümlerin de bir an önce bertaraf edilmesi yönünde davette bulunmuştur.

Yine bu konuda yol gösterici kaynaklar arasında olan 831/2015 sayılı Venedik Komisyonu Görüşü'nde günümüz gelişimleri dikkate alındığında devlet başkanlarına hakaretin suç olmaktan kaldırılmasının gerektiğine dair görüşler bildirilmiş Türkiye'de bu suçun hapis cezasıyla sonlanmasının sözleşmeye aykırılık içerdiği belirtilmiştir. Bu suçtan dolayı toplumun her kesiminden kimselere karşı açılan çok sayıda davanın yıldırma ortamı oluşturup otosansüre neden olduğuna ilişkin raporlar gündem gelmiştir. Komisyon, devletleri bu suçun mevzuattan çıkarılması ya da

en azından mahkûmiyetle cezalandırılmaması yönünde teşvik etmiş, hapis cezasının temel hukuk ilkelerinden orantılılık ilkesine uymadığını dile getirmiştir.

Son olarak da bu suçla ilişkin açılan ŞORLI v. Türkiye davasına ilişkin AİHM kararı incelemeye alınacaktır.

Yerel mahkemenin sanığın cumhurbaşkanına hakaret suçu işlediği gerekçesiyle aleyhinde 11 ay 20 gün hapis cezasına ve hükmün geri bırakılmasına karar verdiği görülmektedir. Kararın gerekçesi ise mevcut ifadelerin Cumhurbaşkanının onuruna haysiyetine ve itibarına zarar verecek nitelikte olmalarından ötürü ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilemeyeceğidir. Bunun üzerine Anayasa Mahkemesi'ne başvuran sanık, güncel siyasi konular hakkında görüş bildirdiği gerekçesiyle ifade özgürlüğü hakkının ihlal edildiğini öne sürmüş, Anayasa Mahkemesi ise başvurunun iddialarının dayanaktan yoksun bularak kabul etmemiştir. Bunun üzerine AİHM incelemesinde, başvurana verilen cezalar ile aslında ifade özgürlüğünün kullanılmasının caydırılmak istendiği kanaatine varmıştır. Bu kanaate varılırken yazıda da sık sık değindiğimiz hususlardan biri olan Cumhurbaşkanına hakaret suçunun TCK 125. düzenlemesinden daha ağır cezalar içermesinin sözleşmenin ruhuna aykırı olduğunu yinelemiştir. Cumhurbaşkanının konumu gereğince özel bir korumaya sahip olmasına yönelik düzenlemeler günümüz demokratik koşulları ve siyasi ortamıyla bağdaşmamaktadır. AİHM yine orantılılık ilkesini göz önünde bulundurmuş ve bu suç için mâhkûmiyet cezasının verilmesinin makul olmadığını da belirtmiştir. Sonuç olarak da sözleşmenin 10. maddesinin hükümet tarafından ihlal edildiğine karar verilmiştir.

Tüm bu açıklamaları tek bir ekseninde topladığımızda, toplumla birlikte gelişen ve değişen hukukun demokratik devlet düzeni içerisinde gerçekleştirilebilmesi devletlerin bu konuda gösterecekleri özen sayesinde mümkün olacaktır. İfade özgürlüğünün kapsamının her an genişler halde olması nedeniyle aslında Avrupa'da yavaş yavaş oturmaya başlayan görüş de hakaret suçunun devlet mevzuatlarından kalkmasına yöneliktir. Sözleşmeye taraf ülkelerden biri olmasına ve çeşitli komisyon görüşleri ve sayısız AİHM kararına rağmen maalesef ki Türkiye bu konuda gerekli adımları atmamış haldedir. Son zamandaki gelişmeler incelendiğinde salt hakaret suçunun düzenlenmesinin kaldırılması da Avrupa gündemini meşgul eden bir konu olduğu görülür. İfade özgürlüğünün aşıldığına karar verilirken çatışan menfaatler değerlendirilir, karşı tarafın itibarının ne kadar zedelendiği göz önünde bulundurulur. Bunun da orantılılık ilkesi kapsamında yapılması gerekir. Bu nedenle Avrupa Komisyonu suçun düzenlemesi komple kaldırılmasa bile en azından nelerin hakaret kapsamına girdiğinin sınırlarının belirlenmesi ve bu şekilde her türlü sözlü ifadenin hakaret kapsamına girmemesini öngören kararlar yayımlamakta ve bu sayede suçun cezalandırılmasındaki keyfiliğin bir bakıma önüne geçileceğini savunmaktadır. Türkiye'de hakaret suçunun kaldırılması bir kenara henüz Cumhurbaşkanına hakaret suçunun mahkûmiyet cezasına vücut vermesi hakkında bile bir düzenlemeye gidilmemiştir. Bu suçun düzenlendiği diğer devletlerde dahil olmak üzere Avrupa Konseyi üyesi diğer 46 devlette mahkûmiyet cezasının öngörüldüğü bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu suçun cezasının hakaret cezasından farklı düzenlenerek daha ağır bir yaptırı-

ma sahip olması bize şu soruyu sordurabilir, bu kanun maddesi neyi korumaktır? Somut bir insanı mı yoksa soyut bir kavram olana devletin prestijini veya devlet otoritesini mi? Eğer korunan değerler bunlar ise AİHS'in 10. maddesinin 2. fıkrasında bunlara yönelik bir atıf yapılmadığı açıkça ortadadır. Bu nedenle devletin itibarına yönelik eleştirilere karşı ifade özgürlüğünün kısıtlanması meşru bir amaç olarak gösterilemez. Özgür düşünce ortamının gerektiği gibi sağlanabilmesi için halk derhal ağızındaki banttan kurtarılmalıdır. Devlet Başkanına hakaret suçunun ayrı bir düzenlemede özel bir korumaya tabi olması, AİHS ile bağdaşmayan, modern siyasi ortamı yansıtmayan bir düzenlemedir. Bu adli baskı altında maalesef ki demokratik toplumu gerçekleştirecek olan bireyler kamu düzenine ait eleştirilerini ve fikirlerini açıklayamaz hale gelmişlerdir.

Mevcut düzenlemelerin modern hukukun geldiği noktanın gerisinde kaldığı gözle görülebilir haldedir. Bu sebeple kanımca, kanun koyucunun da bu durumu yeniden gözden geçirmesi ve bu kanun maddesinin yürürlükten kaldırılması, yürürlükten kaldırılmasa bile en azından mahkûmiyet cezasının uygulanmaması gerekmektedir. Gelecekte kendini hak aramaya yoluna adayacak biri, bundan önce ise Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın sağladığı haklardan yararlanan bir vatandaş olarak, demokratik toplumun ayrılmaz parçası olan ifade özgürlüğünün getirilerinin tam olarak sağlanabilmesi ve haklarımızın herhangi bir baskı tarafından sınırlandırılmadığı bir hukuk düzenini paylaşabilmek gerçekleştirmek istediğimiz nihai amaç, en büyük temennimizdir.

Kaynakça

AVRUPA KONSEYİ Bakanlar Komitesi Medyaya Siyasi Tartışma Özgürlüğü Bildirisi <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/f20fbc23-8676-4066-9213-3f0b00798adf.pdf>
AVRUPA KONSEYİ Parlamenter Meclisi 1577 (2007) sayılı Kararı

<https://rm.coe.int/avrupa-insan-haklar-sozlesmesi-kapsaminda-ifade-ozgurlugunun-konrunmasi/168092cff5>
CASE OF EON v. FRANCE 26118/10 <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=002-7516>
CASE OF PAKDEMİRLİ v. TURKEY 35839/97 <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-124320>

CASE OF ŞORLI v. TURKEY 42048/19 <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=002-13439>
İlkiz, Fikret (Ekim 2022) AİHM, AYM ve Yargıtay Kararları Işığında Cumhurbaşkanına Hakaret Suçu <http://tbbyayinlari.basbirlik.org.tr/TBBBooks/666.pdf>

Batınay Kaplan

Demokrasi İle Otokrasi Karşı Karşıya: Rusya-Ukrayna Savaşı

Rusya-Ukrayna savaşı 24 Şubat 2022 tarihinde Rusya devlet başkanı Vladimir Putin'in Ukrayna'da "özel bir askerî operasyon" ilan etmesiyle başladı. Savaşın başlamasından günümüze kadar iki taraftan da on binlerce insan ya hayatını kaybetti ya da yaralandı. 7,6 milyon Ukraynalı ülkesini terk etmek zorunda kaldı. Savaş, bulunduğu coğrafyanın kendisini ve çevresini özellikle ekonomik anlamda kötü etkilerken, Avrupa kıtasını gıda ve enerji kıtlığı tehlikesi ile karşı karşıya bıraktı. Ülkemizi ve dünyayı doğrudan etkileyen bu savaşı gelin ana hatlarıyla ele alalım.

Rusya - Ukrayna Arasındaki Anlaşmazlığın Tarihçesi

Rusya ve Ukrayna arasında devam eden çatışma derin tarihsel kökleri olan, karmaşık ve çok yönlü bir anlaşmazlıktır. İki ülke arasındaki sorunları pek tabii Moskova Knezliği ve Kiev Knezliği dönemlerinden itibaren ele almak yanlış olmayacaktır fakat ana hatlardan ayrılmamak adına sorun 18. yüzyıl itibarıyla ele alınacaktır.

Tarihsel süreçte pek çok kez farklı ülkelerin egemenliği altında bulunan, zaman zaman bağımsız olan Ukrayna 18. yüzyılda Çarlık Rusya'ya ait bir bölgedir. Başla madencilik faaliyetleri sonucunda işçi göçü alan bölge, artan nüfus sonucu şehirleşmeye ve gelişmeye başlamıştır. Özellikle bugün de savaşın merkezi konumunda olan Donbas bölgesi, başlangıçta Çarlık Rusya'nın, daha sonra SSCB'nin

endüstriyel açıdan en önemli bölgesi haline gelir. 1917 Ekim Devrimi sonucu Çarlık Rusya'nın dağılmasıyla Ukrayna bağımsız bir devlet olarak kurulur. Çok kısa bir süre sonra 1922'de SSCB'nin eline geçer ve Sovyet Ukrayna adını alır. Senelerce SSCB egemenliği altında bulunan Ukrayna'nın, Stalin döneminde yaşanan vakalar sebebiyle günümüze de sirayet edecek olan iki millet arasındaki kimlik sorununun temeli atılmış olur.

1920'lerin ortalarından 1953'teki ölümüne kadar Sovyetler Birliği'nin lideri olan Joseph Stalin, Ukrayna ve halkı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Stalin rejimi, ülkeye üzerinde olumsuz etkisi olan bir dizi ekonomik politika uygular. Tarımın zorla kolektifleştirilmesi, Ukrayna köylülüğünün tahrip olmasına ve gıda üretiminin kaybına neden olur. Üretim politikası ise birçok geleneksel endüstrinin kaybına ve birçok endüstriyel işçinin SSCB'nin diğer bölgelerine zorla göçüne neden olur. Bu politikalar sonucu başlayan kıtlık, Ukraynalıların yeterli beslenememesine ve milyonlarcasının işsiz kalması sonucunu doğurur. "Holodomor" olarak isimlendirilen kıtlık nedeniyle milyonlarca insan yaşamını yitirir. Kıtlığın neden olduğu ölümlerin kesin sayısı belirsizdir ancak tahminler 14 milyon kişi olduğu kanısındadır. Kıtlığa ek olarak, Stalin Ukrayna'da binlerce kişinin tutuklanmasına, sınır dışı edilmesine ve idam edilmesine yol açan bir baskı ve terör politikası uygular. Stalin rejimi, Ukraynalı

entelektüelleri, sanatçıları, dini liderleri ve siyasi muhalifler de dahil olmak üzere yönetimi için potansiyel bir tehdit olarak görülen herkesi hedef alır. Birçok Ukraynalı kültürel ve entelektüel figür tutuklanır, sürgüne gönderilir veya idam edilir. Eserleri yasaklanır veya yok edilir. İki ülke arasındaki kimlik sorununa tam bu yıllarda başlar. Ukraynalıların büyük bir kısmı Stalin ve Sovyetler sistemine radikal bir şekilde muhalif olur. Bunun sonucunda İkinci Dünya Savaşı sırasında Ukrayna, Nazi Almanyası tarafından işgal edildiğinde birçok Ukraynalı Alman işgalcilerle iş birliği yapar. İdeolojik olarak Nazi Almanyası ile ortak bağları olmasa bile işgali bir fırsat olarak görüp, Stalin'den intikam almak olarak görür ve 200.000'den fazla Ukraynalıyı Nazilerle iş birliği yaptığı gerekçesiyle Sibiryaya ve Orta Asya'ya sürülmesini emreder. Sonuç olarak, Stalin'in yönetiminin Ukrayna ve halkı üzerinde yıkıcı bir etkisi olur.

Stalin'in Ukrayna'daki yönetiminin acı mirası bugün hala hissediliyor. Holodomor'un ve baskıların hatıraları Ukraynalıların bilinçaltına derinden yerleşmiş durumda. 1991'de SSCB'nin dağılmasından sonra, Ukrayna tekrardan bağımsız bir devlet haline gelir, kendi kimliğini oluşturmak ve Batı ile bütünleşme amacıyla net bir yol çizmek için mücadele eder. Buna karşılık dağılan SSCB sonrası kurulan Rusya Federasyonu, Ukrayna'yı uzun süredir kendi etki alanının önemli bir parça-

JUSTICE

sı olarak görür ve ülke ile hem ekonomik hem de kültürel olarak güçlü bağlar kurmaya çalışır.

2000'li yılları tekrardan yeni bir düzen tahsis etmek ve demokrasi temellerini oturtmaya çalışmakla geçiren iki ülke, takvimler 2014'ü gösterdiğinde bir kez daha karşı karşıya gelir. Rusya yanlısı olarak görülen Ukrayna Devlet Başkanı Viktor Yanukoviç'in devrilmesi ve Ukrayna'da Batı yanlısı bir hükümetin iktidara gelmesi Rus tarafını rahatsız eder. Rusya, bu gelişmelere karşılık olarak yeni hükümeti tanımaz ve Yanukoviç'in devrilmesini darbe girişimi olarak nitelendirir.

Kırım'ın çoğunluğunun Ukrayna'dan ayrılmak için oy kullandığı tartışmalı bir referandumun ardından Mart 2014'te Kırım, Rusya tarafından ilhak edilir ve Rusya Federasyonu'na katılır. Kırım'ın ilhaki, Avrupa Birliği ve ABD tarafından Rusya'ya ekonomik yaptırımların uygulanmasına yol açar. Kırım'ın ilhakından sonra, Rus yanlısı ayrılıkçılar ve Ukrayna yanlısı ayrılıkçılar, ülkenin doğu kesiminde bulunan Ukrayna'nın Donbas bölgesinde çatışmaya başlar. Durum daha sonra, Rus yanlısı ayrılıkçıların bölgedeki birçok şehir ve kasabanın kontrolünü ele geçirmesiyle kötüleşmeye başlar. Ukrayna hükümeti, işgal altındaki bölgelerin kontrolünü geri almak için askerî bir operasyon başlatır ve bu, binlerce kişinin ölümüyle sonuçlanan uzun süreli bir çatışmaya sebep olur. Tüm bunlar yaşanırken Batı'nın uyguladığı yaptırımlar Rusya ekonomisini önemli ölçüde etkileyerek ekonomik büyümenin gerilemesine ve rublenin değer kaybetmesine neden olur.

Rusya'nın Ukrayna'daki eylemleri Batılı ülkelerle ilişkilerin bozulmasına ve G8 gibi bir dizi

uluslararası kuruluş ve forumdan ihraç edilmesini beraberinde getirir. 2015 yılında Fransa, Almanya, Rusya ve Ukrayna tarafından arabuluculuk edilen Minsk anlaşmaları da dahil olmak üzere krizi diplomasi yoluyla çözmek için birkaç girişimde bulunulur. Ateşkes büyük ölçüde sağlanmış gibi olsa da anlaşmalar hiçbir zaman tam olarak uygulanmaz ve durum kırılgan olmaya devam eder.

Günümüze geldiğinde 24 Şubat 2022 tarihinde Moskova saatiyle 06.00 civarında Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in "Ukrayna'nın askerden ve Nazizm'den arındırılması" ifadesiyle "özel bir askerî operasyon" ilan etmesiyle çatışmalar bir kez daha başlar. Füzeler ve roketler başta başkent Kiev olmak üzere Ukrayna'daki birçok kenti hedef alır. Akabinde Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelenski sıkıyönetim ve seferberlik ilan eder, özellikle Avrupa Birliği ve ABD'den silah yardımı talebinde bulunur. Bir yılı aşkın süreyle devam eden savaş, Türkiye'nin birçok barışçıl diplomatik girişimine rağmen ne yazık ki halen devam etmektedir.

"Yurtta sulh, cihanda sulh"

Türkiye bulunduğu jeopolitik konum ve tarihi zenginliği sebebiyle çevresindeki birçok olayda rol alan ve zaman zaman yer almak zorunda kalan bir ülkedir. Türkiye, 2022 yılında başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı'na doğrudan dahil olmadı ancak Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne ve egemenliğine desteğini dile getirdi ve çatışmaya barışçıl bir çözüm bulunması çağrısında bulundu. Türkiye, Ukrayna halkına insanî yardım sağlamak için de adımlar attı. Ayrıca Türkiye, Rusya'nın Kırım'ı ilhakını ve Ukrayna'nın doğusundaki ayrılıkçı isyancılara verdiği desteği eleştirdi. Öbür taraftan

ekonomik bağlar açısından Rusya, Türkiye'nin önemli bir ticari ortağı, iki ülke arasındaki ilişki, Ukrayna'daki savaş ve Suriye İç Savaşı gibi diğer jeopolitik konular nedeniyle gerildi. Genel olarak, Türkiye'nin Rusya-Ukrayna Savaşı konusundaki pozisyonu, Rusya'nın bölgedeki eylemlerine karşı eleştirel duruşunu korurken, tarafsızlık ve barışçıl bir çözüme destek niteliğindedir. Ayrıca Türkiye, savaşın taraflarını "kaybedilmemesi gereken müttefikler" olarak en başından beri dile getirdi. Dolayısıyla Türkiye, savaşın iki tarafıyla da iyi ilişkileri ve stratejik anlaşmaları olan bir ülke olarak iki ülkeyi müzakere masasına oturtmayı görev edindi. Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinin 34. gününde taraflar İstanbul'daki Cumhurbaşkanlığı Dolmabahçe Çalışma Ofisi'nde bir araya geldi. Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, görüşmelerin başlamasından bu yana en anlamlı ilerlemeyi kaydettiklerini söyledi. Dört saat süren görüşmelerde Ukrayna, Rusya'ya askerî ittifaklara katılmayacağını ve tarafsız statüsünü koruyacağını güvencesini verdi; buna karşılık Türkiye'nin de dahil olduğu 8 garantör ülkenin yer aldığı aşamalı bir güvenlik yapısı teklif etti. Kiev yönetimi Ukrayna'da yabancı ülkelere ait askerî üslerin bulunmaması talebini kabul ederken Rusya'dan Avrupa Birliği üyeliğine karşı çıkmamasını istedi. Görüşmeler ile ilerleme kaydedilmiş olsa da günümüzde hâlâ savaşı bitirecek nihai bir karar alınamadı. Yine de Türkiye'nin "imparatorluk refleksi" göstererek bu müzakerelere öncülük edip ev sahipliği yapması çok mühimdir. Ulu önderimiz Mustafa Kemal ATATÜRK'ün "Yurtta sulh, cihanda sulh" sözü bir kez daha anlam kazanmıştır.

Demokrasi ile Otokrasi Karşı Karşıya

Elbette savaşı değerlendirirken tarafları sadece Ukrayna ve Rusya olarak ele almak çok sığ bir bakış açısı olacaktır. Esasen savaş Rusya'nın ABD ve Avrupa Birliği ile olan, kısaca "Batı" ile olan uyuşmazlığıdır. Zelenski hükümetinin Ukrayna'da iktidara gelmesiyle beraber ülkede yapılmak istenen reformlar batıya yakınlaşma yolunda atılan adımlardan ibaretti. Özellikle NATO'ya katılma kararı Rusya açısından bardağı dolduran son damla oldu. Putin her ne kadar komünist rejimi benimsemese de SSCB'nin eski şaşalı günlerine özlem duyduğu inkâr edilemez. Dolayısıyla SSCB'den ayrılan her devleti hâlâ kendi güdümlerinde bulunan ülkeler gibi düşünür. Rusya'da iktidara geçtiği günden itibaren geçmişte SSCB'nin sınırlarında bulunan toprakları ufak ufak Rusya'ya tekrardan katmayı politika edinir. İlk kuple 2008'de Gürcistan'da dinlenir, 2008 yılında Gürcistan'ın Avrupa Birliğine girmesi konuşulurken tam bu sırada ne tesadüf ki ülkenin Abhazya ve Güney Osetya bölgelerinde silahlı ayaklanmalar başlar, Gürcistan ordusu ayaklanmaları bastırmak için ordu-larını bölgelere gönderir. Ordu-ların bölgelere vardiktan sonra gördükleri tek şey ayaklanan ayrılıkçı gruplar değildir, Rus ordularını da bölgede konuşlanmıştı. Kısa süren çatışmalar sonucunda Rusya önce iki bölgenin bağımsızlığını tanır, daha sonra iki bölgenin de Rusya topraklarına katılması isteğini onaylar. Putin'in politikasının ortaya çıktığı ilk andır bu savaş. Putin bu şekilde Rusya'yı tekrardan süper güç haline getirmeye başlamıştır.

İkinci kuple ise Ukrayna'da duyulur. 2014 yılında günümüzdeki gibi Ukrayna'nın Avrupa Birliği ve NATO'ya giriş süreci gün-

demdedir, Ukrayna halkı da bu kararı desteklemektedir. Fakat Rusya'nın inisiyasyonu ile dönemin Ukrayna Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç görüşmeleri askıya alır. Bu karar sonrası halk sokaklara dökülür "Yevromaydan" denilen iç karışıklık başlar. Rusya bu karışıklıklara aldırmaz ve Kırım'ı işgal eder zira Sivas-topol'de Amerikan gemilerinin demirlemesi kendileri için felaket olarak düşünülür. Ukrayna'da yeni hükümet başa geçtiğinde ise sözde bir referandum ile Kırım çoktan ilhak edilip Rus topraklarına katılmış olur. Putin'in politikasının şifreleri artık tamamen çözülmüş olur, bölgeyi karıştır, karışan bölgeye asker yolla, bölgeyi kontrol altına al ve kendine bağla. O yıllarda "Anti-Amerikanizm" ve 2008 Dünya Ekonomik krizi nedeniyle Rusya'ya Batı tarafından bir karşılık gelmez. Özellikle 2003'te Irak'ta yaşananlar ABD için büyük bir prestij kaybıdır. Putin bunları da fırsat bilerek Batı'yı her yere savaş getiren sömürgeciler olarak, kendisini ise barış getiren melek olarak propagandalara başlar.

2015 yılında sürpriz bir şekilde Suriye'de Esad rejimini desteklerler. Kısa sürede Rusya, Suriye'de hem hava hem de liman üssüne sahip olur. Suriye sonrası elde edilen kazanımlarla Putin Rusya'yı tekrardan "süper güç" klasmanına yükseltmiş olur. 2022 yılında ise işler değişir, Rusya ilk defa politikasından sapmak zorunda kalır. Ukrayna'nın Donbas bölgesini de politikası sürecinde elde etmeyi hedefler lakin bu sefer evdeki hesap çarşıya uymaz. Putin Ukrayna'nın işgal altındaki bölgelerinde karışıklığın büyüyeceğini, Ukrayna'nın karşı koyamayacağını düşünür lakin Zelenski hükümeti ve Ukrayna halkı hemen karşılık verir. Batı bu sefer sessiz kalmaz ve Ukrayna'yı maddî manevî destekler.

Silah, erzak, ilaç ve hatta askeri yardımlar yapılmaya başlanır. Rusya'ya önemli ölçüde ekonomik yaptırımlar uygulanır. An itibariyle savaşın tarafları Ukrayna ve Rusya olmaktan çıkar. Üçüncü bir taraf olarak ABD ve Avrupa kısaca Batı tarafı da savaşa dahil olmuş olur. Özellikle ABD tarafı bu savaş sayesinde birçoğu üyesi tarafından beyin ölümü gerçekleşti denilen NATO'nun tekrardan canlanmasını sağlar. Tersine bir propaganda ile Putin'i hedef alır ve aleyhinde propagandalar yapmaya başlar. Bu propagandalar özellikle Avrupa'da bulunan Rus oligarkların sahip olduğu iş yerleri hedef alınarak devam eder. Dolayısıyla Batı tarafı hem müstakbel müttefiki Ukrayna'yı yalnız bırakmadık mesajını vermiş hem de son birkaç senede kendilerine rakip olarak gösterilen Putin'e ilk darbeyi vurmuş olur. Nihayetinde otokrasi ile demokrasinin sıcak savaşı başlamış olur.

Şahısımca

Açıktır ki bu savaş sadece; tarafları değil, komşu ülkeleri Avrupa Birliğini, Türkiye'yi hatta tüm dünyayı etkilemektedir. Savaş sonucunda birçok sivil yaralanmış, hayatını kaybetmiş ve sığınmacı durumuna düşmüştür. Kanaatimce savaşın sonucunda uluslararası hukuk alanında birden çok köklü değişiklik yaşanacaktır. Öte yandan bu savaş İran'da yaşanan halk ayaklanmaları ile beraber değerlendirilmesi gerektiği inancındayım. Son birkaç senede doğu bloğunun sağlam ilişkiler kurması ABD'yi rahatsız etmiş olmalı ki CIA'in, Ukrayna'da ve İran'da, SVR ve SAVAK'tan daha doğru istihbaratı bilgilere sahip olduğu gerçeği anlam kazansın. Kendimiz açısından ele aldığımızda devlet erkânının en başından beri açıkladığı gibi gerçekten iki ülke de bizim kaybetmememiz gereken müttefiklerimiz. O

yüzden iki ülkeyi barış amacıyla müzakere masasına oturtmak çok önemli ve bizim için yüksek prestij kazanımıdır. Osmanlı İmparatorluğunun halefi olarak, bölgede etkin rol oynayacak şekilde imparatorluk refleksi gösterme politikası doğru yönde ilerlemektedir. Umarım bunca çaba boşa çıkmaz ve en kısa zamanda olumlu sonuçlar alınır. Son olarak en acısı milyonlarca insanın yaşadığı sıkıntılar. Ukraynalı birçok insan öldü, yaralandı, yakınlarını kaybetti veya ülkesini terk etmek zorunda kaldı. Bu da bir kez daha gözler önüne serdi ki, insanlık olarak savaşlara ve yıkımlara, değil; barışa ve adalete ihtiyacımız var.

Kaynakça

CONQUEST, R. 1986, "THE HARVEST OF SORROW", OXFORD UNIVERSITY PRESS
 BOZKURT, K. 2022, "ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN UKRAYNA-RUSYA SAVAŞINA İLİŞKİN NOTLAR", <https://www.okan.edu.tr/hukuk/sayfa/8120/uluslararası-hukuk-acısından-ukrayna-rusya-savasına-iliskin-notlar/>
 PETER, L. "RUSYA, UKRAYNA SINIRINA NEDEN ASKERİ YIĞINAK YAPIYOR?", BBC (15 Nisan 2021) <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56746772>
 BBC, 2022, "RUSYA-UKRAYNA HEYETLERİ İSTANBUL'DA GÖRÜŞTÜ, UKRAYNA TÜRKİYE'NİN GARANTÖR ÜLKELER ARASINDA OLMASINI İSTEDİ.", <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60912025>
 AKPINAR, K. "RUSYA-UKRAYNA GERİLİMİ EKSENİNDE TÜRKİYE'NİN STRATEJİK ÖNEMİ", TRTHABER (11 Mart 2022) <https://www.trthaber.com/haber/gundem/rusya-ukrayna-gerilimi-ekseninde-turkiyenin-stratejik-onemi-662982.html>
 KOÇAK, M. "RUSYA-UKRAYNA SAVAŞININ TÜRKİYE'YE

ETKİLERİ", ANADOLU AJANSI (1 Mart 2022) <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-rusya-ukrayna-savasinin-turkiye-ye-etkileri/2519470>
 GAZETE DUVAR, 2022 "PESKOV: UKRAYNA ARASINDAKİ GÖRÜŞ AYRILIKLARI, RUSYA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ İÇİN ENGEL DEĞİL", <https://www.gazeteduvar.com.tr/peskov-ukrayna-konusundaki-gorus-ayriliklari-rusya-turkiye-iliskileri-icin-engel-degil-haber-1554180>
 HABER GLOBAL, 2023, "ERDOĞAN PUTİN İLE GÖRÜŞTÜ", <https://haberglobal.com.tr/gundem/son-dakika-erdogan-ile-putin-gorustu-225641>
 HABER GLOBAL, 2023, "BAKAN ÇAVUŞOĞLU'NDAN ÜÇLÜ GÖRÜŞME TARİHİNE İLİŞKİN AÇIKLAMA" <https://haberglobal.com.tr/gundem/bakan-cavusoglundan-turkiye-suriye-rusya-arasindaki-uc-lu-gorusme-tarihine-iliskin-aciklama-224947>
 HABER GLOBAL, 2023, "İBRAHİM KALIN:RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI ŞİDDETLENECEK GÖRÜNÜYOR" <https://haberglobal.com.tr/dunya/cumhurbaşkanligi-sozcusu-ibrahim-kalin-rusya-ukrayna-savasi-siddetlenecek-gorunuyor-223643>
 HABER GLOBAL ,2023, "CB SÖZCÜSÜ KALIN: ERDOĞAN, YARIN PUTİN VE ZELENSKİ İLE GÖRÜŞECEK", <https://haberglobal.com.tr/gundem/cumhurbaşkanligi-sozcusu-kalin-cumhurbaşkanı-erdogan-yarin-putin-ve-zelenski-ile-gorusecek-223101>
 HABER GLOBAL, 2022, "RUSYA, UKRAYNA ORDUSUNUN, ABD VE MÜTTEFİKLERİNİN YARDIMLARI SAYESİNDE AKTİF DİRENİŞ GÖSTERDİĞİNİ SÖYLEDİ" [di-220957
 HABER GLOBAL, 2023, "NATO'DAN RUSYA-UKRAYNA SAVAŞININ SEYRİNE İLİŞKİN FLASH İDDİA!" <https://haberglobal.com.tr/dunya/natodan-rusya-ukrayna-savasinin-seyrine-iliskin-flas-iddia-226391>
 HABER GLOBAL, 2023, "BELÇİKA, UKRAYNA'YA TANKSAVAR VE UÇAKSAVAR GÖNDERİYOR" <https://haberglobal.com.tr/dunya/belcika-ukraynaya-tanksavar-ve-ucaksavar-gonderiyor-226538>
 HABER GLOBAL, 2023, "BAKAN LAVROV'DAN ÇARPICI İFADE: BATI, RUSYA'YA KARŞI GERÇEK SAVAŞA GİRDİ" <https://haberglobal.com.tr/dunya/rusya-disisleri-bakani-lavrovdan-carpici-ifade-bati-rusya-ya-karsi-gercek-savasa-girdi-227079>
 HABER GLOBAL \(15 Ocak 2023\). RUSYA KRİTİK NOKTAYI ELE GEÇİRDİ, YENİ HEDEFİ BURASI! RUSYA-UKRAYNA SAVAŞINDA SON DURUM \[VIDEO DOSYASI\]. ERİŞİM ADRESİ \[https://www.youtube.com/watch?v=IV0vPy_3mw\]\(https://www.youtube.com/watch?v=IV0vPy_3mw\)
 ARSLAN, E. "RUSYA'NIN SOVYETLER SONRASI DÖNEMDE DAHİL OLDUĞU SAVAŞLAR", HABERTÜRK \(25 Şubat 2022\) <https://www.haberturk.com/son-31-yilda-rusya-nin-savaslar-3356799>
 GÖKSEDEF, E. "RUSYA'NIN UKRAYNA'YI İŞGALİ: NEDEN ŞİMDİ?", BBC \(26 Şubat 2022\) <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60530990>
 KARAHAN, S. "UKRAYNA-RUSYA KRİZİNİN TÜRKİYE'YE ETKİSİ NE OLUR?" , HABERTÜRK \(22 Şubat 2022\) <https://www.haberturk.com/ukrayna-rusya-krizinin-turkiyeye-ekonomik-etkisi-ne-olur-3352585-ekonomi>
 HABERTÜRK TV \(7 Mart 2022\). PROF. DR. İLBER ORTAYLI TARİH VE SİYASET İŞİĞİNDE](https://haberglobal.com.tr/dunya/rusya-ukrayna-ordusunun-abd-ve-muttekliklerinin-yardimlari-sayesinde-aktif-direnis-gosterdigini-soyle-</p>
</div>
<div data-bbox=)

RUSYA-UKRAYNA İLİŞKİLERİNİ ANLATTI [VIDEO DOSYASI]. ERİŞİM ADRESİ <https://www.youtube.com/watch?v=cRPSGj-boPP4&t=8s>
 SPEAKERAGENCY, 2022, "RUSYA-UKRAYNA SAVAŞININ EKONOMİK ETKİLERİ" <https://www.speakeragency.com.tr/blog/rusya-ukrayna-savasinin-ekonomik-etkileri>
 CIA.gov, 2016, "ORGANIZATIONS, PERSONALITIES OF UKRAINIAN LIBERATION MOVEMENT" <https://www.cia.gov/readingroom/document/cia-rdp80-00809a000600330323-6>
 CIA.gov, 2016, "CURRENT ECONOMIC AND POLITICAL TRENDS IN THE WESTERN UKRAINE" <https://www.cia.gov/readingroom/document/cia-rdp80s-01540r001500060003-2CIA>
 CIA.gov, 2016, "IMPORTANT INDUSTRIAL AREAS" <https://www.cia.gov/readingroom/document/cia-rdp82-00047r000100190001-8>
 EURONEWS, 2022, "STA-

LİN DEVRİNDE AÇLIKTAN ÖLEN UKRAYNALILAR: HOLODOMOR KİTLİK Mİ, SOYKİRİM Mİ?" <https://tr.euronews.com/2022/11/27/stalin-devrinde-acликтan-olen-ukraynalilar-holodomor-kitlik-mi-soykirim-mi>
 UKRHABER, 2018, "HAFİZA: EUROMAİDAN OLAYLARI'NDAN GÖRÜNTÜLER" <https://www.ukrhaber.com/blog/hafiza-euromaidan-olaylarindan-goruntuler>

LİN DEVRİNDE AÇLIKTAN ÖLEN UKRAYNALILAR: HOLODOMOR KİTLİK Mİ, SOYKİRİM Mİ?" <https://tr.euronews.com/2022/11/27/stalin-devrinde-acликтan-olen-ukraynalilar-holodomor-kitlik-mi-soykirim-mi>
 UKRHABER, 2018, "HAFİZA: EUROMAİDAN OLAYLARI'NDAN GÖRÜNTÜLER" <https://www.ukrhaber.com/blog/hafiza-euromaidan-olaylarindan-goruntuler>

Eine vergleichende Analyse der Ad-hoc-Schiedsgerichtsbarkeit und der institutionellen Schiedsgerichtsbarkeit

Das Schiedsverfahren ist eine Form der alternativen Streitbeilegung, die es ermöglicht, Meinungsverschiedenheiten zwischen zwei Parteien außerhalb des traditionellen Gerichtssystems beizulegen. Schiedsverfahren werden häufig zur Beilegung von Handelsstreitigkeiten eingesetzt, insbesondere im Zusammenhang mit internationalen Handelstransaktionen. Das Schiedsgericht besteht aus einer oder mehreren unabhängigen Personen, die von den Parteien ausgewählt oder durch einen von den Parteien vereinbarten Mechanismus ernannt werden. Das Schiedsverfahren ist die einzige Alternative zum Gerichtsverfahren, um eine endgültige, verbindliche und durchsetzbare Beilegung einer Streitigkeit zu erreichen. Aufgrund seiner zahlreichen Vorteile gegenüber Gerichtsverfahren ist das Schiedsverfahren zum bevorzugten und am weitesten verbreiteten Mechanismus zur Beilegung internationaler Handelsstreitigkeiten geworden. In diesem Aufsatz werden die beiden Arten von Schiedsverfahren, ad hoc und institutionelle Schiedsgerichtsbarkeit, hinsichtlich ihrer Vor- und Nachteile verglichen.

Institutionelle Schiedsgerichtsbarkeit

Ein institutionelles Schiedsverfahren ist ein Schiedsverfahren, bei dem eine spezialisierte Institution eingreift und die Rolle

der Verwaltung des Schiedsverfahrens übernimmt. Jede Institution hat ihre eigenen Regeln, die einen Rahmen für das Schiedsverfahren bilden, und ihre eigene Form der Verwaltung, um den Prozess zu unterstützen.

In einem institutionellen Schiedsverfahren ernennen die Parteien eine Schiedsinstitution, die das gesamte Verfahren durchführt. Die Justiz in der institutionellen Schiedsgerichtsbarkeit ist kein Schiedszentrum, sondern von den Parteien ausgewählte Schiedsrichter. Institutionelle Schiedsverfahren erfordern, dass die Parteien eine Schiedsvereinbarung treffen, die eine Schiedsinstitution zur Beilegung ihrer gegenwärtigen oder zukünftigen Rechtsansprüche bestimmt.

Da Schiedsinstitutionen Verfahren und Regeln zur Beilegung von Streitigkeiten festgelegt haben, müssen die Parteien im Gegensatz zu einem Ad-hoc-Schiedsverfahren die Anforderungen an ihr Schiedsverfahren nicht festlegen.

Häufig enthält der Vertrag zwischen zwei Parteien eine Schiedsklausel, die eine bestimmte Institution als Schiedsverwalter bestimmt. Wenn institutionelle Verwaltungsgebühren für die Parteien kein Problem darstellen, wird dieser Ansatz in der Regel weniger formellen „Ad-hoc“-Schiedsverfahren vorgezogen.

Vorteile der institutionellen Schiedsgerichtsbarkeit

Einer der Vorteile des institutionellen Schiedsverfahrens ist die Verfügbarkeit vorher festgelegter Regeln und Verfahren. Die etablierten Regeln und Verfahren stellen sicher, dass das Schiedsverfahren rechtzeitig beginnt.

Ein weiterer Vorteil der institutionellen Schiedsgerichtsbarkeit besteht darin, dass es die Parteien und die Schiedsrichter vermeidet, ihre Vergütung zu diskutieren, zu vereinbaren und festzulegen. Dies bedeutet, dass die Schiedsrichter eine gewisse materielle Distanz zu den Parteien wahren können. Das Schiedsverfahren kann fortgesetzt und ein Schiedsspruch erlassen werden, selbst wenn eine Partei scheitert oder sich weigert, am Schiedsverfahren teilzunehmen. Darüber hinaus argumentiert ein führender internationaler Schiedskommentator, dass das spezialisierte Personal einer Schiedsinstitution einen besseren Service bietet als Ad-hoc-Entscheidungen nationaler Gerichte mit wenig, wenn überhaupt, Erfahrung oder institutionellen Ressourcen für solche Angelegenheiten.

Weiterhin erspart die institutionelle Schiedsgerichtsbarkeit den Parteien und ihren Anwälten den Aufwand, das Schiedsverfahren festzulegen und eine

Schiedsklausel zu entwerfen, die von der Institution bereitgestellt wird. Nachdem die Parteien eine Institution ausgewählt haben, können sie den Klauselentwurf dieser Institution in ihren Vertrag aufnehmen.

Außerdem setzt sich das Schiedsgremium einer Institution normalerweise aus Experten aus verschiedenen Regionen der Welt zusammen und umfasst viele verschiedene Berufe. Dies ermöglicht es den Parteien, einen Schiedsrichter auszuwählen, der über die erforderlichen Fähigkeiten, Erfahrungen und Fachkenntnisse verfügt, um ein schnelles und effektives Streitbeilegungsverfahren bereitzustellen. Es ist jedoch zu beachten, dass die Parteien lediglich einen Schiedsrichter benennen – es obliegt der Institution, eine Ernennung vorzunehmen, und der Institution steht es frei, eine Ernennung abzulehnen, wenn sie der Ansicht ist, dass dem nominierten Schiedsrichter die erforderliche Kompetenz oder Unparteilichkeit fehlt.

Hinzu besteht ein weiterer Vorteil der institutionellen Schiedsgerichtsbarkeit darin, dass die Parteien und Schiedsrichter Unterstützung und Rat von institutionellen Mitarbeitern einholen können. Bei einer weniger formellen Ad-hoc-Vereinbarung müssten sich die Parteien des Schiedsverfahrens an das Gericht wenden, um das Schiedsverfahren voranzutreiben, was zwangsläufig zu weiteren Kosten führen würde.

Nachteile der institutionellen Schiedsgerichtsbarkeit

Einer der Nachteile des institutionellen Schiedsverfahrens besteht darin, dass die Verwaltungsgebühren für Dienstleistungen und die Nutzung der Einrichtungen bei einem großen

Streitwert erheblich hoch sein können. Manchmal kann es sogar mehr als der eigentliche Streitwert sein.

Ein weiterer Nachteil ist die Bürokratie innerhalb der Institution. Dies kann zu Verzögerungen und zusätzlichen Kosten führen, was offensichtlich nicht zu Gunsten der Parteien ist, die sich für ein institutionelles Schiedsverfahren entscheiden.

Außerdem können die Parteien aufgefordert werden, innerhalb unrealistischer Fristen zu antworten, was den Streitparteien, die im Rahmen eines institutionellen Schiedsverfahrens zu schlichten sind, Schwierigkeiten bereiten kann.

Ad-hoc-Schiedsgerichtsbarkeit

Ein Ad-hoc-Schiedsverfahren ist ein Schiedsverfahren, das nicht von einer Institution verwaltet wird. Die Parteien müssen daher alle Aspekte des Schiedsverfahrens selbst bestimmen. Beispielsweise müssen die Parteien die Anzahl der Schiedsrichter bestimmen, diese Schiedsrichter ernennen und über das anwendbare Recht und das Verfahren zur Durchführung des Schiedsverfahrens entscheiden.

Unter der Voraussetzung, dass die Parteien kooperieren, haben Ad-hoc-Verfahren das Potenzial, flexibler, schneller und kostengünstiger zu sein als institutionelle Verfahren. Allein das Fehlen von Verwaltungsgebühren ermutigt zur Anwendung des Ad-hoc-Verfahrens.

Die Schiedsvereinbarung, ob sie vor oder nach dem Entstehen einer Streitigkeit getroffen wird, kann einfach festlegen, dass „Streitigkeiten zwischen den Parteien geschlichtet werden“. Es ist sehr vorzuziehen, zumindest auch den Ort des Schieds-

verfahrens anzugeben, da dies erhebliche Auswirkungen auf mehrere Aspekte wie die Verfahrensgesetze für das Schiedsverfahren und die Vollstreckbarkeit des Schiedsspruchs haben wird. Können sich die Parteien im Detail nicht einigen, werden alle offenen Probleme und Fragen im Zusammenhang mit der Durchführung des Schiedsverfahrens vom Ort des Schiedsverfahrens entschieden. Dieser Ansatz funktioniert jedoch nur, wenn der Sitz des Schiedsverfahrens über ein etabliertes Schiedsgesetz verfügt.

Ad-hoc-Verfahren müssen nicht vollständig von der institutionellen Schiedsgerichtsbarkeit getrennt werden. Oft kann die Ernennung eines qualifizierten Schiedsrichters dazu führen, dass sich die Parteien darauf einigen, einen institutionellen Anbieter als Ernennungsbehörde zu benennen. Darüber hinaus können die Parteien jederzeit beschließen, einen institutionellen Anbieter mit der Verwaltung des Schiedsverfahrens zu beauftragen.

Vorteile der Ad-hoc-Schiedsgerichtsbarkeit

Einer der Vorteile der Ad-hoc-Schiedsgerichtsbarkeit ist die Flexibilität, die es den Parteien ermöglicht, über das Streitbeilegungsverfahren zu entscheiden. Dies erfordert zwangsläufig einen größeren Aufwand, Kooperation und Fachwissen der Parteien bei der Festlegung der Schiedsgerichtsordnung. Die Parteien können sich häufig missverstehen, da sie unterschiedliche Nationalitäten haben und aus unterschiedlichen Gerichtsbarkeiten stammen, und dies kann ein Grund für die Verzögerung des Schiedsverfahrens sein. Sobald ein Streit entsteht, neigen die Parteien auch dazu, sich nicht einig zu sein, und der

Mangel an erforderlicher Zusammenarbeit kann die Absicht der Parteien vereiteln, ihren Streit durch ein Ad-hoc-Schiedsverfahren beizulegen. Solche Situationen können vermieden werden, wenn die Parteien vereinbaren, dass das Schiedsverfahren nach bestimmten Schiedsregeln durchgeführt werden soll. Dies führt zu reduzierten Beratungs- und Anwaltskosten und erleichtert auch den frühen Beginn des Schiedsverfahrens, da sich die Parteien nicht auf den zeitaufwändigen Prozess der Festlegung komplexer Schiedsregeln einlassen.

Ein weiterer Vorteil der Ad-hoc-Schiedsgerichtsbarkeit besteht darin, dass sie billiger ist als die institutionelle Schiedsgerichtsbarkeit. Die Parteien zahlen nur die Gebühren der Schiedsrichter, Anwälte oder Vertreter und die Kosten, die für die Durchführung des Schiedsverfahrens anfallen, d. h. Auslagen der Schiedsrichter, Gebühren für den Veranstaltungsort usw. Sie müssen keine Gebühren an eine Schiedsinstitution zahlen, die teuer sein können. Um die Kosten zu senken, können die Parteien und die Schiedsrichter vereinbaren, das Schiedsverfahren in den Büros der Schiedsrichter durchzuführen.

Die Schiedsrichterhonorare werden direkt zwischen den Parteien und den Schiedsrichtern ausgehandelt, während bei institutionellen Schiedsverfahren die Schiedsrichterhonorare von der Institution festgelegt werden. Der Nachteil hierbei ist, dass dies zu einer unangenehmen Diskussion führen kann und die Parteien in bestimmten Fällen möglicherweise keine Gebührenermäßigung aushandeln können.

Außerdem ist Geschwindigkeit ein weiterer Vorteil der Ad-hoc-

Schiedsgerichtsbarkeit. Die Parteien können ihren eigenen Zeitplan für das Schiedsverfahren festlegen, einschließlich der Zeit, innerhalb der der Schiedsspruch voraussichtlich veröffentlicht wird.

Nachteile der Ad-hoc-Schiedsgerichtsbarkeit

Erstens müssen die Parteien Vorkehrungen für die Durchführung des Schiedsverfahrens treffen, verfügen jedoch möglicherweise nicht über die erforderlichen Kenntnisse und Fachkenntnisse. Schiedsverfahren werden in der Regel von Personen durchgeführt, die keine Anwälte sind – dies kann jedoch insbesondere bei internationalen Handelsschiedsverfahren zu Fehlentscheidungen führen.

Außerdem, wenn die Zusammenarbeit zwischen den Parteien mangelhaft ist oder seitens des Schiedsgerichts, das das Schiedsverfahren durchführt oder den Schiedsspruch verfasst, eine Verzögerung vorliegt, muss eine Partei möglicherweise eine gerichtliche Intervention beantragen.

Weiterhin kann das Schiedsgericht in komplexen Fällen versuchen, einen Sekretär zu ernennen, der sich um die damit verbundene beträchtliche Verwaltungsarbeit kümmert. Die zusätzlichen Kosten des Sekretariatshonorars tragen zur Kostenbelastung des Schiedsverfahrens bei.

Ein weiterer Nachteil des Ad-hoc-Ansatzes besteht darin, dass seine Wirksamkeit von der Bereitschaft der Parteien abhängen kann, sich auf Verfahren zu einem Zeitpunkt zu einigen, zu dem diese bereits strittig sind. Das Versäumnis einer oder beider Parteien, bei der Erleich-

terung des Schiedsverfahrens zusammenzuarbeiten, kann zu einem unangemessenen Zeitaufwand bei der Lösung der Probleme führen.

Hinzu haben Parteien, die eine Ad-hoc-Schiedsklausel in den zugrunde liegenden Vertrag zwischen ihnen aufnehmen oder die Bedingungen des Schiedsverfahrens vereinbaren möchten, nachdem ein Streit entstanden ist, die Möglichkeit, ein vollständiges Regelwerk auszuhandeln, das ihren Bedürfnissen entspricht. Dieser Ansatz kann jedoch viel Zeit, Aufmerksamkeit und Kosten erfordern, ohne dass garantiert werden kann, dass die schließlich vereinbarten Bedingungen alle Eventualitäten berücksichtigen. Wenn sich die Parteien vor Auftreten einer Streitigkeit nicht auf Schiedsbedingungen geeinigt haben, ist es außerdem unwahrscheinlich, dass sie dabei uneingeschränkt kooperieren, sobald eine Streitigkeit entstanden ist.

Fazit

Zusammenfassend haben sowohl Ad-hoc-Schiedsgerichtsbarkeit als auch institutionelle Schiedsgerichtsbarkeit ihre Vor- und Nachteile. Die Wahl zwischen den beiden hängt von den spezifischen Bedürfnissen und Anforderungen der am Streit beteiligten Parteien ab.

Literaturverzeichnis:

İçten B. and İslam İ. (Oktober 3, 2022) Institutional Arbitration & Ad Hoc Arbitration. Abgerufen von <https://sengunhukukyayinlari.com/en/institutional-arbitration-ad-hoc-arbitration/> William Hartnett, QC and Michael Schafler. (September 2017). Ad Hoc v. Institutional Arbitration – Advantages and Disadvantages. Abgerufen von <https://adric.ca/wp-content/uploads/2017/09/>

Hartnett-and-Shafler.pdf Vasudha Tamrakar and Garima Tiwari. (o.D.). Ad Hoc And Institutional Arbitration. Abgerufen von <https://www.legalserviceindia.com/article/164-Ad-Hoc-and-Institutional-Arbitration.html> Institutional vs. 'ad hoc' arbitration. (12 Aug 2011). Abgerufen von <https://www.pinsent-masons.com/out-law/guides/institutional-vs-ad-hoc-arbitration> Megan Paget Brown. (31 Mai 2022). Status And Advantages of Ad Hoc Arbitration.

Abgerufen von <https://www.ifcreview.com/articles/2022/may/status-and-advantages-of-ad-hoc-arbitration/> Vikrant Nehra. (Oktober 17 2022). Ad Hoc Versus Institutional Arbitration. Abgerufen von <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=54471ec2-3167-4c55-a1c8-fb8457a46abc> Acar Hüseyin. (November 19 2020). Comparison Of Ad Hoc Arbitration And Institutional Arbitration. Abgerufen von (<https://www.resithukuk.com/makale-detay/7444>)

Mariyah Sariya. (Januar 2, 2021). Institutional Arbitration in India. Abgerufen von <https://knowlaw.in/index.php/2021/01/02/institutional-arbitration-in-india/>

İngilizce Versiyon:

Cenin Hukuki Konumunun Belirsizliğine Dair Bir Yaklaşım

Yirmi birinci yüzyıldaki uluslararası ve ulusal hukuk düzeni, hayatın çeşitli alanlarında insanın yaşam evrelerini kapsayıcı bir koruma alanına sahiptir. Yasalar, ilgili hukuk öznelerini yetkili kıldığı her alanda uygulama alanı olarak toplumların adil bir düzeni hissettikleri atmosferde refah ve huzur içinde yaşamaları öngörür. Kamunun bu menfaat çerçevesinde toplumu oluşturan bireyin hukuki kişiliğinin yasalarda tanımlanması ve korunması, hukuk erkinin oluşması ve uygulanmasının temel ve öncelikli adımı kabul edilir. Bu bakımdan inceleyeceğim konu, Türk hukuk mevzuatı başta olmak üzere çeşitli uluslararası belgeler ve ülke mevzuatları yardımı ile Türk hukuk sistemi çerçevesinde bireyin henüz rahimdeki formunun, ceninin hukuksal statüsü ve kişilik hakkının korunduğu hallerdir. Ceninin hukuksal durumu ve korunması; ceninin malvarlığı haklarının korunması, uluslararası ve ulusal mevzuat çevresinde yapılan tıbbi araştırma ve tedaviler bazında hukuki statüsü ve korunması, doğmamış çocuğun yaşama hakkı, doğum hakkı tartışmaları ve ülkelerin bu konuda benimsedikleri duruşlar ve ceninin kişilik haklarının korunması olmak üzere çeşitli alanlarda karşılaşılmaktadır. Hukuk dallarından çeşitli alanlarda yer edinen bu incelemeyi ceninin kişilik haklarının durumu ve korunması çerçevesinde sınırlandırdım.

Hakların ve yükümlülüklerin kişi unsuru temel bir unsur olup hukuki anlamda kişiliğin ne zaman oluştuğu ve hangi şartların ger-

çekleşmesiyle söz konusu hakkı/yükümlülüğü ilgili hukuk kişisine kazandıracağı/yükleyeceği ilk önce kararlaştırılan kısımdır. Karşılaşılan uyumsuzlukların bütünü için vazgeçilmez ilk unsur olan bu aşama ülkelerin mevzuatında yer alan tanımlar ve sahip oldukları hukuk sisteminin niteliği ile çoğunlukla çözümlenir ancak bununla birlikte henüz doğum gerçekleşmeden önceki sürede, ceninin durumuna öncelikli olarak dikkat edilmelidir çünkü hukuki anlamda kişiliğin ne zaman başladığı, rahimdeki embriyonun, ceninin henüz o durumda bulunurken hukuki statüsünün nitelendirilmesi öğretide oldukça tartışmalıdır.

Uluslararası metinlere ve yabancı ülke içtihatlarına bakıldığında ceninin hukuki statüsünün incelendiği davalarda yargı mercinin geçmişteki mahkeme ve konyer kararlarına atıfta bulunup hukuki niteliği ile ilgili kesin bir sınır çizmekten kaçındığı yönünde bir tavır sergilendiği görülmektedir. Sahip olunan belirsizliğe dikkat çeken bir örneği Rona Serozan *"Nitekim ilginçtir, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne cenini de tıbbi manipülasyonlara ve rahim tahliyesine karşı koruyucu bir kuralın eklenmesi önerisi o denli hararetle tartışmalara yol açmıştır ki, sonunda sırf kurulun dağılmasını önlemek ve sözleşmeyi geçirebilmek uğruna böyle bir koruyucu kural gündemden çıkarılmıştır."* şeklinde sunmuştur. Aynı şekilde Douwe Korff, Vo-Fransa davasında mahke-

menin yaklaşımına ilişkin örnekler verdikten sonra *"Mahkeme, ... nedenleri göz önünde bulundurarak, şu kanaatte bulunmuştur ki doğmamış bir çocuğun Sözleşme'nin 2. maddesi anlamında bir kişi (Fransızca metinde personne) olup olmadığı gibi soyut bir soruya cevap vermek ne arzu edilmektedir ne de bu durumda mümkündür."* şeklinde durumu açıklamıştır. Hukuk adına belirsiz bırakılan ve netleştirilmekten kaçınılan alanların, uygulamada sorunlara ve insanlara adil hissettirmekten uzak çözümlere yer verdiği sıklıkla görülmektedir. Ceninin bu bağlamda hukuki korunması ile ilgili henüz 1998 yılında Ergun Özsunay *"Müstakbel insan olarak, embriyo ve ceninin hukuk düzenleri tarafından korunması, gebeliğin sona erdirilmesi (rahim tahliyesi, çocuk düşürme, abortion) sorununu, hukuksal, ahlaksal ve toplumsal sorunların en önemlilerinden biri haline getirmiştir."* şeklinde tespit etmiştir. "Müstakbel insan" ifadesinin yerindeliği biyoloji bilimi adına tartışmalı bir söylem olmakla birlikte hukuki anlamda Türk Medeni Kanunu düşünüldüğünde kanun koyucunun ceninin hukuki statüsü hakkında müstakbel insan gibi tutum sergilediği anlaşılabilir. Ceninin hukuki korunması bakımından aradan geçen yirmi beş yılda açıklığın henüz sağlanamaması, cenin durumunun hukuki yorumunun zorluğu ve tartışmalı konununun bir yansımasıdır. Hukuki yorum yapmanın zorluğu, bu konuya çeşitli perspektiflerden yaklaşılması gerektiği sonucunu doğurabilir. Bir örneğini

İnsan Hakları konulu seminerde fetüsün hakları ile ilgili ABD Mahkeme kararlarına değinen Erdem İker Mutlu kararların temelini *"Fetüs insan mıdır?"* sorusu perspektifiyle sunmuştur. Hukuk uygulamasında görülen yaklaşım farklılıklarının anlaşılmasında, konuyu derinlemesine inceleyen kaynakların, özellikle Türkçe kaynakların, sayıca az olması nedeniyle belirsizliğin korunduğu anlaşılmaktadır.

Uluslararası düzeyde ceninin kişilik haklarının durumu ve korunmasını inceleyen, denetleyen belgeler incelendiğinde uygulama alanı olarak tıbbi tanı ve tedavi amaçlarıyla yapılan uygulamaların belirli hukuk ilkeleri ile sınırlandırmak ve yetki çerçevesini katı biçimde çizmek için ele aldıkları görülür. Avrupa Konyeyi, insan embriyosu ve ceninin tıbbi tanı ve tedavi yapılması amaçları ile kullanılmasına ilişkin hukuksal ilke, yasa ve izinler üzerinde faaliyet göstermiştir. Ayrıca Avrupa Konyeyi, insan embriyosunun ve ceninin, her durum ve koşulda, insan onuruna gösterilen saygıya layık olduğu inancını ifade etmiştir. Mahkeme ve tavsiye kararlarında bu ilke gerekçesiyle hareket etmişlerdir.

Yabancı ülkelerin hukuk sistemleri incelendiğinde:

1. Anglo-sakson hukuk sisteminin görüldüğü ülkelerde, rahimdeki çocuğun, belirli durumlarda, bazı kişisel haklardan yararlanabileceği kabul edilmektedir. Anglo-sakson hukuk sisteminin uygulayan mahkemeler, sağ doğma koşuluyla, çocuğa, "doğum öncesi zarar" için tazminat isteme hakkı tanıyarak, klasik haksız fiiliklerini genişletmiştir. 2. İngiltere'de 1974 yılında "Doğmamış Çocuğa Verilen Zararlar" hakkında inceleme yapmakla görevlendirilen hukuk komisyonu tarafından hazırlanan ra-

porda (Report on Injuries to Unborn Child), doğum öncesi zararlar için hukuksal sorumluluğun bulunduğu belirtilmiştir. Bu görüş, daha sonra, 1976 tarihli Congenital Disabilities (Civil Liability) Act ile pozitif bir hukuk kuralına dönüştürülmüştür. 3. Avustralya'da, doğum öncesi zararlar için, zarara uğrayan çocuğun, doğumdan sonra tazminat isteyebilmesi mümkündür. 4. Kanada'da, Yüksek Mahkeme, "rahimde zarar gören" çocuğun tazminat isteme hakkının Quebec Medeni Kanunu'na dayanan gerekçe ile mevcut olduğuna karar vermiştir. 5. ABD'de 1973 yılında ceninin haklarının (foetal rights) varlığını, sağ doğma koşuluyla kabul eden Yüksek Mahkemenin Roe v. Wade Kararında korunan hukuki menfaatin "potansiyel insan yaşamı" olduğu görülmüştür. 1999 yılında ise doğmamış çocuğun anneden bağımsız şekilde hukuki korunması ile ilgili yasa tasarısı başbakanlar kamerasında kabul edilmiştir. İctihatlara bakıldığında; Kaliforniya Mahkemesi, doğum öncesi ve sonrası meydana gelen zararlar için, çocuğun doğumundan sonra tazminat isteyebilme hakkını kabul etmiştir. 6. Alman hukukunda embriyo ve ceninin tanımlandığı görülmektedir (Embryonenschutzgesetz, § 8 (1)). Hukuk öznesi olan "kişi" ile aynı statüye sahip sayılmış ve aynı korumadan yararlanması kabul edilmiştir.

Türk Hukuk Sistemi bakımından incelendiğinde:

Cenin yasa ile belirlenmiş kişi varlığı ve malvarlığı haklarına belirli şartlarda sahip olduğu belirsizliğin kısmen giderildiği görülmektedir. Hukuki anlamda kişi, hak ve borçlara sahip tüm varlıkları ifade etmek amacıyla kullanılan bir kavramdır. Kişilik, kişinin,

hukuk tarafından korunan, kişi (şahıs) olmasına bağlı olarak sahip olduğu kişilik değerlerinin tümünü ifade etmek üzere kullanılan bir hukuki kavramdır. Medeni Kanun temelinde kişiler yönünden, *kişinin kendi kişiliğine bağlı hukuken bir değer taşıyan maddi ve manevi varlıkları vardır. Kişilik hakkı denilen bu hak da kişiliğin unsurlarından birini oluşturduğu çok açık olmasa da Medeni Kanun m.23, 24 ve 25. hükümlerinden anlaşılır.* Kanun'da öngörülen kişi varlığı hakları kişiliğin korunması sonucunu meydana getirir.

Türk Medeni Kanunu Temelinde Kişilik Hakkı ve Cenin

Türk Hukuk Sistemine göre ceninin kişilik haklarının durumu ve korunması esas itibarıyla temelini Türk Medeni Kanunu'nun ilgili hükümlerinden alır. Türk Medeni Kanunu'nun kişiliğin başlangıcı ve sonu başlıklı kısmının 28. maddesine göre *"Kişilik, çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başlar ve ölümle sona erer. Çocuk hak ehliyetini, sağ doğmak koşuluyla, ana rahmine düştüğü andan başlayarak elde eder."* denilmek suretiyle ceninin hukuksal kişiliğini elde edebilmesini tam ve sağ doğum şartına bağlamıştır. Öğretide tam ve sağ doğum şartı farklı görüşlerle incelenir ancak baskın olarak geciktirici şart niteliğinde kabul edilir. Aynı zamanda öğretide, bu geçmişte etkililik varsayımının Roma Hukuku'na dayandığı kabul edilir. Söz konusu görüşe göre: *"Digesta'da Paulus D 1, 5, 7'de rastlanan tümceye göre: 'Ana rahminde bulunan, maddi çıkarları gerektirdiği ölçüde, sanki yaşıyormuş gibi korunur.'* (Qui in utero est, perinde ac si in rebus humanist essen custoditur, quotiens de commodis ipsius partus quaeritur.) Bu Digesta metninden türetilen ünlü pandekt hukuku özdeyişi ise: *'Nasciturus pro iam nato*

habetur, quotiens de commodis eius agitur' olup Türkçe ifadesinde, 'Cenin maddi çıkarları söz konusu olduğunda doğmuş sayılır.' anlamına gelir." Doğmamış çocuğun kişilik hakkını geçmişe etkili olarak kazanması, ceninin malvarlığı hakları açısından uygulamada önem taşımaktadır .

Cenin tam ve sağ doğumu ile geçmişe dönük olarak kişilik hakkını elde etmesi uygulamada karşılaşılan cenin adına babalık davasını kayyımın açabilmesi; cenine özgü kişilik hakkı, yaşama hakkı ve vücut bütünlüğü üzerindeki kişilik hakkı sonuçlarını meydana getirir . Bireylerin sahip olduğu temel hak ve özgürlükler bakımından kritik ve öncelikli konumda olan yaşama hakkı, cenin yönünden küresel çapta kimi zaman kaos ortamı oluşturabilen nitelikte tartışmalı ve yoruma açık bir konumda olduğu görülmektedir. Devletlerin takdir yetkisinin bu konudaki yansımaları; hukuki, dini, ahlaki ve siyasi görüş farklılıklarıyla çeşitli görünümlere ulaşmaktadır. Bu nedenle cenin yönünden yaşama hakkı kendine özgü, bilimsel ve geniş araştırma ölçeğinde ele alınması gerektiği anlaşıldığından bu yaklaşım metninin konusu dışında tutulmuştur. Bir diğer kişilik hakkı olan cenin adına babalık davasını kayyımın açabilmesi cenine özgü kişilik hakkı incelendiğinde; tanıma ve babalık davası birbirinden ayrılmalıdır. *Tanıma, evlilik dışında doğmuş olan çocuğu genetik babası, kendi isteğiyle çocuğunu her zaman tanıyabilir.* Bu durumdan anlaşıldığı üzere "tanıma" çocuğa değil, babaya özgü bir haktır çünkü tanıma eylemini gerçekleştiren genetik babanın kendisidir ancak medeni kanun, genetik babanın yargı yoluyla belirlenmesi imkanını da sağlamıştır. Babalık davası ise, *babalık davasının konusu, çocuk ile baba arasındaki soybağ-*

nın mahkemece belirlenmesidir. Babalığa hüküm için dava açma hakkı, TMK m.301'e göre anne ve çocuğa tanınmıştır. Babalık davasının TMK m.303 hükmüne göre çocuğun doğumundan önce veya sonra açılması ve devamında henüz ergin olmamış çocuk adına davanın kayyım tarafından açılması cenin yönünden babalık davasında kendisi adına kayyım atanması hakkını oluşturur. Ceninin bazı koşullarda sahip olabileceği bir başka kişilik hakkı ise ceninin vücut bütünlüğü üzerindeki kişilik hakkıdır. Ceninin vücut bütünlüğü üzerindeki kişilik hakkı incelendiğinde bu hakkın hukuka aykırı ve kusurlu bir fiille ihlal edilmesi sonucu çocuk zarara uğradığı görülür. Bu nedenle kişilik hakkı ihlal edilen çocuk haksız fiil sorumluluğuna dayanarak zarara uğramasına neden olan kişilerden zararının tazmin edilmesini talep edilecektir . *Her halde sağ ve tam doğumun gerçekleşmesinden sonra talep edilebilecek olan tazminat, duruma göre maddi ya da manevi tazminat olabilir.* Ceninin vücut bütünlüğü üzerindeki kişilik hakkını hukuka aykırı ve haksız fiil ile ihlal eden kişi ceninin annesi, babası, hekimi veya herhangi birisi olabilir. Bu tür bir durumla karşılaşan ilgili hukuk öznese somut olayın gerçekleşme koşullarına göre bir değerlendirme yapmalıdır.

Ana rahminde iken hekimin kusurlu tıbbi müdahalesi sebebiyle bedensel zararın doğması halinde, hekimden haksız fiil esaslarına dayalı olarak tazminat talep edilmesi mümkündür . Ceninin bu hakkının ihlal edilmesi durumunda hekimlerin sorumluluğu, ayrı hukuk dallarının incelenmesi gereken önemli ve üzerinde tartışmaların yapıldığı bir konudur. *Burada hekime yöneltilecek tazminat talebinin, hekimin kusurlu davranışı ile ana*

rahminde iken bu davranışın he-definde bulunan ve sağ olarak, ancak özürle doğan çocuğun durumu arasında bir illiyet bağının bulunmasını zorunlu kıldığı hususu gözden kaçırılmamalıdır. Günümüzde davalarda yaygın şekilde görülen hekimin, ana rahmindeki cenine kusurlu bir tıbbi müdahalesi neticesinde ya da herhangi bir tıbbi müdahalesi bulunmaksızın sırf kusurlu davranışı nedeniyle cenindeki anomaliyi teşhis edememesi sonucunda çocuğun özürle olarak doğması halinde hekimin çocuğa karşı sorumlu olup olmadığı sorunu ise kesin bir biçimde çözüme bağlanmış değildir . Ayrıca bu ihtimalin incelenmesinde; *hekimin ceninin gelişimindeki anomaliyi teşhis edemediği ya da teşhis ettiği anomali hakkında anne-babayı bilgilendirmediği durumda, anomali zamanında tespit edilebilmiş ya da anne-baba durumdan haberdar edilmiş olsaydı bile özürle doğum engellenemeyecek idiyse haksız fiil sorumluluğundan söz edilemeyeceği bir diğer dikkat edilmesi gereken durumdur .*

Hekimin tıp ilminin öngördüğü ve yapılmasını gerekli kıldığı kurallara ve tıbbi tedavi yöntemlerine uygun hareket etmemiş ceninin vücut bütünlüğü üzerindeki mutlak hak niteliği taşıyan kişilik hakkını ihlal etmesi nedeniyle hukuka aykırı davranışının; özürle doğan çocuğun bu nedenle malvarlığı ve kişi varlığında meydana gelen zarar ile hekimin hukuka aykırı davranışı arasında uygun illiyet bağının varlığının söz konusu olması nedeniyle hekimin özürle doğan çocuğa karşı BK m. 41 ve devamı hükümlerine göre haksız fiilden doğan sorumluluğu söz konusu olacaktır .

Cenin ana rahminde bulunduğu süreçte annenin bir dav-

ranışından dolayı zarar görmüş olması halinde, tazminat talebinin anneye yöneltilmesinin mümkün olup olmadığı, temelde ceninin anneden ayrı bir varlığının bulunup bulunmadığı problemi nedeniyle tartışmalıdır . Öğretide yer alan bir kısım görüşe göre: annenin cenin karşısında her türlü sorumluluktan muaf olduğu kabul edilemeyeceği ancak ceninin doğum öncesi tüm zararlarından anneyi sorumlu tutulamayacağı yönünde inceleme yapılmaktadır. *Bu iki korunmaya değer menfaatin karşı karşıya geldiğinde denge-lenememesi ise annenin cenine karşı bir özen yükümlülüğü altında bulunduğu kabulünü zorunlu kılacağı,* öğretide yer alan bir görüşe göre kabul edilmiştir. Haksız fiil eyleminin kim tarafından gerçekleştirildiği sorunu bir yana, ceninin vücut bütünlüğü üzerindeki kişilik hakkı incelenirken bu kişilik hakkının ihlali nedeniyle uğranılan zarara ilişkin *tazminat talebinde bulunan şüphesiz cenin değil, sağ ve tam doğmuş olan çocuktur; burada cenin yönünden bakılan durum zarara ve dolayısıyla tazminat talebinin doğumuna yol açan olayın, ceninin henüz hak ehliyetine sahip bulunmadığı bir aşamada gerçekleşmiş oluşudur.* Bu tespitin uygulamadaki somut sonucu ise *ceninin tazminat talebinde davacı, sağ ve tam doğmuş olan çocuk olmasıdır.*

Sonuç

Gelişen teknolojinin etkisiyle yeni hukuki koruma mekanizmaları ihtiyacı doğmaktadır. Türk ve yabancı ülke mevzuatı, uluslararası metinler ve öğreti incelendiğinde ceninin hukuksal durumu ve korunması ile ilgili hüküm ve görüşlere her ne kadar yer verilse de hukuk sisteminin amacı doğrultusunda henüz yeterli niteliğe ulaşmadığı anlaşılmaktadır. Söz konusu talep ve hukuk sisteminin düzenleyici ve

koruyucu amacı ele alındığında "insan" temelli hukuk düzeninin "insan temeli" formu olan ceninin hukuki statüsü ve koruma mekanizmaları üzerine somut ve sağlam bir yaklaşım gerekliliği açıktır. Ancak bu teknolojik ve bilimsel ilerleme düşünüldüğünde belirsiz bir çemberde kalan ceninin hukuki statüsü, hukuk ilmi adına da olumlu yönde ilerleme göstereceği beklenebilir. Söz konusu gelişmelerin hukuki yansımaları; öğretide ve pozitif hukukta nispeten geç görülmesine karşın temeli kuvvetli ve adil çözümler adına makul bir süre geçmesi gerektiği gözden kaçırılmamalıdır. Cenin, pozitif hukukta henüz yeterli korumayı elde etmemiş olmasına karşın bu metinde ele alınan başlangıç adımlarının geleceğe dönük olumlu yönde umut taşıdığı sonucuna da ayrıca varılabilir.

Bu anlamda Türk hukuk sisteminde ele alınan ceninin hukuki statüsü ve kişi varlığı haklarının korunma şekilleri, söz konusu akademik çalışmalar ve ilgili mevzuat ışığında insanlık tarihi boyunca önemini koruyacağı ve ilgili hukuk öznelerinin karşısına sıklıkla çıkacağı anlaşılmaktadır. Bu itibarla, küresel düzeyde belirsiz bırakılan ve henüz yerleşmiş net bir açıklığa kavuşmayan ceninin hukuki statüsünün dikkatle incelenmesi ve açıklığa ulaştırılması gerektiği görülmektedir.

Kaynakça

Jale Akipek, Turgut Akıntürk, Derya Ateş, Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku, Birinci Cilt, İstanbul, Beta, 2019
 Tülay Aydın, Kişilik Haklarının Doğum Öncesinde Korunması, İstanbul, 2007
 Tülay Aydın Ünver, Ceninin Hukuki Konumu, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2011
 Burcu G. Özcan Büyüktanır, Ce-

ninin Bedensel Bütünlüğünün İhlalinde Maddi Zararının Tazmini, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2018

Mamta K. Shah, Inconsistencies In The Legal Status Of An Unborn Child: Recognition Of A Fetus' As Potential Life, Hofstra Law Review, Volume 29, Issue 3, Article 5

Şaban Kayıhan, Kişiler Hukuku, Birinci Baskı, Ankara, Seçkin, 2022

Dilşad Keskin, Doğum Öncesi Gerçekleşen Zarar Verici Fiil Sebebiyle Tazminat: Ceninin Tazminat Talebi, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVII, Y.2013, Sa. 1-2

Douwe Korff, Yaşam Hakkı- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz Kitap, İnsan Hakları El Kitapları, No.8
 Prof. Dr. Ergun Özsunay, Hayatın Başlangıcı ve Sonuna İlişkin En Önemli Hukuksal Sorunlar, Bülent Davran'a Armağan, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Eğitim Öğretim ve Yardımlaşma Vakfı, 1998

Prof. Dr. Ergun Özsunay, Uluslararası Belgelerde ve Bazı Ulusal Hukuk Düzenlerinde Embriyo ve Cenin'in Hukuksal Durumu ve Korunması, Medeni Hukuk Hocalarına Saygı Günleri Medeni Hukukta Güncel Sorunlar ve Önemli Gelişmeler Sempozyumu, On İki Levha Yayıncılık, 2008

Prof. Dr. Rona Serozan, Doğum Öncesi (Prenatal) ve Ölüm Sonrası (Postmortal) Kişiliğin Korunması, Prof. Dr. Tuğrul Ansay'a Armağan, Ankara, Turhan Kitabevi, 2006

Sefiller Tiyatro İncelemesi

Eserin Konusu ve Oyunun İncelenmesi

Jean Valjean, açken çaldığı ekmeğin için ne kadar bedel ödemiştir? Fransız yazar Victor Hugo, Sefiller okuyucusunu 1862 senesinin Paris'ine götürüyor. Tiyatro eserine de uyarlanmış olan bu roman, Ankara Devlet Tiyatrosunda sahneleniyor ve izleyenlerin soluğunu kesiyor. Durukan Ordu tarafından sahneye taşınan kahramanımız 24601 sayılı mahkum Jean Valjean, her türlü fiziki zorluğa dayanabilecek şekilde tasvir ediliyor. Karakterimizin hayatta kalma içgüdüğü ile çaldığı bir ekmeğin, onun kürek mahkumu olmasına sebep oluyor. Bunu kendine yediremeyen Valjean, hapishaneden kaçıyor ama yakalanınca zaten ağır olan şartlar onun için daha da ağırlaşıyor. Dayak yiyor, taş çekiyor; en kötü şartlarda bir gün yeniden özgür olma umudu ile beden ve ruhen ona sunulan acıları özümüyor. Ta ki bir gün kaçamayınca dek hapishaneden pek çok kez kaçıyor. Bu kaçışlar ve karanlık günler, tiyatro sahnesinde üç yüz altmış derece dönen bir platform üzerinde yansıtılıyor. Valjean koşuyor, nefessiz kalıyor ve yoruluyor, o yoruldukça platform daha hızlı dönüyor. Sahneye düşen yapay kartaneleri, seyirciyi iliklerine kadar üşütüyor; izlerken içinizin ısınmasına sebep olan bir spot ışığı ile güneş açıyor. Valjean, tam on dokuz yıl boyunca çaldığı ekmeğin kefareti ödüyor. Şartlı tahliye ile dışarı çıkan karakterimiz, toplum tarafından dışlanıyor; insanlarla göz göze gelmek için kafasını hep eğik tutuyor ve asıl mahkûmiyetinin şimdi başladığını fark ediyor ve kimliğini saklamaya karar veriyor. Bu

sahnelerde dekorun sıradanlığı ve gösterişsiz oluşu, seyirciyeye sunulan oyunculuk performansı ile empati duygusunu had safhaya çıkarıyor. Belediye başkanı olmayı kabul eden Valjean; ahlak, erdem, kuralları kendince yorumluyor fakat her insan gibi o da hata yapıyor. Kovulmasına sebep olduğu bebek bekleyen Fatine adında bir fabrika işçisi genç kadının parasız pulsuz kalmasına ve bu sebeple fuhuşa sürüklenmesine seyirci kalıyor. Genç kadın hem bu imkanlarla çalışıp hem de bebek bakmasının imkansız olduğunu fark edince, bebeğini güvendiği, sursuz bir ailenin yanına bırakıp bu aileye bebeği Kozet için her ay belirli bir miktar para gönderir. Gün geçtikçe ailenin istediği para miktarı artıyor ve Fantine bunu karşılayamaz hale geliyor. Burada seyirciyi dev bir Aslı Artuk performansı karşılıyor. Seyirci nefesini tutup minik bebeği için hayatını ortaya koyan Fantine'in ızdıraplarına ortak oluyor. Bu süre zarfında sahneyi kötülük bürüyor, hiç bitmeyen bir sis ile oyuncuların gözyaşları birleşince izleyici kendini kasvetli bir ortamda buluyor. Süregelen günler içerisinde bir adamı at arabasının altında kurtarıırken Valjean, kürek mahkûmuyken tanıştığı gardiyan Javert ile karşılaşılıyor. Kanunun acımasız yüzü olan eski gardiyan ve yeni müfettiş Javert yani kötülüğü sahnede bir giysi gibi giyinen oyuncu Caner Kadir Gezener, Valjean'ın esas kimliğini ortaya çıkarmak için takıntılı bir takibe başlıyor. Bu sırada Valjean'ın yanlışlıkla kovulmasına neden olduğu kadının içler acısı hali, bu sefer belediye başkanı konumunda olan Valjean'ın ku-

lağına gidiyor. Valjean, kadının bu halde olmasının sorumlusunun kendi olduğunu bildiğinden ona acıyor ve yardım etmeye karar veriyor. Bu olayları takiben Fantine, kötü adamlar tarafından saldırıya uğruyor. Fantine son nefesini vermek üzereyken yardımına koşan Valjean'e çocuğunun bakımını onun üstlenmesine dair söz veriyor. Çok geçmeden eski gardiyan Javert, Valjean'ın kimliğini ortaya çıkartıyor. Bu sefer Valjean, Fantine'in kendine emanet ettiği küçük kıza bakmak için kaçıyor. Annesi kadar sefil bir hâlde bulunduğu küçük kız Kozet ile yeni bir hayat kurmak için özgürlük ve cumhuriyet seslerinin yankılandığı Paris'e gidiyor. Bu şekilde, bahçıvan olarak, yeni bir kimlikle hayatına yeniden başlıyor. Bu özgürce yaşama umudunu devrim halindeki platformda müthiş sahne geçişleri ile seyirciyeye sunuyorlar. Kızını bir manastırın bahçesinde büyütüyor. Senelerce şehre adım atmıyor, Kozet'in de şehre gitmesini yasaklıyor. Ufak kız, babasının onun güvenliğini ve iyiliğini istediğini bilse de bu tutsak yaşantıya bir yere kadar tahammül edebiliyor. Sonunda kızını kırmamak için güvenli alanı olan malikane neden çıkan Valjean, hayata bu sefer kızı için yeni bir adım atıyor. Sahnede arka fon, devrimin seslerini seyircinin kulaklarında inletiyor, artık Fransa değişiyor. Bu sırada Kozet, devrimci gençlerden Marius'a kalbini kaptırıyor. Platform bu sefer aşk için dönmeye başlıyor. Aşka tutulan Kozet başta gizlice, daha sonrasında babasının onayı olmadığı hâlde neredeyse her gün çocukla buluşmaya devam ediyor.

Bu sırada Javert, hem kızının hem de Valjean'ının peşini hiç bırakmıyor. Valjean kaçtıkça Javert peşinden gidiyor. Javert'in pek güvendiği adalet duygusu onu ikilemede bırakıyor, aklındaki muhakeme, sahneye büyük bir gerginlik olarak yansıyor. Yıllarca işini kendi kanunlarına göre icra ettiğini anlayan Javert'in intihar etmesiyle bu kaçma ve kovalama son buluyor. Kızına elindeki tüm maddi imkanı devredip çok mutlu bir hayat sürmesini temenni ediyor ve oracıkta ölüyor. Mahkûmiyet Valjean'ı kendi kimliğinden yaşamı boyunca mahrum etmiş oluyor. Oyunda da denildiği gibi: Valjean için ölmek değil ancak yaşamak korkunç oluyor.

Hukuki ve Sosyolojik Açıdan Değerlendirilme

Öncelikle bu eserin geçtiği dönemi göz önünde tutmak gerekir. Ancak o günün şartları, siyasi ve sosyal yapısı, gelişmişlik düzeyiyle birlikte bir hukuki yorumda bulunabiliriz. 1860'lara kadar, hukuken çok acımasız bir Fransa tasvirinde bulunulmaktadır. Bunun verdiği yeknesak taraflı cezalar, haksız uygulamalar Jean Valjean karakteri ile ete kemiğe bürünmüştür. Bu karakter, ezilen ve hakkı yenen halkı tasvir ederken; Javert ise baskıcı rejimi, görevini yapmayı

değil caniliği taraf bilmiş bir kesimi ele almaktadır. Her ne kadar sonunda Javert vicdanının sesini duymuş olsa da, o duyana dek Valjean hak etmediği halde on dokuz sene boyu esaret altında kalmıştır. Her seferinde kurtulduğunu sanarken tekrar yakalanmış ve kürek mahkûmu olmuştur. Şartlı tahliye ile mahkûmiyetten kurtulduğunu düşünürken, daha dipsiz bir çukur olan "toplum tarafından dışlanma" olgusuyla karşı karşıya gelmiştir. Bu dışlanma hâlinin ve kişinin bu durum karşısında ezilmesini önleme amacı taşıyan önemli bir kurum karşımıza çıkar. Bu da suçluyu topluma geri kazandırmadır. Topluma yeniden kazandırma kavramı, hükümlünün infazdan sonra yeniden suç işlemeyerek insan onuruna yakışır bir hayat sürmesi için yürütülen faaliyetleri ifade etmektedir. Kişi topluma kazandırıldığında toplumdaki diğer insanlar gibi gündelik yaşantısına, şahsına yapışmış bir etiket olmaksızın devam edebildiğinde, hissettiği suçluluk psikolojisinden de sıyrılacaktır ve daha iyi bir insan olma güdüsü ile hayatına devam edecektir. Kişiyi topluma kazandırabilmek için ise günümüzde birçok yöntem mevcuttur. Hükümlünün psikolojik durumunun sağlıklı olabilmesi ve infaz

sonrası hayatının hem kendisi hem toplum açısından daha yaşanılabilir kılınması için psikolojik terapi ve danışma verilmesi çokça katkı sağlayacaktır. Buna ek olarak eğitim öğretim de hükümlünün hem meslek hem de bir bilinç kazanabilmesi için önemlidir. Bu yöntem sayesinde hükümlü, infazdan sonraki hayatında kendine uygun bir meslek edinip topluma faydalı bir birey haline gelebilir ve normal bir düzene kavuşup çalışma hayatına katılarak suçluluk psikolojisinden sıyrılabilir.

Kaynakça

Hugo V. Sefiller. Çeviren: Yalçintoklu V. İş Bankası Kültür Yayınları. 2. Basım. 2016. İstanbul. ISBN 978-605-332-474-4. Türk Ceza Kanunu. Kanun Numarası : 5237 Kabul Tarihi : 26/9/2004 Yayımlandığı Resmî Gazete : Tarih : 12/10/2004. Birinci Kitap. Genel Hükümler. Sayı : 25611 Cilt : 43. Erişim: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat-metin/1.5.5237.pdf> (23.01.2023) Sefiller- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü, Ankara Devlet Tiyatrosu. Yazan: Hugo V. Çeviren: Yalçintoklu V. Rejisör: Atagün Gezener İ. Erişim: <https://www.dev.tiyatro.gov.tr/Devlet-Tiyatro/tr/oyundetay/2758?a=sefiller> (22.01.2023)

Eski Türk Devletlerinde Kadının Yeri Ve Hakları

Türk töresinde kadın, bereketi ve şerefi simgeler ki bu sebeple tarih boyunca Türk kültürünün vazgeçilmez bir unsuru olmuştur. Türk kültüründe devleti oluşturan temel unsur **ogustur** (ailedir), bir oğuşun olmazsa olmaz parçası da doğurganlığı sebebiyle kutsal kabul edilen kadındır. Dolayısıyla kadınsız bir devlet Türk tarihi için düşünülemez.

Bu inanç, günümüzde kadının sahip olduğu sosyal rolün gelişimini anlamak ve hatırlamak için önemli bir anahtardır. Kadın değişen zaman, sosyal şartlar ve yaşadığı coğrafyaya bağlı olarak çeşitli haklara sahip olmuştur. Kimi zaman sahip olduğu bu haklar anaerkil toplumların oluşmasına kimi zaman da kadının toplumdaki soyutlanmasına sebep olmuştur. Bu yazıda günümüz kadınının yerini anlamak için eski Türk devletlerinde kadının yerini ve haklarını inceleyeceğiz.

Bilinenin aksine Türk devletlerinde kadın erkeklerden sonra gelen, onları bekleyip gözleyen pasif bir role sahip değildir. Türk kadını devlet meseleleri görüşülürken Hakan'ın yanında durur, gerektiğinde ise karar merci olurdu. Kadın, devlet işlerini yürütüp şaman ayini de düzenleyebilirdi.

Dolayısıyla kadın aktif ve bilge olmalıydı. İyi dövüşebilmeli, ata binebilmeli, nitelikli bir eğitime sahip ve saygınlı olmalıydı. Bu yaşam şekli de toplumdaki soyutlanmayan, hor ve yok görülmemeyen kadınların var olmasına yol açıyordu.

Eski Türk devletlerinin yapısında oğuş özellikle vurgulanmaktadır. Türk devletlerinden birçoğunun oğuşların girişiyle kurulduğu ortadadır. Bu durumda ailenin kurulduğu an sayılan evlilikten, evlilik hakkından ve kadının bu hakkı kullanma yetkisinden başlayalım.

Türk toplumunda her erkeğin bir kadını vardı, dolayısıyla Türk kültüründe genelde tek eşlilik yani **"monogamie"** görülürdü. Kadınlar kendi eşlerini kendi seçebilirdi. Örneğin, İskit kadınları bir düğün ya da şenlik sırasında kendisine uygun gördüğü erkeğe bade sunarak kendi eş seçimini kendisi yapardı. Hunlarda aile içi ilişkiden (ensest) kaçınılır, bu tür ilişkilerin kurulmasına tedbir olarak, dışarıdan hatta dokuz göbekten bağlı olmayan kişilerle evlenmeye de dikkat edilirdi.

Göktürklerde ise yüksek bir mevkide olan bir kadın kendisinden aşağı durumda olan bir erkekle evlenemezdi fakat evlenme çağına gelen genç bir kız, kılıçla dövüşüp yenemediği erkekle evlenebilirdi. Bu durum bir bakıma Göktürk kadınların güçlü bir role sahip olduğu ama evde üstün konumda olması gereken kişinin erkek figürü olduğu yorumuna sebep olurken, diğer bir bakışla da zaten güçlü kadının kendinden daha güçlü bir erkekle yuva kurarak gücünü pekiştirmesi olarak yorumlanabilir.

Bunun dışında zaman içinde öncelikle yönetici sınıfta çok eşlilik görülmeye başladı ve erkeğin sonradan evlendiği eşleri, **"ana kadın"** adı verilen ilk eşe hürmet

ve itaat etmek zorundaydı. Yönetici sınıfın aksine halk genelde tek eşliliği kabul etse de Türk töresince kabul edilen bazı istisnai durumlarda aile hayatı kurulmasa bile çok eşliliğe yol açan durumlar görülebilmekteydi. Örneğin, ölen büyük biraderlerin vefatından sonra küçük biraderlerin yengeleri ile amcalarının vefatından sonra yeğenlerin yengeleri ile evlenmesi hukuki bir vazife olarak algılanırdı. Hukuk tarihinde, bu hukuki âdetin ismi **"levirat"**tır. Bu durum dul kalan kadının ve çocuklarının ihtiyaçlarının karşılanması ve aile mülkünün bölünmemesi için yapılırdı ancak levirat kadın rıza göstermeden gerçekleşmezdi.

Kadının ilk eşi kaynaklarda **"tun beg"** olarak tanımlanıyordu. Bu tanımla beraber kadınların yaşamları boyunca bir kez evlenmek gibi bir kısıtlamaya tabi olmadığı yorumu yapılabildi. Kadın bu hakkını sadece ölüme bağlı olarak değil mutsuz olduğu bir evliliği sonlandırarak da kazanabilirdi. Dolayısıyla kadının sahip olduğu boşanma hakkından da bahsetmek mümkündür.

Boşanma sonucunda ortaya çıkan başlıca hukuki sorun ise kalının iadesidir. **Kaşgarlı Mahmud, kalını: "öncül mihir, kadına verilen çeyiz"** olarak tanımlamıştır. Eğer boşanma erkeğin kabahati sonucu ortaya çıktıysa erkek verdiği kalını kadından geri isteyemezdi. Bu durumda kalını geri isteyemeyeceği gibi kadınının tasarrufu kendine ait olan çeyizlerini de aynen iade etmekle yükümlüydü. Tam tersi bir durumda

kusur kadındaysa kalın erkeğe aynen iade edilmek zorundaydı. Bu uygulama evliliği daha sağlam temeller üzerine kurmak ve sebepsiz boşanmaların önüne geçmek için uygulanırdı.

Kadın, evlenme ve boşanma gibi hakların yanı sıra bizzat mülk edinme, miras ve varislik gibi haklara da sahipti. Hatunların kendilerine ait taşınır ve taşınmaz malları vardı. Hatunlar kendi iradeleriyle sözleşme yapabilir, borç altına girebilirdi. Miras Hukuk'u kapsamında da birçok hakka sahipti. Aile büyüklerinin ya da eşin vefatından sonra kadınlar da mirastan pay alırdı.

Miras Hukuk'u bağlamında elde edilebilecek en büyük varislik devlet yönetme hakkı olarak kabul edilirdi. Eski Türk devletlerinde yönetici seçiminde benimsenen bu anlayışa **"kut"** adı verilirdi. **Kut**, görev ve en layık olanın, **Gök Tanrı** tarafından seçildiği inancıdır. Kız çocukları dâhil hükümdarın tüm çocuklarının bu hakka sahip olduğu görülmekteydi. Mal paylaşımında ise kocanın vefatından sonra kadın kocasının malının dörtte birini alırdı. (Bazı topluluklarda bu oran beşte biri olabilmektedir.) Bunun yanında evlenmiş ve evlenirken çeyiz almış kızlar mirasın dışında tutulurdu keza babasından mal alıp kendi evini kuran oğul da mirastan pay alamazdı. Bu uygulama aile içi dengeyi sağlayabilirdi. Görüldüğü gibi mirasta da cinsiyete bağlı bir ayırım yapılmamaktadır.

Türk devletlerinde Ceza Hukuk'u özelinde kadının yerine örnek verecek olursak: İskitlerde eğer bir kimse işlediği bir suç dolayısıyla ölüm cezası alırsa suçluyla beraber tüm erkek çocuklar da öldürülürdü ama kız çocuklarına herhangi bir zarar verilmezdi. Bu durum olası

kin gütme ve kan davalarının önüne geçmek için yapılırken kız çocuklarına kutsallıkları dolayısıyla dokunulmazdı. Burada kadınlara yönelik pozitif ayrımcılığı görmek mümkündür.

Bir diğer örnek ise Hun toplumunda da kadının sosyal hayatını rahat sürdürüp tehditlerden uzak tutulması için caydırıcı cezalar verildiğini görülmektedir. Evli kadına tecavüz etmek veya onunla zina yapmak ölüm cezasını gerektirirdi. Bu uygulamalarla kadının onurunun korunmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu gibi suçların bekâr bir kıza karşı işlenmesi durumunda kız isterse bu kişiyle evlenebilir ya da bu kişiler cezalandırılırdı. Hayat akışında bu durumdan zarar gören kızın toplumdaki soyutlanması engellenip suç işleyen cezalandırılması tercih edilmiştir.

Tüm bu bilgiler, Türk tarihinde kadının toplumdaki rolünü gözler önüne sermektedir. Türk kadını toplumda yer sahibi olmuş hiçbir zaman övülmekten alıkonulmamış, yok sayılmamıştır. Bunun en somut örneklerinden biri Türklüğün en eski ve en önemli eserlerinden biri olan **Orhun Yazıtları'nın** bir parçası olan ve 734 yılında ölen Bilge Kağan adına diktirilen abidede geçen: **"Yukarıda Türk Tanrısı, Türk milleti yok olmasın diye, millet olsun diye, babam İltiş Kağan'ı, annem İlbilge Hatun'u yukarı tutup kaldırdı."** ifadesidir. Buradan bile yola çıkarak hakan ve hatunun denk olduğu ve milletin varlığının ikisine de lütfedildiği görülmektedir.

Pek tabii olarak kadının böylesine aktif olduğu bir toplumda hakları sağlam temeller üzerine kurulmuş, bununla beraber kadın hem toplum hayatındaki rolü dolayısıyla özel hukuk alanında hem de idari görev ve yetkileriyle Kamu Hukuk'u alanında

söz ve hak sahibi olmuş ve bu hakları her zaman korunmuştur.

Türk mitolojisine göre kadın başlangıçtır. Bir efsaneye göre yaşam başlamadan önce her yer suymuş ve Yaratıcı Tanrı kabul edilen **Kayra Han Ülgün Ata**, bu sessizlikten sıkıldığı bir anda suyun ortasında **Akine'yi (Be-yaz Anne)** görmüş ve Akine'den aldığı ilhamla kâinatı yaratmış.

Görülen odur ki yaşamın başlangıcını bile kadından aldığı ilhamla bağdaştıran bir milletin kadını yok saymak ve onu hayattan koparmak gibi bir emeli olamaz çünkü kadınsız bir hayat düşünülemez. **Ulu Önder ATA-TÜRK'ÜN** söylediği gibi: **"Unutulmamalı ki insan topluluğu kadından mürekkeptir. Kabil midir ki; bu kütlenin bir parçasını ilerletelim, ötekini ihmal edelim de kütlenin bütünlüğü ilerleyebilsin? Mümkün müdür ki; bir cismin yarısı toprağa zincirlerle bağlı kaldıkça öteki kısmı göklere yükselebilsin?"**

Kaynakça

Arsal, Sadri Maksudi (2014) , Türk Tarihi ve Hukuk, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
Ergin, Muharrem (2003), Orhun Abideleri, Hisar.
Üçok, Mumcu ve Bozkurt (2019), Türk Hukuk Tarihi (21. Baskı), Ankara: Turhan.
İnan, Afet (1975), Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri(3. Baskı), İstanbul: MEB.
Herodotos (2006), Tarih, Çev. Müntekim Ökmen (8. Baskı), İstanbul: İş Bankası Kültür.
Donuk, Abdülkadir (1980/81). Çeşitli Topluluklarda ve Eski Türklerde Aile. İstanbul Üniversitesi.
Roux, Jean-Paul (2013), Türklerin Tarihi (10. Baskı), İstanbul: Kabcacı.
Kaşgarlı Mahmud, (1985), Divan-ı Lügat-it Türk Tercümesi, Türk Dil Kurumu

Endüstri 4.0 Etmenlerinin Hukuki Açıdan Değerlendirilmesi

Endüstri 4.0 Gelişim Süreci

Sanayi devriminin dördüncü aşaması olarak karşımıza çıkan "Endüstri 4.0" terimi ilk olarak 2011 yılında Almanya'nın Hannover şehrindeki bir fuarda kullanılmıştır. Bu terimin şu anki anlamını kavrayabilmek için 4.0'a kadar olan gelişmeleri incelemekte fayda vardır.

18'inci yüzyıla kadar insanlar üretimi kendi kas gücünü kullanarak gerçekleştiriyordu. Bu yüzyılda artık klasik üretim şekli insanların taleplerini karşılamaya yetmeyince o dönemde yaşayanlar bunun çözümünü buharla çalışan ilk makineyi icat ederek buldu. Avrupa'da su ve buhar gücü ile çalışan makinelerin icadı ile Endüstri 1.0, yani birinci sanayi devrimi gerçekleşmiş oldu. Bu makineler, yüzlerce insanın bir günde yaptığı işi bir saatte yapabiliyordu.

Ford otomobilin kurucusu olan Henry Ford'un seri üretim bandı kavramı ile otomobil endüstrisine getirdiği yeni soluk ve elektriğin seri üretimde kullanılmasıyla birlikte üretim hattının gelişmesi Endüstri 2.0 olarak bilinen ikinci sanayi devriminin gerçekleşmesini sağladı.

Yakın bir geçmiş dönem olan 1970'li yıllara geldiğimiz zaman, hayatımıza programlanabilir makinelerin girdiğini görmekteyiz. Programlanabilir makinelerin doğmasıyla birlikte mekanik ve elektronik teknikler yerini dijital teknolojilere bıraktı. Bilgisayarların ve robotların üretim sürecine dâhil olması, Endüstri 3.0'ın gerçekleşmesine öncülük etti.

90'lı yıllarda bilgisayar kullanılmadan bir üretimin gerçekleşmesi neredeyse imkânsız olarak görülüyordu ve sanal hale gelen üretim dünyasına adım atılmış olundu. Üretilmek istenen her şey öncelikle sanal ortamlarda tasarlandı. Fabrikalar da sadece tasarlanan verilerin bilgisayara girilmesi işlemi gerçekleştiriliyordu. Dördüncü nesil sanayi devrimi yani Endüstri 4.0 ile insanların minimum düzeyde olduğu sadece makinelerin çalıştığı akıllı fabrikaların kurulması hedeflendi.

Başlangıçta bir endüstri devrimi niteliği taşıyan Endüstri 4.0, şimdilerde bir rekabet ile mücadele aracı olarak karşımıza çıkıyor. Değişen ve gelişen şartlara ve Endüstri 4.0'a uyum sağlayabilen ülkeler ekonomileri ile uluslararası arenada liderlik savaşında bir adım önde. Toplum ile bu kadar bağdaşık olan bir kavramın hukuki açıdan değerlendirilmesi, doğmuş ve gelecekte doğması muhtemel hukuki sorunların tespit edilmesi gerekliliği son dönemlerde bu konunun hukuk çevresinde popüler olmasını sağlamıştır.

Endüstri 4.0 Etmenlerine Hukuki Bakış

Süregelen yıllar içerisinde gelişim gösteren, iş dünyasını ve sosyal hayatı birçok açıdan etkileyen endüstri 4.0 etmenlerini: yapay zekâ, nesnelerin interneti (IoT) ve akıllı fabrikalar olarak sayabiliriz. Bu etkiler bunlarla yakın bir ilişki içerisinde olan yasal düzene ve hukuk alemine de doğal olarak yansımıştır. Endüstri 4.0'ın getirdiği olan

nesnelerin interneti, makine öğrenimi, bulut depolama gibi etmenler birçok açıdan hukukla ortak paydada buluşmaktadır. Fakat bunların neden olduğu ihlaller, toplumda teknolojiye karşı artan güvensizlik düzeyi, fikri mülkiyet açısından doğan sorunlar yasal olarak değerlendirilmesi ve çözülmesi gereken alanlardan sadece birkaçıdır.

Yapay zekâ kavramı, Endüstri 4.0'ın hedeflediği başarıyı sağlama noktasındaki en etkili silah olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk başlarda insanların yapmaya çalıştığı şey, insan gücünün yerini tutacak yapay bir güç elde etmektir. Bunun amacı da insan gücü ile yapılabilecek şeylerin sınırlı ve yavaş olmasından kaynaklanıyordu. İnsanlar yüzyıllar boyunca, yapay bir güç ile bütünleşmiş bir şekilde çalıştılar; artık zihinsel olarak da yapay bir zekâdan yardım alarak hatasız bir süreç planlıyorlar. Yapay zekâ gittikçe yaygınlaşarak elektrik gibi insanların vazgeçemeyeceği bir kavram olarak hayatımıza dâhil oldu. İşte bu bağlamda da hukuk devreye giriyor. Son yıllarda özellikle yapay zekâ ve hukuk kavramlarının bir arada kullanılması oldukça popüler. Gelişim gösteren teknoloji çağını hukuki açıdan yapay zekâ ile yakalamayı savunan doktrin ve henüz daha taze bir şekilde teorik olarak ihlallerin çoğalması ile farkına vardığımız uygulamadaki eksiklikler var olan kafa karışıklığın muhtevasını oluşturuyor.

Günümüzde çok kullandığımız yapay zekâ uygulamaları ve örneklerine bakacak olursak: ilk

olarak karşımıza Siri ve Alexa gibi dijital asistanlar çıkıyor. Google haritalar, arama ve öneri algoritmaları, otomatik metin düzenleyiciler, yüz algılama ve tanıma (Face ID), araç çağırma uygulamaları, elektronik ödemeler ve çoğaltılabilen örnekler tek tık ile ulaşabildiğimiz ve cebimize sığdırdığımız bir telefonun bize sunduğu muhtelif kolaylıklardan sadece birkaçı. Yakın geçmiş zamanda OpenAI tarafından piyasaya sürülen ChatGPT sohbet robotu bir yapay zekanın hukuk alanına tesirinin somut örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Medyada özellikle bu yapay zekanın hukuk fakültesi sınavlarından geçer not alması büyük yankı uyardı. Doğal olarak akıllara, hukukun temel şahıslarına ihtiyaç duyulmadığı, sanal hukuki bir düzenin gelenekçi hukuk düzeyinin yerini alma ihtimali gelmektedir. Bu gelişmeleri yakından izlediğimizde avukatların yerini yapay zekaların aldığı bir görüntü hiç de uzak gözüküyor.

Geleceğe yönelik öngörülerden bir diğeri; GPT-3 tabanlı, LawDroid Copilot isimli program kapsamında, avukatlar için sanal hukuk asistanı hizmeti sağlayan bir yapay zekâ. Metaverse evreninde hukuk bürolarının kurulmasını konuştuğumuz şu günlerde sanal bir hukuk asistanının bu gelişmeler arasında basit bir hamle olarak değerlendirilebileceğini söyleyebilirim.

Bir başka örnek: DoNotPay olarak bilinen, hukuk hizmetleri vermeyi hedefleyen sohbet robotu, asli hedefini trafik cezalarına yönelik itirazlarda sanığa eş zamanlı olarak ne yanıtlar vereceğini formüle eden bir yapay zekâ avukatı olarak belirlendi. Dünyanın ilk yapay zekâ avukatı mottosu ile önümüzdeki günlerde mahkemede yer alması beklenen yapay zekâ

kanunlar tarafından desteklenilmedi. Bunu takiben, yasal yardıma gücü yetmeyen kitleyi hedeflemesi bakımından bir diğer desteklememe durumunun da avukatlar cephesinden geldiğini görüyoruz. DoNotPay'in CEO'su Joshua Browder, tüm bu olumsuzluklara direnemedi, ona gelen tehditler ve ceza alma ihtimalini göze alamayarak yapay zekânın mahkemede yer alamayacağını duyurdu.

İkinci olarak, nesnelerin interneti (IoT) kavramına göz atalım. Günümüzde nesnelerin birçoğu internete bağlı bir şekilde işlevini yerine getirmektedir. Akıllıma gelebilecek her türlü nesnenin internet sayesinde diğer cihazlarla ve daha büyük sistemlerle iletişim halinde olduğu bir yapı bu. Geldiğimiz bu zamanda, internete bağlı olmadan yapılan tüm işlemler ve internete bağlı olmayan tüm nesnelere büyük ölçüde veri kaybına neden oluyor.

Özetle, nesnelerin interneti cansız oluşum olan varlıkları akıllı yapmanın bir yoludur. Akıllı cihazlardan alınan veriler yapay zekâ, makine öğrenmesi ve big data gibi teknolojilerin var olmasını sağlıyor. Gelecek için amaç, her şeyin internete bağlı olduğu bir dünya yaratmaktır. Akıllı evler, telefonumuzla uzaktan kontrol edebildiğimiz kilit sistemleri, ışık ve hava sıcaklığını dikkate alan termostatlar ve giyilebilir cihazlardan olan akıllı saatler günümüzde sıklıkla kullandığımız nesnelerin interneti örnekleridir.

Geleceğimiz olarak nitelendirdiğimiz nesnelerin interneti kavramının hukuku teğet geçmesi beklenemezdi. Bu teknolojinin karşısındaki en büyük engel güvenlik zafiyeti sorunlarıdır. Bir nesnenin diğer bütün nesnelere bağlı olması, güvenlik kaynaklı sorunların doğmasına neden oluyor. Nesnelerin inter-

neti konusunda, kişisel veri olmasının hukuki açıdan veri ihlallerine neden olabileceği, verilerin depolandığı veri tabanlarının güvenilirliği, yasal olarak denetim eksikliği hukuki açıdan soru işaretlerinin kaynağıdır.

Nesnelerin interneti bir noktada insanların ve cihazların internet aracılığıyla bir araya gelmesini içerdiğinden doğal olarak yasal anlamda bazı gerekliliklerle birlikte gelmelidir. Diğer endüstri 4.0 etmenleri gibi nesnelerin internetinde de mahremiyetin korunması, veri güvenliği, mülkiyet haklarının korunması ön plana çıkan başlıklardır. Bu bağlamda yapılması gereken şey güvenin iyileştirilmesi ve uygulamaya yönelik standardizasyonun sağlanabilmesi adına yeni yasal ve etik önlemlerin alınmasını sağlamaktan geçer. Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere pek çok devlet ve örgütlenme yeni nesil dijitalleşmenin bir parçası olan nesnelerin internetini ve hukuki sonuçlarını birçok raporunda ve toplantısında masaya yatırmıştır. Bu yaklaşımlardan en çarpıcı olan Next Generation IoT (NGIoT) isimli projenin, gerçekleştirdiği çalışmaların ve duruşunun odak noktasının, AB politikaları kapsamında çok hızlı bir şekilde gelişen nesnelerin interneti faktörünü yasal bir çerçeveye alıp frenlemek olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Akıllı fabrikalar, Endüstri 4.0 ile hayatımıza dâhil olan kavramlardan bir tanesidir. Akıllı fabrikalardan kasıt: makine ve ekipmanların otomasyon ve kendi kendine optimizasyon yoluyla süreçleri iyileştirebildiği, oldukça dijitalleştirilmiş ve bağlantılı bir üretim ortamıdır. Bu fabrikalarda bulunan makineler sadece birbirleri ile iletişim halinde kalmayarak aralarında gerçekleştirdikleri iletişim ağı

sayesinde üretim sırasında gerçekleştirilecek sorunların anında çözüme ulaştırılmasını da sağlamaktadırlar. Bu makineler, ne zaman bakıma ihtiyaç duyduklarını bile insanlara iletilebilecek şekilde çalışmaktadır. Stok durumunun eş zamanlı kontrolü sayesinde neye, nerede, hangi zaman diliminde ihtiyaç duyulacağını tespit etmekle kalmayarak siparişlerini bile gerçekleştirebilmektedirler.

Geçmişte bir gelecek vizyonu olarak değerlendirilen akıllı fabrikalar, şu an insan faktörünü dışlayarak, tamamen makineler tarafından kontrol edilen, otonom bir üretim ortamı oluşturarak, iş hayatının rekabetçi dünyasında yerini sağlamlaştırdı. İnsan kontrolünün dışında makinelerin birbiriyle etkileşime girmesiyle gerçekleşen üretimin en temel hukuki etkisini, makineler arası sözleşmelerin varlığının kabul edilebilirliği noktasında görmekteyiz. Makineler arası sözleşmeler hususunda doktrinle çokça tartışılan konu, hukuki işlem unsurlarından biri olan ve bir sözleşmenin geçerli bir şekilde kurulabilmesi için varlığı aranan irade beyanının insana özgü bir kavram olması ve makinelerce irade beyanının zamanının tespiti ve beyanın kime atfedileceği gibi soruların cevapsız kalmasıdır. Makineler arası etkileşimin, makinelerin sipariş adı altında yaptığı eylemlerin hukuki açıdan isimlendirilememesi doğacak ihlallerin mahkemeye taşınmamasına neden olmaktadır.

Sonuç

Bu yazı bütününcü değerlendirilen bütün Endüstri 4.0 etmenlerinin hukuk ile ortak paydada birleştirilmesi, bir hukuk dergisinde bu konuya yer verilmesi, ders niteliğine haiz olmayan farklı bir konu olması, birçok kişinin kafasında soru işaretle-

rine neden olmuş olabilir. Bu noktada söylenmesi gereken en önemli şey, yeni nesil hukukta ve gelecekte karşımıza çıkacak olan hukuki problemlerde Endüstri 4.0 ile hayatımıza girmiş olan yapay zekâ ve nesnelerin interneti gibi kavramların sıkça karşımıza çıkacağıdır. İnsan hayatına birçok kolaylık sağlayan ve bizlerce benimsenen bu sistemler yasal açıdan siber güvenlik, gizlilik, fikri mülkiyet gibi konularda sorunlara yol açıyor ve açmaya da devam edecek. Mühim olan biz hukukçuların da bir noktada, gelecek olarak nitelendirilen konuları kovalayabilmemiz ve bunları iş tanımımıza dahil edebilmemizden geçiyor.

Kaynakça

EPRS, U. (2016). Scientific Foresight study Ethical Aspects of Cyber-Physical Systems. Scientific Foresight Unit. (Kelly, 2023) (Sundar, 2023) (Karadere, 2023) (Ambrogi, 2023) (Ceruleo, 2023) (Uyan, 2023) ERDAL, E., & ERGÜZEN, A. (2020). Nesnelerin İnterneti (IoT). International Journal of Engineering Research and Development, 12(3), 24-34. Gutsu, S., Mkrtyan, M., & Strielkina, A. (2021). Social and legal aspects of the transition to industry 4.0. In Integrated Computer Technologies in Mechanical Engineering-2020: Synergetic Engineering (pp. 726-737). Springer International Publishing. Habrat, D. (2020). Legal challenges of digitalization and automation in the context of Industry 4.0. Procedia Manufacturing, 51, 938-942. i-SCOOP. (2017). Industry 4.0: the fourth industrial revolution-guide to Industrie 4.0. ÖZKAN, M. (2019). ENDÜSTRİ 4.0 ve ÜRETİM İŞLETMELERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ. Vergi Raporu, (243), 76-110.

Tzafestas, S. G. (2018). Ethics and law in the internet of things world. Smart cities, 1(1), 98-120. (Ahi, 2023) (Next Generation Internet of Things, 2022) (KARGL, 2023) Yıldız, A. (2018). Endüstri 4.0 ve akıllı fabrikalar. Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 22(2), 546-556. Weber, R. H. (2009). Internet of things-Need for a new legal environment?. Computer law & security review, 25(6), 522-527.

Web Kaynakları

Ahi, M. G. (2023, 16 01). Nesnelerin İnterneti ve Hukuk (internet of things). Ahi Hukuk: <https://ahi.av.tr/nesnelerin-interneti-hukuk-internet-of-things/> adresinden alındı Ambrogi, B. (2023, 01 25). New GPT-Based Chat App from LawDroid Is A Lawyer's 'Copilot' for Research, Drafting, Brainstorming and More. Law Sites: <https://www.lawnext.com/2023/01/new-gpt-based-chat-app-from-lawdroid-is-a-lawyers-copilot-for-research-drafting-brainstorming-and-more.html> adresinden alındı Cerullo, M. (2023, 01 26). AI-powered "robot" lawyer won't argue in court after jail threats. CBS NEWS: <https://www.cbsnews.com/news/robot-lawyer-wont-argue-court-jail-threats-do-not-pay/> adresinden alındı Er, A. S. (2023, 01 19). Endüstri 4.0 ve Hukuki Etkileri. Erdem Erdem: <https://www.erdem-erdem.av.tr/bilgi-bankasi/endustri-4-0-ve-hukuki-etkileri> adresinden alındı Karadere, A. B. (2023, 01 23). OpenAI'nın çığır açan chatbotu ChatGPT nedir, nasıl kullanılır? Donanım Haber: <https://www.donanimhaber.com/openai-chatgpt-nedir-nasil-kullanilir-156659> adresinden alındı KARGL, R.-D. (2023, 01 24). Smart Factory: Opportu-

nities and Legal Issues. Binary Dreams: <https://www.trivadis.com/en/magazine/smart-factory> adresinden alındı Kelly, S. M. (2023, 01 26). ChatGPT passes exams from law and business schools. CNN BUSINESS: <https://edition.cnn.com/2023/01/26/tech/chatgpt-passes-exams/index.html> adresinden alındı Next Generation Internet of Things. (2022, 06 16). CORDIS:

<https://cordis.europa.eu/project/id/825082> adresinden alındı Sundar, S. (2023, 01 14). If you still aren't sure what ChatGPT is, this is your guide to the viral chatbot that everyone is talking about. INSIDER: <https://www.businessinsider.com/everything-you-need-to-know-about-chatgpt-2023-1> adresinden alındı Uyan, G. (2023, 01 28). Dünyanın İlk Robot Avukatı, Hapis Tehditleri Nedeniyle Mahkemeye Çıka-

madan Emekli Oldu. Web Tekno: <https://www.webtekno.com/donotpay-yapay-zeka-avukat-oldu-h131385.html#:~:text=Birka%C3%A7%20hafta%20%C3%B6nce%20ABD%20merk ezli, kulakl%C4%B1k%20yard%C4%B1m%C4%B1yla%20dan%C4%B1C5%9Fmanl%C4%B1k%20yapmas%C4%B1%20bekleniyordu.> adresinden alındı

Dezenformasyon Yasası Hakkında İnceleme

I. Giriş

Günümüz dünyasında internetin geniş kitlelerce kullanılır olması her türlü bilginin kolayca yayılmasına olanak sağlamaktadır. Temmuz 2022 itibarıyla dünya üzerinde internet kullananların sayısı 5,3 milyarı bulurken bunlardan 4,7 milyarı aynı zamanda sosyal medya kullanıcıdır. Bu veriler insan nüfusunun büyük bir kısmının internetle etkileşim halinde olduğunu göstermektedir. İnternet bilgiye ulaşmayı hızlandırmakla birlikte geniş kapsam alanı sayesinde her dilden ve her ülkeden haberi bünyesinde barındırmaktadır. Bugün, dünyanın diğer ucunda olan bir gelişme saniyeler sonra ekranlarımıza düşmektedir. Geçmişte bir araştırma için yapılan uzun süreli kaynak taramaları günümüze çeşitli veri tabanları sayesinde bir arama motoru uzaklıktadır.

İnternetin sağladığı bu kolaylıklar dünyanın her yerinde birçok açıdan gelişmeyi hızlandırırken elbette ki bazı olumsuzluklara da sebep olmaktadır. İnternetin merkezi bir mekanizması olmaması veya paylaşılan bilgilerin herhangi bir prosedüre tabi olmaksızın ilk elden yayılması gibi nedenlerden ötürü çeşitli sorunlar doğmaktadır. Bu sorunlardan biri ise bu kadar çok kaynak ve bilginin olduğu bir mecrada kimi zaman yanıltıcı bilgilerin yer almasının da söz konusu olmasıdır. 2021 yılının verilerine göre her bir dakikada internet ortamında 598 bin tweet, 188 milyon e-posta atılıyor ve 5,7 milyon Youtube videosu izleniyor. Sadece belli mecralardaki etkileşimi gösteren bu verile-

rin bile her geçen gün artması doğru bilgiler kadar, yanıltıcı bilgilerin de yayılmasını beraberinde getirmektedir. Özellikle Covid-19 virüsü nedeniyle yaşanan pandemi sürecinde internetin kitleler üzerindeki potansiyel olumsuz etkisine tüm dünya şahit olmuştur. İnternet üzerinden yapılan ve bilimsellikten uzak bilgiler içeren çeşitli propagandalar kimi kesimlerce doğru kabul edilmiş ve bu yüzden geniş bir aşı karşıtı grubu oluşturmuştur. Özellikle yaşlılar ve kronik hastalar için hayatı önem taşıyan aşı bu tarz bilimsellikten uzak, spekülasyon bilgileri sebebiyle ihtiyaç sahibi bazı insanlara ulaşmamıştır. Bunun sonucunda bir sürü insan yaşama şansları varken hayatını kaybetmiştir. Yine pandemi sürecinde halk arasında aşılardan içerisinden çip olduğuna, virüsün kasten çıkarıldığına ve hatta bu projenin başında Bill Gates'in yer aldığına dair gerçeklikten tamamen uzak söylentiler oluşmuştur. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, devletlerin insanları yanıltıcı bilgidan koruma yükümlülüğü olması gerektiği anlaşılabilir.

Bununla birlikte, yanıltıcı bilginin engellenmesine yönelik yasal düzenlemelerin ifade özgürlüğüne ciddi bir tehdit olma ihtimalinin olduğu da açıktır. Yanlış haberin engellenmesi amacıyla yapılan düzenlemelerin doğru haber ve yorumların da engellenmesine yol açma riski bulunması bir yana, her yanlış haberin yasaklanması da meşru görülmemelidir. İfade özgürlüğü sadece doğruluk testinden geçmiş ifadelerle tanınmış

bir özgürlük olarak görülemez. Bu nedenle, yalan habere yönelik yapılacak düzenlemelerin, ifade özgürlüğü açısından incelenmesi bir zorunluluktur.

Konu tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de ciddi tartışmalara yol açmıştır. 7418 Sayılı Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 29. maddesi ile 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'na eklenen 217/A hükmü ile halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suç haline getirilmiştir. Hükümet, bu hükmün yalan haberle mücadelede bir zorunluluk olduğunu, başka ülkelerin de benzer çözümler ürettiğini savunmuştur. Kuralın yasallaşmasına karşı çıkanlar ise hükmün öngörülemez olduğunu, keyfi uygulamalara açık olduğunu ve ifade özgürlüğünü Anayasa ve uluslararası düzenlemelere aykırı bir şekilde sınırlandırma potansiyeli olduğunu ileri sürmüştür.

Bu çalışmada, yalan haberin yayılmasının yarattığı risklerle, yalan haberin yasaklanması amacıyla getirilecek düzenlemelerin demokratik tartışma ortamının ifade özgürlüğünü aşırı kısıtlaması nedeniyle darılması riski Türkiye'de dezenformasyon yasası tartışmaları bağlamında ele alınacaktır. Bu tartışmanın yürütülebilmesi için öncelikle ifade özgürlüğüne ilişkin insan haklarından kaynaklanan standartların saptanması gerekmektedir (II). Daha sonra, yeni yasa hükmü uluslararası ve karşılaştırmalı hukuk ışığında değerlendirilecektir (III). Yasanın ifade özgürlüğü kapsamında incelenmesi yapılacak

tır (IV). Sonuç bölümünde ise genel bir çıkarım olacaktır (V).

II. İfade Özgürlüğüne İlişkin İnsan Hakları Standartları

İfade özgürlüğü, Anayasa ve uluslararası insan hakları antlaşmalarında tanımlanmış, bu hakkın sınırlandırılmasının hangi koşullarda meşru olduğu da hem bu kurallarda hem de somutlaşmış haliyle bu kuralları yorumlayan yargı kararlarında tanımlanmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10. Maddesi şu şekildedir:

1. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir. 2. Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılmasında, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğinin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.

T.C Anayasasının 26. Maddesine göre ise:

VIII. Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti
 Madde 26 – Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet Resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber

veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir. Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir. (Mülga fıkra: 3/10/2001-4709/9 md.) Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellemek kaydıyla, düşünceyi açıklamaya ve yayma hürriyetinin sınırlandırılması sayılmaz. (Ek fıkra: 3/10/2001-4709/9 md.) Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir.

Bu hakkın uygulanması için gerekli ortam ve şartları sağlamak devletlerin pozitif yükümlülüklerindedir. İdealde ifade özgürlüğünün herkes bakımından hiçbir durum altında kısıtlanmaksızın mutlak bir hak olması istenirse de pratikte toplumsal yaşamda böylesine sınırsız bir ifade özgürlüğü mümkün değildir. İfade özgürlüğü nisbi bir haktır ve bu hak, kişilerin diğer haklarında ihlal ve zarara sebep olması durumunda 10. maddenin 2. fıkrasına uygun şekilde sınırlandırılabilir. Hakkın sınırlandırılmasının keyfilik çerçevesinde olmaması için mahkemenin değerlendirdiği hususlar vardır.

Bunlar üç başlıkta incelenebilir; 1. Müdahale yasalar da öngörülmüş olmalıdır. 2. Müdahale 2. fıkrada sayılan çıkar veya değerlerden birini veya birkaçını korumaya yönelik olmalıdır. 3. Müdahale demokratik bir toplumda gerekli olmalıdır. (Mahkemenin içtihadına göre sınırlandırmaya ölçülülük ilkesine uygun şekilde ve son çare olarak başvurulması gerekmektedir.)

İfade özgürlüğü başkalarının hak ve özgürlükleri ile çatışma içine girebileceği gibi kamusal hukuksal değerlerle bu özgürlük arasında da çatışma söz konusu olabilecektir. Bu çatışmalar çözülürken bir tartı işleminin yapılması gerektiği açıktır. Çatışmanın nasıl çözüleceğine bakılırken hazır bir reçete sunmak mümkün değildir çünkü çatışan iki hukuki değer arasında öncelik verilmesi gerektiğinde çok sayıda unsurun değerlendirilmesi gerekmektedir.

Anayasa'nın 5. maddesine göre "Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak sütte sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır." Bu bağlamda, Anayasa'nın 17. maddesinde kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi hakkı korunmaya alınmıştır. İfade özgürlüğünün başka bir hakka müdahalesi söz konusu olduğunda, devletlerin pozitif yükümlülükleri gereğince diğer hakkı da korumaları gerektiği için ifade özgürlüğüne, belirlenen şartlara uygun şekilde bir

sınır koyma sorumlulukları vardır ancak somut olay özelinde alınabilecek başka herhangi bir önlem olması durumunda, öncelikli olarak bu yolların denenmesi gerekmektedir.

III. Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu

Kanun metninin 29. madde için yer alan gerekçesine özetle değinmek gerekirse, tasarımı hazırlayanlar tüm dünyanın gündemi olan internet ve sosyal medyanın yaygın kullanımı ve bunun sonucunda oluşan yanlış ve yanıltıcı bilgilerden arınmayı amaçlamışlardır. Gerekçede ifade özgürlüğünün “fikir pazarı” niteliğinden de bahsederek geniş ve farklı fikirlerin olmasının toplumun demokratik ve çoğulcu yapısında olmazsa olmaz olduğundan da bahsedilmekle birlikte bu ortamın zaman zaman manipülatif ve yanıltıcı bilgileri hızla yayma aracı olarak kullanılıyor olması sonucu kişilerin haber alma haklarının tehlikeye düşmekte olduğuna ve devletin bu hakkı güvence altına almak için yeni bir düzenlemeye gitme ihtiyacı duyduğuna dikkat çekilmektedir. Kişilerin özgürce fikirlerini beyan etmelerinin dezenformasyonla karıştırılmaması için ayrıca kanuna özel nitelikler de tanınmıştır. Ayrıca genel gerekçe metninde kanun hazırlanırken hem Avrupa hem de Amerika’daki örneklerden yararlanılarak oluşturulduğundan bahsedilmiştir.

Kanun gerekçesi, ifade özgürlüğü ile diğer hak ve özgürlükler arasındaki dengenin adil bir şekilde sağlandığını iddia etmektedir. Bununla birlikte, maddeyi değerlendiren ulusal ve uluslararası tarafsız gözlemcilerin hazırladıkları raporlar durumun böyle olmadığını ortaya koymaktadır. Avrupa Konseyi Venedik Komisyonu Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’unda düzenlenen halkı yanıltıcı yalan

haber yayma suçuna ilişkin 29. madde hakkında ayrıntılı bir rapor hazırlamış ve hükümetin bu iddialarını değerlendirmiştir. Değerlendirmeyi yaparken diğer devletlerle de karşılaştırma yoluna giderek bir tespitte bulunmuştur. Türkiye’deki düzenlemenin niteliğini anlamak bakımından karşılaştırmaya değinmek gerekmektedir. Raporun saptamaları, kanun teklifini sunanların gerekçeleri ile çelişmektedir. Gerçekten de Venedik Komisyonu’nun da saptadığı üzere Avrupa’da halkı yanıltıcı yalan haber yayma suçuna benzer bir örnek mevcut değildir.

Almanya:

Almanya örneği bu alanda yapılan düzenlemeler bakımından öncülük arz etmesi sebebiyle önemlidir. Almanya’da 2017 yılında NetzDG yasası yürürlüğe girmiştir. Yasa, sosyal medya platformlarının nefret söylemi içeren içeriklerin önlenmesi ve yasadışı olduğu tespit edilen içeriklerin bildirilmesi amacını taşımaktadır. İnsan Hakları Örgütleri yasayı bazı toplumlar için olumsuz anlamda emsal teşkil edebileceği gerekçesiyle eleştirmişlerdir. Nitekim bu konuya değinen “The Digital Berlin Wall: How Germany (Accidentally) Created a prototype for Global Online Censorship” isimli makalede NetzDG yasasının diğer ülkeler için yol gösteren nitelikte olduğu anlatılmıştır. Yasanın çıkmasını takip eden 2 yıl içinde çokça ülke NetzDG’yi örnek alarak yeni düzenlemelere gitmiştir. Bu ülkeler arasında Freedom House’ın belirlemelerine göre internette özgür olmayan ülkeler kategorisinden Honduras, Venezuela, Vietnam, Rusya, Belarus kısmen özgür olanlar arasından Kenya, Hindistan, Singapur, Malezya, Filipinler ve özgür olanlar arasından Fransa, Birleşik Krallık ve Avustralya; Almanya’nın yasını kaynak olarak değişikliklerle

re gitmiştir ve bu değişikliklerden bazıları ifade özgürlüğünü tehdit edecek bir hâl almıştır. Hindistan, Kenya ve Avustralya hariç tüm ülkeler NetzDG’den ilham kaynağı olarak bahsetmiştir. Tam da bu noktada Almanya’nın amacı bu olmamasına rağmen bazı ülkeler için sansür uygulamasına temel niteliğinde bir düzenlemeye gittiğini söylemek mümkün olacaktır.

Birleşik Krallık:

İngiltere, internet ortamında güvenliği sağlamak ve dezenformasyonu önlemek amacıyla “Online Safety Bill” kanunu çıkarmıştır. Kanun çıkarılırken, özellikle çocukları zararlı içeriklerden korumak amaçlanmıştır. (Kendine zarar verme, yeme bozukluğu, vb.) Kanun kapsamına basın özgürlüğünü zedelememek amacıyla gazeteciler alınmamıştır. Ayrıca Almanya örneğindeki gibi burada da yanlış ve yanıltıcı bilgi yayan kişilerle ilgili herhangi bir cezai sorumluluk söz konusu değildir.

Yunanistan:

Yunanistan Ceza Kanun’unun 191. maddesinde 2021 yılında yapılan değişiklikte yalan bilgi yaymayla ilgili bir düzenleme yapılmıştır. (Yalan bilgi yaymanın hangi konularda suç teşkil ettiği kanun metninde sayılmıştır.) Maddede belirtilen kriterlere göre 3 ay hapis cezası ve para cezası ya da 6 ay hapis cezası ve para cezası olmak üzere ceza belirlenmiştir. Kanun çokça eleştirilmiştir. Raporda belirtilene göre yeni madde bugüne kadar Covid-19 salgını dışındaki alanlarda uygulanmamıştır.

Avrupa Birliği:

5 Temmuz 2022’de “Digital Services Act” yasası Avrupa Parlamentosu tarafından onaylanmıştır. Yasa diğer örneklerle benzer şekilde dezenformasyonun önüne geçmeyi internette şeffaflığı denetim mekanizması getirme

amacıyla çıkarılmıştır. Google gibi büyük çevrimiçi platformlara ek yükümlülükler getirmiştir. Kanunda yasa dışı içerik tanımlanırken “yanlış ve yanıltıcı bilgiler” kapsama alınmamıştır.

Kıyaslama sonucunda ortaya çıkan tablo Avrupa ülkelerinde dezenformasyon konusuyla ilgili cezai yaptırımların olmadığı ve bu anlamda önlem almak için internet platformlarına çeşitli yükümlülüklerin getirildiği yönündedir. Yunanistan örneğinde de cezai sorumluluğun Covid-19 sebebiyle oluşturulduğu buna rağmen yine de çokça eleştiri aldığı gözlemlenmiştir.

IV. Türk Ceza Kanunu 217/A Hükümünün İfade Özgürlüğü Bakımından Değerlendirilmesi

Tüm bu bilgiler değerlendirildiğinde dezenformasyon teklifini Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 10. maddesi kapsamında detaylı incelemek önem kazanmıştır. Aşağıda belirtilen kriterler uyarınca bir tahlil yapmak gerekmektedir:

Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma:

MADDE 217/A- (1) Sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır. (2) Fail, suçu gerçek kimliği gizleyerek veya bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlemesi hâlinde, birinci fıkraya göre verilen ceza yarı oranında artırılır.”

1) Müdahalenin yasalarda öngörülmüş olması:

Kanun metnine bakıldığında “Sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle” kriterleri getirilmiştir. Bu kriterler suç unsurunun oluşmasını zorlaştırmak ve suçun kapsamı-

nı daraltmak amacıyla getirilmiş olsa da çok geniş ve kapsamlı kavramlar oldukları için somut olay özelinde içlerinin nasıl doldurulacağı net değildir., “*kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan kimse*” yine aynı şekilde bu ibare de yorum çok açık bir şekilde yazılmıştır. Ayrıca Venedik komisyon raporunda da belirtildiği üzere Türk kanunlarında yanlış ve yanıltıcı bilginin tanımı yer almamaktadır. Bunun yanında bilginin doğru olup olmadığı nasıl belirleneceği de düzenlenmemiştir. Alenen yayma fiili kapsamına sadece paylaşmanın alınacağı yoksa beğenmenin de bu anlamda incelenip incelenmeyeceği dahası bu kapsamın sınırları da belirlenmemiştir.

Örneğin bir deprem olduğunu varsayalım: Kamuoyunu ilgilendiren böyle bir gelişmede tüm mecralar ilk alınan bilgilere göre halka haber vermektedirler. Olayda ilk alınan bilgilere göre yedi binanın yıkıldığı bilgisi gelmiş ancak olayın sıcaklığı etkisiyle teyit edilmeden bu haber halka sunulmuş olsun. Sonrasında yapılan araştırmalar yıkılan bina sayısının aslında dört olduğunu ortaya çıkarırsa ilk anda tamamen halka hızlı bilgi ulaştırmak ve haber alınamaması durumunda yaşanabilecek panik ortamını engellemek için doğruluğu teyit edilmeden yapılan haber bu kanun kapsamında değerlendirilecek midir? Değerlendirilmesi durumunda kanunda belirtilen kriterleri sağlayıp sağlamadığı nasıl anlaşılacaktır? Ya da tam tersi şekilde olayın gerçekleşmesi durumunda başta alınan verilere göre yıkılan bina sayısının dört ancak sonrasında yapılan araştırmalar sonucu sayının yediye çıkması durumunda da haberi yapanlar yine aynı madde kapsamında yargılanacaklar mıdır? Kanun lafzi yorumuna bakıldığında ikinci örnekte yapılan haber gerçek

sayının altında olduğu için halk arasında herhangi bir endişe, korku veya panik yaratmayacağından yargılamanın olmayacağı düşünülmektedir. Ancak öz itibarıyla bakıldığında iki haberin de yapılma motivasyonu aynıdır. Kanun hükmünde geçen “Sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle” ölçütü nesnel bir kriter değildir. Kişinin eylemi yaparken ki saiki objektif bir şekilde değerlendirilemez. Bu nedenle yargılamada keyfiliğe sebep olabilir.

2) Müdahalenin meşru bir amaçla uygun olması:

Kanun teklifindeki gerekçeye bakıldığında ve günümüz dünyasında bilgi kirliliğinin yol açabileceği ciddi olumsuzluklar göz önüne alındığında kanun teklifinin meşru bir amaç taşıdığı görülmektedir.

3) Müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olması:

Söz konusu düzenlemenin oto sansüre yol açma ve basın özgürlüğünü ihlal etmesi ihtimalleri göz önünde bulundurulduğunda Düzenlenmenin Ceza Kanununda değişiklik yoluyla yapılmış olması meşru amaca orantılı bir şekilde hizmet etmemektedir. Venedik Komisyon Raporunda kanun teklifinin yasalaştırılmaması tavsiye edilmiştir. Ancak 18 Ekim 2022 tarihinde kanunlaştırılmıştır.

V. Sonuç

Kanunun henüz yeni olması sebebiyle uygulamada nasıl sonuçların ortaya çıkacağı öngörülmemiştir. Hem uluslararası hem de ulusal hukukta kanun hükmünün çokça tartışıldığı açıktır. Uygulama esnasında ifade özgürlüğüne ihlal oluşturma ihtimali dahi olduğu için bu kadar kapsamlı ve muğlak bir hükümün yaratabileceği sonuçlar endişe vermektedir. Kanun gerekçesinde diğer ülkelerde de buna benzer düzenlemeler

olduğu ve onlardan yararlanıldığı ifade edilse de değerlendirmeler sonucu dezenformasyon hükmünün içeriğinin diğer ülkelerinkinden farklı şekilde hazırlandığı ve sınırlarının onlardan farklı olarak kesinlik içermediği anlaşılabilir. Ayrıca dezenformasyonu önlemek amacıyla alınabilecek başka önlemler dururken (Avrupa ülkelerinin uygulamaları örnek oluşturabilir.) Ceza Kanununda bir değişiklik yaparak yeni bir suç türünün oluşturulması demokratik bir toplumda acil bir ihtiyaç değildir. Tam da bu sebeplerden ötürü uygulama esnasında herhangi bir mağduriyet yaşanmaması için kanun hükmünün sınırlarının çizilmesi ve netlik kazandırılması önem arz etmektedir.

Kaynakça

Statista. "Number of internet and social media users worldwide as of July 2022". Son güncelleme 20 Eylül, 2022. <https://www.statista.com/statistics/617136/digital-population-worldwide/>.
Stackscale. "What happens on the Internet in one minute?". Son güncelleme 17 Mayıs, 2022.

<https://www.stackscale.com/blog/internet-one-minute/>.
Burki, Talha. "The online anti-vaccine movement in the age of COVID-19". The Lancet Digital Health. ekim 2020 (erişim 3 şubat 2020)
[https://www.thelancet.com/journals/landig/article/PIIS2589-7500\(20\)30227-2/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/landig/article/PIIS2589-7500(20)30227-2/fulltext)
Jolley Daniel, Karen M Douglas. "The Effects of Anti-Vaccine Conspiracy Theories on Vaccination Intentions" PLOS ONE 20 şubat 2014 (erişim 4 şubat 2023)
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0089177>
Türkiye Cumhuriyeti Anayasası <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>
Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf
Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi <https://www.tbmm.gov.tr/d27/2/2-4471.pdf>
Venedik Komisyon Raporu [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdf=](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdf=le=CDL-PI(2022)032-e)

le=CDL-PI(2022)032-e
Mchangama Jacob, Joelle Fiss." The Digital Berlin Wall: How Germany (Accidentally) Created a Prototype for Global Online Censorship" JUSTITIA Kasım 2019 (erişim 2 şubat 2023)
http://justitia-int.org/wp-content/uploads/2019/11/Analyse_The-Digital-Berlin-Wall-How-Germany-Accidentally-Created-a-Prototype-for-Global-Online-Censorship.pdf
Freedomhouse."Internet Freedom Status" son güncelleme 2022 <https://freedomhouse.org/explore-the-map?type=fiw&year=2022>
GOV.UK "Online Safety Bill: factsheet" son güncelleme 18 ocak 2023 <https://www.gov.uk/government/publications/online-safety-bill-supporting-documents/online-safetybill-factsheet#what-the-online-safety-bill-does>
<https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/poinikos-kodikas-nomos-4619-2019-Digital-Services-Act> <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020PC0825&from=en>

Defne Deniz Gürler

Yeni Bir Kişilik Olarak Yapay Zeka

Günden güne gelişmekte olan dünyamızda, adımımızı nereye atarsak atalım bizi görece, duyacak ve yönlendirecek yeni bir güç doğdu. Bu gücü, Avrupa Parlamentosu sunduğu raporda hukuki bir "kişi" olarak tanımladı. Raporda yapay zeka varlıkları için "elektronik kişilik" terimi kullanıldı. Kişilik statüsünü kazanan bu varlıklar aklımıza Türk Medeni Kanunu'nun 8. maddesini getirecektir: "Her insanın hak ehliyeti vardır" Bu madde bağlamında, yapay zeka varlıkları insan olarak değerlendirilemeyeceğinden hukuki bir kişilik temsil etmez. Peki bizim onları insan olarak görmüyor olmamız onların ehliyet durumunu nasıl etkiliyor?

Ehliyet kavramını ve özellikle hak ehliyetini açıklamakla başlayalım. Hak ehliyeti, insanların haklara ehil olma, hak sahibi olma ve yükümlülük altına girebilmesini sağlayan bir ehliyet çeşididir. Bu ehliyet kanun maddesinde de bahsedildiği gibi bütün insanlara tanınmış bir ehliyettir. Bu maddeyi göz önünde bulundurduğumuz zaman yapay zeka varlıklarına insan demek şu an için mümkün olmadığından hukukun kişi olarak göremeyiz.

Yapay zeka kavramını biraz daha detaylı ele almak gerekirse: insani, hayvani ya da "doğal zeka" olarak adlandırılan zeka sistemlerinin bilgisayarlar ve teknolojik yapılar tarafından kullanılmasıdır. Bu kullanımı akıllı telefonlardaki oyunlarda bile gözlemleyebiliyoruz Bu elektronik kişilikler bir doğal zekaya bağlı kalmadan, bir doğal zeka gibi sonuçlar doğurmaya

başladıkça ve eylemlerini bağımsız olarak gerçekleştirdikçe aklımızda bir soru işareti oluşmakta: Bu varlıkların yaptıkları eylemlerin sorumluluğunu alıp alamayacakları. Bu varlıkların insani dürtülerle ve içgüdülerle hareket etmeleri beklenemez fakat zaman geçtiği ve teknoloji bu hızla ilerlemeye devam ettiği sürece yapay zekalı varlıkların yaptıkları eylemlerden sorumlu tutulmaları için yeni bir ehliyet türünün tanımlanması kaçınılmaz olacak gibi görünüyor.

Peki bu varlıkları nasıl incelemeliyiz? Bilindiği üzere hukukun kişi kavramı tüzel ve gerçek olmak üzere ikiye ayrılmakta. Gerçek kişilik tam ve sağ doğmakla başlayan ve kişinin ölene kadar sahip olduğu kişilik türüdür. Tüzel kişiler ise belirli şartlar altında gerçek kişilerin veya başka tüzel kişilerin bir araya gelmesiyle, hukukun tüzel kişilik kazanmasının önünde bir engel bulunmadığı takdirde kişilik kazanırlar ve haklara ve borçlara ehil kişiliklere dönüşürler. Türk Medeni Kanunu'nun 48. maddesi uyarınca tüzel kişiler için şu şekilde bir düzenleme yapılmıştır: "Tüzel kişiler, cins, yaş, hısımlık gibi yaradılış gereği insana özgü niteliklere bağlı olanlar dışındaki bütün haklara ve borçlara ehildirler." Tüzel kişilerin hak ehliyetini düzenleyen maddeyi de göz önünde bulundurarak hâlâ elektronik kişilikler için uygun bir yer bulunmamakta. Elektronik kişilikler yaradılış gereği insana ait özelliklere sahip değil gibi görünüyor ancak hukukun sorumlu tutulmalarını gerektirecek işlemler yaptıkları için hak

ehliyetlerinin olması kaçınılmaz. Hukukun bu noktada varlığını inkâr edemeyeceği kişilikler için bir düzenleme yapılması gerekmektedir. Hukuk sistemlerinin bu yeni kişiliği göz önünde bulundurup hukuku yeni çağa göre törpülemesi ve şekillendirmesi gerekiyor. Bahsedilen yenilikler gerçekleşmezse çağımızın gerisinde kalmamız ve bu yeni gücün bizi yönetmesi kaçınılmaz bir son olacak gibi görünüyor.

Asıl önemli olan çağımızın gelişimini takip edebilmek ve bu gelişime hem bireysel hem toplumsal hem de hukuki açıdan ayak uydurabilmek çünkü varlığı inkâr edilemeyecek bu güç hukukumuzun bir parçası olmalı ve bir an önce gerekli merciler tarafından kullanılmalı.

Kaynakça

Türk Medeni Kanunu. Kanun numarası: 4721 Kabul Tarihi: 22.11.2001 Resmi Gazete numarası: 24607 Resmi Gazete Tarihi: 08.12.2001
Harari, Yuval Noah. Homo Deus Yarının Kısa Bir Tarihi. Kolektif. Ekim 2017
Akipek, Jale; Akıntürk, Turgut; Ateş, Derya. Kişiler Hukuku. Beta. Ağustos 2021
European Parliament (2023, 03 13) Ordinary Legislative Procedure (First Reading) Draft Report. European Parliament : https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CJ40-PR-731563_EN.pdf

Who Owns The Space?

Although the question of “Who owns the space?” is not raised when seeking solutions to today’s legal problems, the answer to this will determine how the new-age at the door of humanity will be shaped. We now stand at the precipice of a new era in spaceflight. Missions that were traditionally undertaken by the governments are now partly assumed by private companies. In the face of this can space belong to certain people or a country? Should rich countries that allocate resources and develop innovations in this field have more voice than poor countries that contribute next to nothing? Can countries legally deploy weapons in orbit? Who will profit from the exploitation of asteroids? What about potential natural resources that could possibly be found on other planets? In summary, will space belong to humanity as a whole or will it belong to those who hold the power? This article strives to answer these questions.

Origin of the Space Law

First, we need to go back in time in order to understand the origin of space law. The principle of airspace sovereignty was firmly affirmed in the Paris Convention on the Regulation of Aerial Navigation (1919) and subsequently by various other multilateral conventions such as the Warsaw Convention and the Convention on International Civil Aviation. After this point in history, airspace was generally accepted as an addition of the subjacent territory and shared the latter’s legal status. Vertically, airspace ends at an altitude of

100km above sea level which is called the Kármán line. Beyond that is where outer space begins so following this principle, every state has the right to regulate the entry of foreign aircraft in and out of their territory. But after the humans turned their look towards the stars, there had to be more agreements that would bind countries together around a common ground. So, what made it possible for humans to aim for the stars? To find the answer, we must understand what happened in Germany during the World War 2. Developed by German engineers and being the world’s first long-range guided ballistic missile, V2 rockets (also known as Retribution Weapon-2) became the first artificial object to cross the Kármán line (the boundary between Earth’s atmosphere and outer space). Although the purpose of V2’s development was to take revenge on the heavy bombardment done by the Allied Powers, it unwittingly became humanity’s gateway to the stars and thus eventually led to the birth of international space law.

Beginning of the Space Race

After the inevitable defeat of the Germany, USA and the Soviet Union emerged as superpowers. Naturally, this highly sophisticated German technology and the engineers that developed it were tried to be recruited by both sides for the sake of their own space programs. To this end, each side made its own operations. While Americans were conducting Operation Paperclip (1945-1959) where more

than 1600 German scientists, engineers, and technicians alike, notably Wernher von Braun and his V-2 rocket team, were taken from Germany to the USA; Soviet Union was conducting the Operation Osoaviakhim (1946) where more than 2200 German specialists, along with their families, were moved from the Soviet-occupied zone of post-WW2 Germany for employment in the USSR. Although the names of the operations were different, their purpose was the same: Seize the German rocket technology and take the lead in the space race. The start and the end of the space race are generally accepted to be between August 2, 1955 – and July 20, 1969. It started with the USSR declaring to the world that they would also be launching a satellite in the near future just after the US announced that they were planning to launch an artificial satellite for the International Geophysical Year and ended with the Moon landing with the flight of Apollo 11. Although many treaties and agreements were made during this time, none were as important as the Outer Space Treaty which I will be discussing in detail.

Outer Space Treaty and Relevant International Framework

The Outer Space Treaty (10 October 1967) or formally known as the Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies is the foundational instrument of the outer space legal regime along with the Rescue Agreement, the

Liability Convention, the Registration Convention and the Moon Agreement. With these treaties, commonly referred to as the five United Nations treaties on outer space, countries reached a consensus on the rights and prohibitions in space and placed those principles on a common legal basis. Mostly answering the questions asked at the beginning of the article, some of these principles include:

- The exploration and use of outer space shall be carried out for the benefit and in the interests of all countries, irrespective of their degree of economic or scientific development, and shall be the province of all mankind. Outer space shall be free for exploration and use by all States without discrimination of any kind, on a basis of equality and in accordance with international law, and there shall be free access to all areas of celestial bodies. (This provision is open to different interpretations, mainly it indirectly prohibits only the acquisition of territorial property but it says nothing about the exploitation of space resources which means it is allowable even for profit by private companies.)
- Outer space is not subject to national appropriation by claim of sovereignty, by means of use or occupation, or by any other means.
- No Weapons of Mass Destruction are permitted in outer space (It should be mentioned that while it does ban weapons of mass destruction like nuclear weapons it does not prohibit the usage of conventional weapons from orbit such as kinetic bombardment which could be equally destructive. This has sparked controversies in recent years.)
- The Moon and other celestial bodies shall be used by all States Parties to the Treaty exclusively for peaceful purposes. The establishment of military bases, installations, and fortifi-

cations, the testing of any type of weapons, and the conduct of military manoeuvres on celestial bodies shall be forbidden. The use of military personnel for scientific research or any other peaceful purposes shall not be prohibited. (Again, this article is also open to interpretation in many ways. It does not meet today’s conditions, because the treaty was prepared with a restricted perspective along the lines of a non-armament treaty and in terms of new ways to exploit the space it offers limited regulations.)

- Each State Party from whose territory or facility an object is launched shall be internationally liable for damage caused by their space objects and avoid harmful contamination of outer space.

As can be seen in the aforementioned articles, treaties has become obsolete in certain aspects that do not meet today’s needs to a certain extent. These articles may be changed as time goes on, and building on the spirit of earlier consensus, this should be done in a way that ensures that the monopolization of space by certain companies or countries is prevented. Recognition of the rule of law must be unquestionably accepted by the signatory countries, and the chance of a possible future military stand-off should be eliminated in such a way so we can progress collectively as humanity rather than individual countries.

Upcoming Challenges

Space Debris

Used rocket remnants that come from the unregulated satellite launches pollute the Earth’s orbit in such a way that if left unchecked it will make any future launches impossible. In 2009, two satellites collided in orbit for the first time in history and

since then it is happening nearly every year. The existing space law falls short of solving these problems and what is worse is that the liability for damage caused by space debris is often a blurred subject. Although the state is responsible for errors caused by negligence and there are guidelines for space debris mitigation, no state can be held responsible for the garbage created in orbit because there is no law of salvage in outer space. Principles of environmental law could be applied here by analogy based on the “polluter pays” principle but they are not adapting to the conditions of space firstly because the damage here does not occur on another state’s territory.

Commercial Human Spaceflight

Soon, people will be taken to space by private companies and perhaps in the near future, they will also be allowed to stay on special habitats in orbit. In such a case, it is expected that this alone will raise many complicated legal issues. In the event of a possible accident, the legislature will need to have passed laws on the various possibilities that may occur. Issues such as the penalties for those responsible for the accident and the judge’s discretion will also need to be clarified.

Conclusion

Considering the limited scope of the existing legal instruments on space activities, one cannot help but think if this non-regulation is an intentional choice by those few states which are capable of undertaking activities in outer space in order not to bring rules delimiting their powers. In any case, space law is still a new field. Although the necessity to work on it jointly by many countries triggers challenges, humanity’s rights in space should beco-

me clear, now more than ever. If we want to develop as humans, we must put aside our nationalities and adopt a single identity which is just, simply put, being from this good Earth.

Sources

Hobe, Stephan (2007). "Adequacy of the Current Legal and Regulatory Framework Relating to the Extraction and Appropriation of Natural Resources" McGill Institute of Air & Space Law, Annals of Air and Space Law 32, 115-130.
 Bourbonnière, M., & Lee, S. W.

R. (2007). Legality of the Deployment of Conventional Weapons in Earth Orbit: Balancing Space Law and the Law of Armed Conflict. European Journal of International Law, 18(5), 873-901.

Taylor, F. (2012). Exorcising Hitler: The Occupation and Denazification of Germany. Bloomsbury Publishing
 Jacobsen, A. (2014). Operation Paperclip: The Secret Intelligence Program that Brought Nazi Scientists to America. Little, Brown.
 Neufeld, M. J. (1996). The Roc-

ket and the Reich: Peenemünde and the Coming of the Ballistic Missile Era.

Koch, J. B. (2018). Institutional Framework for the Province of all Mankind: Lessons from the International Seabed Authority for the Governance of Commercial Space Mining. Astropolitics, 16(1), 1-27.

Principles Governing the Use by States of Artificial Earth Satellites for International Direct Television Broadcasting.

UN. General Assembly (37th sess.: 1982-1983).

Kitaplık

Otomatik Portakal

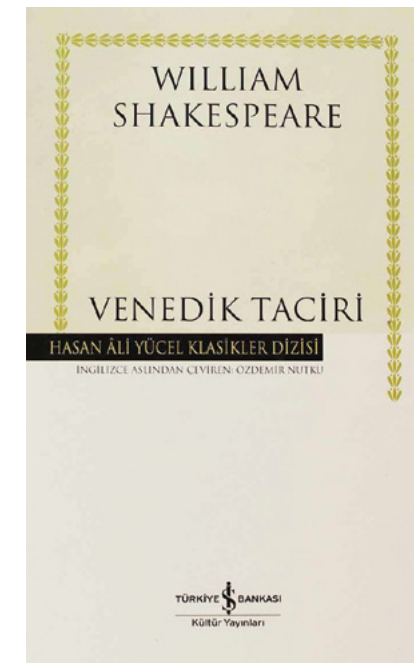
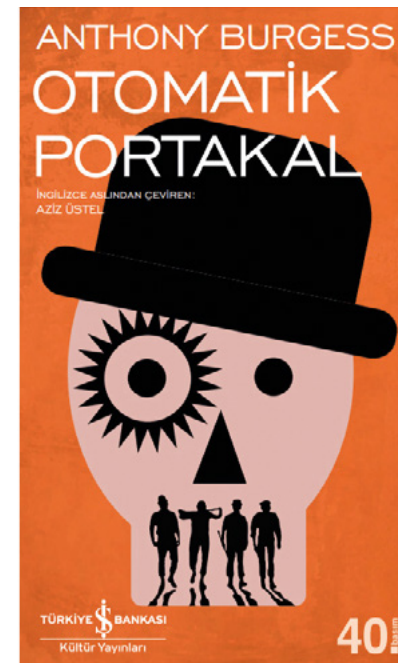
"Tanrı'nın istediği iyilik mi yoksa iyiliği seçebilme şansına sahip olabilmek mi? Kötülüğü seçen biri gerçekte iyiliğe zorlanan birinden daha mı geçerli Tanrı'nın gözünde?" Bana göre bu ufak alıntı Anthony Burgess'ın Otomatik Portakal adlı eserinin en çarpıcı kısımlarındandır.. Burgess eserinde alıntılanan kısımdan da çıkarılabileceği gibi bir suçlunun suç işleyebilme yetisinin elinden alınmasını anlatıyor. Başkahramanımız Alex, birkaç arkadaşından oluşan suç çetesinin lideri gibi davranmaktadır ve bu durum diğerlerini içten içe rahatsız etmektedir.. Bunun üzerine evine zorla girdikleri yaşlı kadının ölmesi ve arkadaşlarının suçu tamamen Alex'e yıkararak onu polise ihbar etmesi ipleri koparan nokta olur. Kahramanımızın hapis hayatı burada başlar. İçerde olduğu zaman boyunca akıl sağlığını günden güne yitirir. Alex buradan ne olursa olsun kurtulmak istemektedir. Suçluları rehabilite edip topluma kazandırma amacı gü-

den deneyin ilk deneği olmayaya karar verir fakat bunun pek üstüne düşmez. Oradan çıkmış olmak ona yetecektir. Oldukça iyi niyetli ve temiz görünen, kitabın da konusunu oluşturan bu deney Pavlov kanunlarının insan hayatına entegre edilmesi fikriyle meydana gelmiştir. Kendisine düzenli olarak kendisini hastaymış gibi hissetmesine sebep olan ilaçlar verilen, gözlerini bile kapatmasına izin verilmeden tecavüz, işkence, hayvanlara eziyet gibi videolar izletilerek koşullandırılan Alex, bir bakıma insan olma yeteneğini kaybetmiştir. Gördüğü her olumsuz olayda midesi bulanır ve nöbet geçirir. Günümüzde suçlulara uygulanacak olan yaptırımlar konusunda fazlasıyla katı ve kesin düşünceler dahi bu deneyin, Alex gibi yalnızca iradeyi ortadan kaldıracağı ve suç işlemiş insanların iyiliği seçmesi ya da yaptıklarından pişman olmasından çok iyiliğe zorlanarak birer robot haline geleceği açıktır. Başlarda nefret ettiğimiz Alex'e kitabın sonunda nefretten farklı bir duygu ile

yaklaşıp yaklaşmayacağımız kararsızlığı suçlu ve ceza kelimeleri arasındaki uygunluğun, suçlulara asgari düzeyde insani şartların sağlanıp sağlanmıyor oluşundan doğuyor fikrimce. Yarattığı karışık duygular ve düşünceler de eserin amacına ulaştığının en büyük kanıtı.

Venedik Taciri

Shakespeare'in, barındırdığı karakterler gibi güçlü eserlerinden biri olan Venedik Taciri, oyuna adını veren Venedikli tacir Antonio karakterinin, yahudi tefeci Shylock'a borçlanmasını konu edinir. Bassanio, talip olduğu prenses Portia'ya ulaşabilmek için can dostu Antonio'dan borç para ister. Fakat Antonio'nun tüm malvarlığı denizde, dönmelerini beklemekte olduğu gemilerindedir. Böylelikle ikili, eline düştükleri Shylock'un hazırladığı sözleşmeyi kabul etmek zorunda kalır. Yıllar boyu dininden dolayı örselenen tefecinin eline böylelikle bir fırsat geçmiş olur. Sözleşmeye uyarınca Antonio borcunu ödeyemez ise Shylock onun kalbine yakın bir

yerinden bir miktar et koparabilecektir. Gün gelir, Bassanio sevgilisi Portia'ya kavuşur. Bu güzel habere karşılık kötü olan tez duyulur: Antonio'nun gemileri batmıştır ve borcunu ödeme şansı kalmamıştır. Hakim ve Antonio ne kadar dil döktüyse de olmaz, Shylock tacirin vücudundan alacağı yarım kilo etin tüm yaralarını saracağını, yahudi olduğu için o güne dek işittiği sayısız hakaretin bu kanlı parça ile silineceğini düşünür. Öfkesini hiçbir öneri dizginleyemez. Öyle ki Shylock karakterinin bu denli şeytani tasarlanması yazar hakkında ırkçı olup olmadığı tartışmalarına ortaya çıkmasına da sebep olmuştur. Oyunun sonunda akıllı prenses Portia ve nedimesinin hukuk doktoru ile avukat katibi kılığına girip çevirdikleri ufak oyun sayesinde kurtulan Antonio, mutlu sonu müjdelemiştir. Buna karşılık sahip olduğu her şeyi kaybeden, üzerine kitap boyunca kişiliğinin yapı taşlarından biri olarak nitelendirdiği dinini değiştirmeye zorlanan Shylock bu kararı "mutlu" olarak nitelendirebilir mi? İşte bu, üstüne düşünülmesi gereken bir konudur.

Yıldız Gezgini

Yıldız Gezgini, korkunç San Qu-

entin Hapishanesi'nde beş yılını geçiren Ed Morrell'in Jack London ve okuyucularına bir hediyesi olarak düşünülebilir. London, bu kitabı arkadaşı Ed Morrell'dan esinlenerek kaleme almıştır. Kitabın anlatıcısı, aynı zamanda tarım profesörü olan Darrell Standing; akademisyen meslektaşını öldürdükten sonra San Quentin'deki yaşamına başlar. Başarısızlıkla sonuçlanacak olan bir kaçma girişimi, arkasında bulunan kırk kadar kişinin sonunu getirirken bu asi gruba dahil olmadığı hâlde kendini tecrit cezası almış olarak bulan Standing, beş yıl boyunca ışık yüzü görmez. Şans eseri burada Ed Morrell ve Jake Oppenheimer ile tanışır, dost olur. Kendi geliştirdikleri alfabe ile duvara vurarak konuşurlar. İşte burada anlar yakalanan grubundan sıyrılabilmek adına birinin kendisine iftira attığını. Standing'in hayatı tecritte tamamen değişir, artık bulunmadığı bir eylemin cezasını çekmektedir. Okuyucu burada kendini onun yerine koymakta zorlanmaz, hapishanede görevlilerin uyguladığı işkencelerin suçluların psikolojisine olan yansıması hissedilebilir. İşkencelerden en korkunç olanı ise en güçlüleri dahi birkaç saat içerisinde öldürebilen gömlek

cezasıdır. Darrell Standing, aslında var olmayan -iftiranın var ettiği- dinamitleri nereye sakladığı sorulduğunda bu ceza ile tanışmış ve o pis, sıkı gömlek parçasının nefesini nasıl kestiğine tanık olmuştur. Bir gün Ed Morrell'in duvarda tıkdattığı sözlerle gömlek cezasından yalnız iradesini kullanıp vücudunu öldürerek kaçan Standing, özgür kalmanın formülünü bulmuş olur. Tecrit onun için yalnız, sessiz ve korkunç işkencelere maruz kaldığı yer değildir, eski yaşamlarını keşfedip hayatının farklı anlarında gezinmektedir artık. Böylece ölüm cezasına adım adım yaklaşırken kaleme aldığı, aklının ayakları ile çıktığı seyahatleri Darrell Standing'in anlatısı ile okuma fırsatı buluruz. Kim bilir? Belki bir gün bütün bu işkenceye maruz kalmaksızın biz de ruhumuzu özgür kılar, Standing ile birlikte yıldızları gezeriz.

Kızların Suskunluğu

Kızların Suskunluğu bugün bile yer yer adını andığımız, destanlara konu olmuş Troya'nın düşmesinin belki de en büyük nedeni; yüce, görkemli Akhilleus'u Homeros'un destanlarında pek farkına varmadığımız ya da varmak istemediğimiz bir yönden; Tanrıların bile gücünden korktu-

ğu bu kumandana savaş ganimeti olarak sunulan bir kadının gözünden okuyoruz: Briseis. Briseis bizlere hem Akhilleus'u hem de Troya savaşında erkekler cepheye gittiğinde geride kalan, ailelerinden koparılıp esir düşmüş kadınların hikayelerini, anlatıyor. Troya Savaşı milattan önce 1184 yılında yaşanmış olmasına rağmen günümüzde dahi kadınların her gün mücadele etmek zorunda olduğu bir şey var maalesef: patriyarka. Herkes Wolfgang Amadeus Mozart'ı bilir ama pek azımız aslında küçük kardeşinden çok daha yetenekli olduğu söylenen Maria Anna Mozart'ı bilir. Hemşireliğin kurucusu Florence Nightingale, tarihteki ilk bilgisayar programını yazan Ada Lovelace gibi önemli kadınların adlarını pek az anarız. Yazımı "Cam Tavan Teorisi"nden bahsederek bitirmek istiyorum. Cam Tavan Teorisi kısaca, toplumda kadın ve azınlık grupların maruz kaldıkları ve mevcut hiyerarşik düzende belli bir seviyenin üstüne yükselmelerine engel olan soyut ayrımcılığı ifade eden bir metafordur. Bu "teori", günlük hayatta pek çok kadının olması gerektiğinden daha alt pozisyonlarda olmasını açıklamaktadır. "Kızların Suskunluğu" okurlara sosyal adalet adına pek çok şey öğretmektedir.

Son Nefes Havaya Karışmadan

Son Nefes Havaya Karışmadan,

beyin cerrahı Paul Kalanithi tarafından kaleme alınmış bir otobiyografi. Kalanithi Stanford Üniversitesi'nde çift lisans yaparak İngiliz Dili ve Biyoloji okudu ve yine aynı üniversitenin İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden yüksek lisans derecesi aldı. Daha sonra Cambridge'de Bilim Tarihi ve Felsefesi okuyan Kalanithi buradaki yüksek lisans programını tamamladıktan sonra Yale Üniversitesi'nde Tıp okudu ve onur derecesiyle mezun oldu. Son Nefes Havaya Karışmadan tam emeklerinin karşılığını almaya başladığı dönemde dördüncü evre akciğer kanseri olduğunu öğrenen çok başarılı bir tıp doktorunun hikayesini, ölümle ne şekilde yüzleştiğini bize birinci ağızdan anlatıyor. Doktorluk kariyeri boyunca pek çok hastasını kaybeden Kalanithi'nin kendi ölümlülüğüyle yüzleşmesini anlatan bu kitap, herkes tarafından okunmalı..

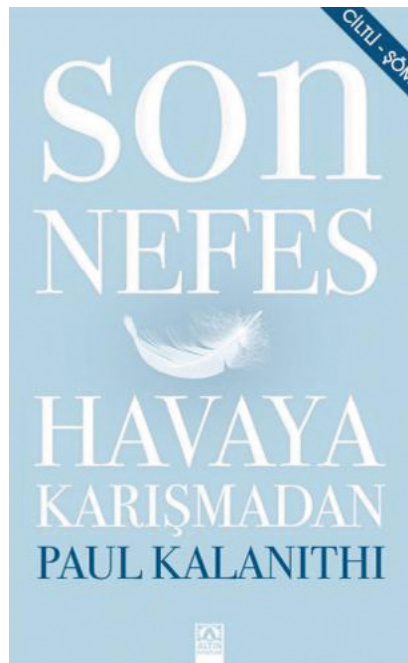
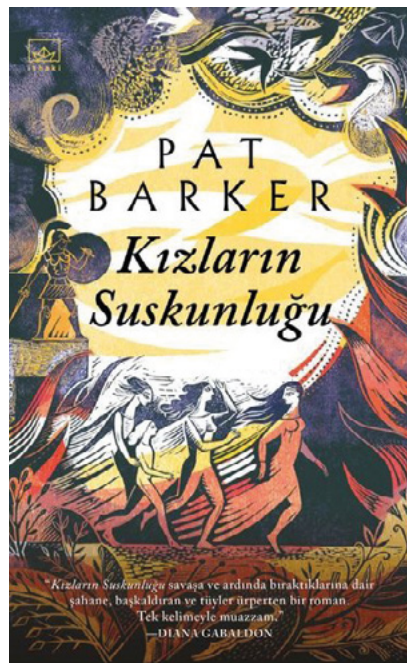
Bin Muhteşem Güneş

Bin Muhteşem Güneş, Khaled Hosseini'nin doğduğu toprakları: Afganistan'ı anlatıyor. Hikayemiz Meryem adlı kadının babasının zoruyla Raşit ile evlenmesi ile başlıyor. Evliliklerinin başında Meryem'e oldukça iyi davranan Raşit, Meryem hamile kalamayıp düşük yapınca davranışlarını tamamen değiştirir. Leyla ise Meryem ile Raşit'in komşusudur. Leyla'nın ailesi tam devam

eden savaş yüzünden Afganistan'ı terk etmek üzereyken evlerine bir bomba düşer ve Leyla'nın anne ve babası ölür. Bu durum sonucu Raşit, kendinden yaşça epey küçük Leyla'yı önce evinde kalması için misafir eder sonrasında ise nikahsız olduğu bir kadının evinde kalmasının uygunsuz olduğunu söyleyerek kendisine "kuma" olarak alır ve olaylar bundan sonra başlar. Bin Muhteşem Güneş; kadın dayanışmasının, sırf bir ülkenin vatandaşı olan bir kadın olunduğu için geçirilen acı dolu hayatı anlatan mükemmel bir kitap. Gündem Taliban'ın özellikle kadın haklarına yapılan ihlallerle doluyken kesinlikle okunması gereken bir kitap.

Kaynakça

<https://www.alfayayinlari.com/upload/9789752894846.jpg>
<https://media-cdn.t24.com.tr/media/library/2020/07/1594920903226-0001873677001-1.jpg>
<https://www.altinkitaplar.com.tr/static/img/2016/12/son-nefes-havaya-karismadan2-m.png>
https://www.iskulturlar.com.tr/dosyalar/2013/12/180294_frontpage.jpg
<https://www.iskulturlar.com.tr/dosyalar/2014/11/Yildiz-Gezgini-1.png>

Kutsal Örümcek

Yönetmen koltuğunda 2018 Cannes Film Festivali'nde "Belirli Bir Bakış" ödülünü kazanan Ali Abbasi'nin oturduğu, prömiyerini 75. Cannes Film Festivali'nde yapan Kutsal Örümcek, 2000-2001 yılları arasında İran'ın Meşhed kentinde on altı seks işçisi kadını öldüren seri katil Said Hanai'nin işlediği cinayetleri kurgusal karakterlerle birlikte anlatan bir suç-gerilim filmi fakat Abbasi filmi janrının ötesine geçirip çok daha politik ve sosyolojik bir bakış açısıyla seyirci karşısına çıkarıyor.

"Örümcek Katili'nin gölgesi hala Meşhed'in üzerinde bekliyor."

Film çoğu türdeşinden farklı olarak katili filmin başında bize gösteriyor. Örümcek Katili olarak nam salmış Said: 80'li yıllarda İran-İrak Savaşı'nda görev almış, çevresinde düzgün biri olarak tanınan inşaat işçisi bir aile babasıdır. Savaştan sağ ve yarasız çıktığından dolayı bir suçluluk duygusu ve aşağılık kompleksine sahiptir. Bunların getirdiği kahraman olma arzusuyla kendisine "Meşhed'i ahlaksız kadınlardan temizlemek" gibi bir misyon belirlemiştir ve bu misyon çerçevesinde sokaklardaki seks işçisi kadınları kendi başörtüleri ile boğarak öldürmektedir. Film de işlediği bu cinayetlerden biri ile başlıyor.

Katilin filmin başında tanıtılması cinayetleri filmin merak unsuru olmaktan çıkarıp ilerleyen dakikalarda İran toplumunun katilin kendi deyimleri ile "ahlaksızlığa karşı cihata" bakış açısına odaklanmamızı sağlıyor. **Başkaldırının Sembolü** Örümcek Katili ile ilgili araştırma yapmaya gelen cesur ve

idealist gazeteci Rahimi ile İran toplumunun ataerkil yapısı ve kadına olan bakış açısını anlatıyor bize Abbasi. Kalacağı otele bekar olduğu için alınmak istenmemesi, devlet memurlarının kendisine karşı olan küçümseyici tavrı, önceki işinden uğradığı tacizi ifşa etmesinden dolayı kovulması gibi Orta Doğu coğrafyasından pek aşına olduğumuz; gerici rejimlerin fikir dünyasının ürünü olan bu hadiseler maalesef ki çok tanıdık, çok gerçek. Resepsiyon görevlisinin Rahimi'yi saçını örtmesi için uyarması ve katilin kurbanlarını kendi başörtüleriyle boğması ise bize İran ahlak polisinin başörtüsü kurallarına uymadığı gerekçesiyle gözaltına aldıktan üç gün sonra hayatını kaybeden Mahsa Amini'yi ve ölümünün ardından başlayan kadın direnişini hatırlatıyor. Her ne kadar film İran olaylarından önce çekilmiş olsa da kadının toplumdaki yeri ve gördüğü muamele İran İslam Devrimi sonrası rejim değişikliğinden beri hep aynı. Dolayısıyla saç burada önemli bir metafor olarak karşımıza çıkıyor.

Ahlak ve Namus

Filmin ikinci yarısında Örümcek Katili'nin Rahimi sayesinde tutuklanmasıyla halkın Said'e ve işlediği cinayetlere karşı olan tutumuyla baş başa kalıyoruz. Her ne kadar film katil tutuklanmadan önce halktaki tedirginliği bize kadın karakterler aracılığıyla yer yer hissettirse de tutuklandıktan sonra gerek katilin oğluna verilen başını dik tut öğütleri, gerek kurbanlardan birinin annesinin kızından utanması, gerekse "Said Hanai masum!" nidaları atan bir grubun gösterildiği sahnelerde katilin gerici ve

kadın düşman toplum tarafından nasıl ahlak için savaşan bir kahraman olarak benimsendiğini görüyoruz. Yönetmen kendi ülkesinin sığ ahlak ve namus anlayışını film boyunca seyirciye anlatmaktan hiç çekinmiyor. Said ise halktan gördüğü destek ile kendini mesihleştirip cinayetleri din ve Tanrı için işlediğini ve bunun yarım kalmış bir iş olduğunu dile getiriyor. Bu mesihleştirmeye rağmen Said idam edildiğinde adalet terazisinin dengede olduğunu düşünüyorsunuz fakat filmin sonunda görüyoruz ki oğlu babasının fikirlerini benimsiyor ve izinden gideceği ile ilgili imalarda bulunuyor. Dolayısıyla film için kapanışını umutsuz ve karamsar bir yerden yapıyor diyebiliriz.

Milli ve Dini Değerlere Hakaret

Son olarak film İran'dan çekim onayı alamadığından dolayı Ürdün'de çekildi. Maalesef bununla da kalmayıp İran Kültür ve İrsad Bakanı "milli değerlere hakaret" gerekçesiyle filmde yer alan İranlı oyuncuların da cezalandırılacağını belirtti. Temennimiz bu otoritenin yerini sanatçıların sanatını özgürce icra edebileceği bir geleceğin alması.

Animal Experimentation Across The World

Animals are living in the same world as we humans are living in. There remains the fact that animals, excluding the human species, will not be able to understand their condition and how they are open to the cruelty that sorrowfully is being implemented on them. Regardless of their lack of ability to comprehend this circumstance and since it becomes impossible for them to verbalize their needs, pain, or wishes, we must be paying the ultimate attention that we ever can to understand them and to let them live a contented life as they desire, they deserve the best and any action causing both emotional and physical pain should be strictly avoided. Unfortunately and tragically, animal testing still continues in the 21st century, disregarding the evidence that alternative methods have emerged with the intensively developing technology because they are not found by the authorities sufficient enough to stop and strictly ban animal testing in all areas. An animal test is any scientific experiment or test in which a live animal is forced to undergo something likely to cause them pain, suffering, distress, or lasting harm. Using animals for scientific purposes can be traced back to the 4th century BCE in Greece. Physicians executed them, notably Aristotle, Erasistratus, and Herophilus, in vivisection, which means exploratory surgeries on live animals. In these ancient times, vivisections were primarily executed in public. At that time, it was thought of as a standard practice to acquire knowledge on the me-

chanisms of living organisms; for centuries, physician-scientists have benefited from this, now considered cruel action in medicine and biology areas.

Animal testing in today's world is performed in the form of forced chemical exposure in toxicity testing, which can include oral force-feeding, forced inhalation, skin or injection into the abdomen, muscle, etc. / Exposure to drugs, chemicals or infectious disease at levels that cause illness, pain, and distress, or death / Genetic manipulation, e.g., addition or "knocking out" of one or more genes / short or prolonged periods of physical restraint for observation/food and water deprivation / surgical procedures/ behavioral experiments designed to cause distress in particular electric shock or forced swimming/manipulations to create "animal models" of human diseases ranging from cancer to stroke to depression / Infliction of wounds, burns and other injuries to study healing / Infliction of pain to study its physiology and treatment. Moreover, after these test conductors are done with the animals, they kill them right before they are naturally going to die, meaning they let these poor animals suffer or re-use the ones they will still benefit from by exposing them to similar cruel tests. The reason behind all these cruelties is considered to ensure humans' and other animals' safety, whereas 9 out of every ten candidate medicines that appear safe and effective in animal studies fail when given to humans; also, cruel methods are expensive

and time-consuming. In today's world, alternative methods like In Vitro Testing, Computer(In Silico) Modeling, and research with human volunteers (Particularly by the technique "microdosing," which means volunteers are given a tiny one-time drug dose and sophisticated imaging techniques are used to monitor how the drug behaves in the body that will replace tests on animals inflicted by giving damages to their brains by exposing them harshly to chemical substances.) and Human-Patient Stimulators exist.

Cruelty-Free International, an organization founded by Frances Power Cobbe, which was previously known as the 'British Union for the Abolition of Vivisection' estimates that the top 10 animal testing countries in the world are China (20.5 million), Japan (15.0 million), the United States (15.6 million), Canada (3.6 million), Australia (3.2 million), South Korea (3.1 million), the United Kingdom (2.6 million), Brazil (2.2 million), Germany (2.0 million) and France (1.9 million), in that order.

China is known for mandatory pre-market animal testing for imported cosmetic products; a brand is usually considered by consumers as not cruelty-free if it imports and sells its goods in China(excluding Hong Kong), while being cruelty-free means not testing products on animals and using alternative methods for pushing them to fix any unforeseen result which may influence a human's health rather than giving harm to an animal.

In China, both pre-market and post-market testing are implemented. Pre-market testing means testing products before they go on sale, and post-market testing takes place if a product gets a complaint about being irritating or hazardous from a customer. Regardless of this tedious picture, there exists hopeful, positive progression on this issue. In 2014, the country changed regulations, so animal testing was no longer mandatory for cosmetics produced in China. Animal testing for these locally produced cosmetic products was not banned but is no longer required by law. This leaves it up to the individual companies to decide whether to test product safety on animals or use non-animal alternatives. China's Food and Drug Administration (CFDA) now approves various alternative methods, such as in vitro testing. Another improvement is that China announced in 2021 that it would allow imported "general cosmetics"—such as shampoo, body wash, lipstick, lotion, and makeup—to be sold in the country without being tested on animals.

Since animal testing for cosmetics safety is banned in the E.U. in member states, China has a long way to go. In the E.U., the ban on animal testing is valid on the ingredients used for the product and the product itself. The first ban, which prohibited the testing of finished cosmetic products on animals, came in 2004, while the second one, which is testing ingredients used in cosmetics products to prove compliance with Cosmetics Regulations, was implemented in 2009. This prohibition is not absolute since there exist few exceptions for circumstances stated as "the ingredient is in wide use and cannot be replaced by another component having the same function and there is evidence of human

health problems. In such cases, animal testing is justified and supported by a detailed research protocol in the Cosmetics Regulation. Other legislative instruments concerning animal testing other than cosmetics testing are, in particular European Convention for the protection of vertebrate animals used for experimental and other scientific purposes and Directive 2010/63/E.U., which replaced Directive 86/609/EEC on the protection of animals used for scientific purposes. The Directive was implemented into national laws in each E.U. Member State in 2013. The following provisions in the order have primary value regarding the fact that they extend the scope of lawfully protected animals: In addition to vertebrate animals, including cyclostomes, cephalopods should also be included in the content of this Directive, as there is scientific evidence of their ability to experience pain, suffering, distress, and lasting harm. This Directive should also cover fetal forms of mammals, as there is scientific evidence showing that such conditions in the last third of their development are at an increased risk of experiencing pain, suffering, and distress, which may also negatively affect their subsequent development. Scientific evidence also shows that procedures carried out on embryonic and fetal forms at an earlier stage of action could result in pain, suffering, distress, or lasting harm, should the developmental conditions be allowed to live beyond the first two-thirds of their story. Another provision is an illustration of exceptions for animal protection: The use of animals for scientific or educational purposes should, therefore, only be considered where a non-animal alternative is unavailable in cases of use of animals for scientific procedures in other areas under the com-

petence of the Union should be prohibited 3R's of animal experimentation which stands for Replacement, Reduction, and Refinement is also taken into account in the Directive.

In the U.S., Animal Welfare Act, originally Laboratory Animal Welfare Act established in 1966, sets the minimum standards of care and treatment for animals used in research or testing and, as the American Anti-Vivisection Society (AAVS) states, becomes the first law in the U.S. explicitly written to protect the welfare of animals. The statute gives USDA (United States Department of Agriculture) authority to make regulations to implement and enforce the law by issuing rules. The reasons for the establishment of the Act are growing concern for dogs and cats used in research, particularly concerning a large number of reported thefts of dogs and cats for use in research institutions. Joseph Resnick introduced H.R.9743, calling for pet dealers and laboratories to be licensed and inspected by the U.S. Department of Agriculture and required to meet specific humane standards of care." after Pepper, a 5-year-old Dalmatian, was kidnapped from her owner's farm. Days later turned up at New York City's Montefiore Hospital, where her body was used in a scientific experiment and then cremated. After that initiative movement, the Act was amended several times, and significant changes were made in the 1985 and 2002 amendments regarding animal testing. The 1985 amendment introduces new requirements for enriching the lives of nonhuman primates, providing exercise for dogs, considering alternatives to painful or distressful procedures, establishing Institutional Animal Care and Use Committees (IACUCs), and creating an information service at the Nati-

onal Agricultural Library (now the Animal Welfare Information Center, AWIC). The 2002 amendment, on the other hand, brings regressive changes by limiting the definition of "animal" in the Animal Welfare Act to exclude "birds, rats of the genus *Rattus*, and mice of the genus *Mus*, bred for use in research." The exclusion of these animals means that 80-100 million rats and mice bred explicitly for use in research receive no protection under the law. The scope of the term "animal" is provided in Section 3 of the Act "The term "animal" means any live or dead dog, cat, monkey (nonhuman primate mammal), guinea pig, hamster, rabbit, or such other warm-blooded animal, as the Secretary may determine being used, or is intended for use, for research, testing, experimentation, or exhibition purposes, or as a pet; but such term excludes (1) birds, rats of the genus *Rattus*, and mice of the genus *Mus*, bred for use in research, (2) horses not used for research purposes, and (3) other farm animals, such as but not limited to livestock or poultry, used or intended for use as food or fiber, or livestock or poultry used or intended for use for improving animal nutrition, breeding, management, or production efficiency, or for improving the quality of food or fiber. To a dog, the term means all dogs, including those used for hunting, security, or breeding purposes."

Animal Welfare Act 2006 (built on the Protection of Animals Act 1911) is an example of legislative actions which apply within the borders of the U.K. It was lastly amended in 2022. Provision 1 states animals to which the Act applies that are vertebrates other than a man. In this Act, "vertebrate" means any animal of the Sub-phylum Vertebrata of the Phylum Chordata, and "invertebrate" means any ani-

mal, not of that Sub-phylum. Subsection 2 states that it does not apply to an animal while it is in its fetal or embryonic form. In contrast, subsection three states in its subsection(a) that appropriate national authority may extend the definition of "animal" to include invertebrates of any description, in subsection (b) states that the rules may make provision instead of subsection (2) as respects any invertebrates included in the definition of "animal" and in subsection (c) of subsection (3) gives the appropriate national authority jurisdiction to amend subsection (2) to extend the application of this Act to an animal from the much earlier stage of its development as may be specified in the regulations.

As a result, cruelty against animals is generally legalized regarding the benefits of human beings, biological or medical developments. Besides several legal protection mechanisms like Acts and Directives that exist in the field, the well-being of a human being is prioritized by violating an animal's life and welfare. Humans also fall into the category of "animals" and are responsible for other kinds of animals' prosperity regarding their capability to change other animals' conditions through deliberate actions. Therefore, the world should be united to diminish cruelty by taking advantage of technological developments in alternative approaches which abandon any action harming animals. Hope for the future is in the legislation, and if we were to seek 50 years before, we would realize that it is evident that the journey was rough but practical. Therefore, there lies the expectation that with time the world will get over this primitivity, and animals will be freed, not being obliged to stay in small cubes, not forcefully injected; instead, they will be

happily enjoying their freedom.

References

About animal testing. Humane Society International. (2022, July 28). Retrieved from <https://www.hsi.org/news-media/about/>

Animal Welfare Act 2006 (UK) Animal Welfare Act. Animal Welfare Act | National Agricultural Library. (n.d.). Retrieved February 1, 2023, from <https://www.nal.usda.gov/animal-health-and-welfare/animal-welfare-act>

Animal Welfare Act Timeline. Animal Welfare Act Timeline | National Agricultural Library. (n.d.). Retrieved February 1, 2023, from <https://www.nal.usda.gov/collections/exhibits/awahistory/list>

Beonchip. (n.d.). History of animal experimentation and animal rights. BEOnChip. Retrieved February 1, 2023, from <https://beonchip.com/animal-rights-history/#:~:text=In%20fact%2C%20the%20first%20known,%5B1%5D%5B2%5D>

Camila, S., F., & Varrella, S. (2022, April 12). What is the EU ban on animal testing. COSlaw.eu - Guiding through EU Cosmetics Regulations. Retrieved February 1, 2023, from <https://www.coslaw.eu/what-is-the-eu-ban-on-animal-testing/#:~:text=What%20is%20the%20EU%20ban%20on%20animal%20testing%3F&text=April%2012%2C%202022%20%E2%80%93%20In%20the,t-he%20ingredients%20of%20the%20product>

China announces New Animal Testing Policy for cosmetics after PETA push. PETA. (2021, March 8). Retrieved February 1, 2023, from <https://www.peta.org/media/news-releases/china-announces-new-animal-testing-policy-for-cosmetics-after-peta-push/>

'Directive 2010/63/EU of the European Parliament and of the Council of 22 September 2010

on the protection of animals used for scientific purposes' (2010) Official Journal L276, p.33.

EU regulations on Animal Research. EARA. (n.d.). Retrieved February 1, 2023, from <https://www.eara.eu/animal-research-law>

Explanation of the Animal Welfare Act. National Anti-Vivisection Society. (n.d.). Retrieved February 1, 2023, from <https://navs.org/learn-more/explanation-of-the-animal-welfare-act/Facts-and-figures-on-animal-testing>. Cruelty Free International. (n.d.). Retrieved from <https://crueltyfreeinternational.org/about-animal-testing/facts-and-figures-animal-testing> Frame. (2021, January 20). Animal testing in China: China's move towards Animal Alternatives. FRAME. Retrieved February 1, 2023, from <https://frame.org.uk/latest/animal-testing-in-china-chinas-move-towards-animal-alternatives/>

uk/latest/animal-testing-in-china-chinas-move-towards-animal-alternatives/ Franco, N. H. (2013, March 19). Animal Experiments in biomedical research: A historical perspective. *Animals : an open access journal from MDPI*. Retrieved February 1, 2023, from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4495509/> In vitro methods and more animal testing alternatives. PETA. (2022, February 9). Retrieved February 1, 2023, from <https://www.peta.org/issues/animals-used-for-experimentation/alternatives-animal-testing/#:-:text=These%20alternatives%20to%20animal%20testing,and%20studies%20with%20human%20volunteers.> Legislation>Animal Welfare Act(AWA)>History. Animal Protection Minnesota | Animal Folks. (n.d.). Retrieved

February 1, 2023, from <https://www.animalfolksmn.org/awa-history.html#:-:text=Angered%20by%20this%20injustice%2C%20Congressman,was%20met%20with%20considerable%20opposition>. Phinizy, C. (1965). *Sports Illustrated*. Retrieved from <https://vault.si.com/vault/1965/11/29/the-lost-pets-that-stray-to-the-labs>. Schaeffer, C., & Cooper-Fratrik, J. (Eds.). (2006). *The Animal Welfare Act: Yesterday, Today and Tomorrow*, CXIV(3). Retrieved from https://aavs.org/cms/assets/uploads/2014/10/aavs_av-magazine_2006-summer_animal-welfare-act.pdf. What is animal testing? Cruelty Free International. (n.d.). Retrieved February 1, 2023, from <https://crueltyfreeinternational.org/about-animal-testing/what-animal-testing>

BAŞKENT
ÜNİVERSİTESİ

Başkent Üniversitesi Hukuk Topluluğu

baskent.hukuktoplulugu

@baskentuniversitesihukukto1545

company/baskent-üniversitesi-hukuk-topluluğu

<https://hukuk.baskent.edu.tr/>

E- Dergi:

